

Anuari Mèdia.cat

Els
silencis
mediàtics
de
2010

Anuari Mèdia.cat 2011

Coordinació i edició: Roger Palà

Redacció: Laia Altarriba, Miquel Andreu, Enric Borràs, Joan Canella, David Fernández, Ignasi Franch, Gemma Garcia, Eloi Latorre, Sergi Picazo, Enric Rimbau, Lluç Salellas i Bel Zaballa

Disseny i maquetació: Helena Olcina i Amigo

Correcció lingüística: Coloma Moreno

Impressió: El Tinter

Índex

1. Un mort, quatre pallisses i cap judici	ONG i familiars denuncien maltractaments i abusos de poder als Centres d'Internament d'Immigrants de Barcelona i València	11
2. Silencis incòmodes a Al-Aiun	Empreses catalanes i espanyoles exploten de forma il·legal els recursos del Sàhara Occidental	21
3. La família reial, implicada en el cas Palma Arena	Un jutjat de Palma investiga una fundació presidida pel gendre del rei espanyol per una subvenció injustificada de 1.200.000 euros	31
4. Les autopistes catalanes, insostenibles i amortitzades	Abertis, controlada per La Caixa i ACS, té el monopoli d'unes vies de pagament que han generat ingressos molt superiors als seus costos de construcció	37
5. Samaranch, l'etern supervivent	La militància franquista, els escàndols de corrupció i dopatge i les traves a l'esport català són la cara fosca del difunt pare de l'olimpisme modern	51

6. L'anomalia hipotecària	L'Estat espanyol no reconeix la figura de la dació en pagament, que permet saldar el deute hipotecari mitjançant el retorn de l'habitatge	59
7. La impunitat que no cessa	L'edició de 2010 de l'informe Raxen documenta 80 agressions feixistes i racistes sense resoldre al País Valencià	69
8. Les xifres ocultes de la crisi	La banca espanyola ha guanyat 66.111 milions d'euros des del 2007	77
9. L'absolució de Núria Pòrtulas	El Tribunal Suprem espanyol sentència que la jove anarquista gironina, empresonada l'any 2007, no va col·laborar amb cap banda armada	85
10. Andorra, el paradís fiscal català	L'entrada en vigor del conveni bilateral entre l'Estat espanyol i Andorra ha permès que el Principat surti de la llista de paradisos fiscals de l'OCDE, però no ha acabat amb les pràctiques d' <i>offshoring</i>	91
11. El primer estat d'alarma de la democràcia	Juristes i sindicats qüestionen l'aplicació d'una mesura d'excepció per posar fi al conflicte dels controladors aeris	101
12. Consulta a les aules valencianes	La Plataforma per l'Ensenyament Públic mobilitza 47.000 persones en el marc d'una consulta popular sobre la política educativa del Govern valencià	111

Una eina per a la reflexió i l'esperit crític

Joan Vila i Triadú

President del Grup de Periodistes Ramon Barnils

Quan, l'octubre de 2009, vam presentar l'Observatori crític dels mitjans MÈDIA.CAT a l'opinió pública, al Grup de Periodistes Ramon Barnils teníem molt clar que havia de ser el canal on fer visible, exemplificable, la nostra manera d'entendre la professió periodística. Que havia de servir sobretot per produir i posar a disposició de la societat eines per reflexionar sobre els continguts i els continents dels mitjans de comunicació del nostre país; ones eines que fossin útils per als professionals que hi treballem, que hi volem treballar d'una forma més autocrítica, menys rutinària i seguidista, i útils també per als usuaris, lectors i espectadors que els consumim.

En aquest any i mig llarg de vida, MÈDIA.CAT ha publicat una dotzena d'informes monogràfics, mig miler d'apunts breus on es comentava l'actualitat comunicativa i centenars d'enllaços cap a reportatges, articles d'opinió i notícies sobre els mèdia. Hem assolit una notable presència a la xarxa, amb una mitjana d'uns 3.000 usuaris únics mensuals, i un ressò evident entre els companys de la professió i entre la ciutadania preocupada per la salut del nostre espai comunicatiu.

Amb aquest Anuari que teniu entre les mans, l'Observatori MÈDIA.CAT fa un salt endavant significatiu en la mateixa línia. És el primer d'una sèrie que pretenem que tingui periodicitat anual. Es tracta d'explicar, en dotze pinzellades periodístiques, els temes o àmbits informatius més silenciats o més insuficientment tractats durant l'any anterior (en aquest cas, el 2010) pels mitjans de comunicació del nostre país. Són temes polèmics, incòmodes gairebé sempre per als que tenen una visió immobiliària i acomodada de la societat, als quals nosaltres creiem que caldria dedicar molta més atenció des del mèdia.

Estem segurs que la publicació de l'Anuari MÈDIA.CAT és un fet positiu, perquè va a favor de la transparència informativa i de l'esperit crític que ha de tenir tota societat democràtica. Tot i la tasca encomiable de certs mitjans (potser no precisament els més massius) a l'hora de parlar d'alguns dels temes que hem escollit en aquesta primera edició, ens preocupava, com a grup professional, no disposar d'una publicació on estiguessin agrupats, a l'estil de les que tenen altres països amb potser més tradició democràtica o, si més no, més llibertat d'expressió.

En aquesta voluntat, tenim el suport inestimable de la Fundació Espai Català de Cultura i Comunicació (Escacc), que des del gener de 2010 comparteix amb el Grup Barnils l'esforç de producció dels informes MÈDIA.CAT, ja que ens uneix el desig de reforçar l'espai comunicatiu comú de les terres de parla catalana. I tenim també la col·laboració puntual, per a l'Anuari d'enguany, del Col·legi de Periodistes de Catalunya, que ha captat l'interès que un projecte d'aquest tipus podia tenir per a tots els seus col·legiats.

Esperem que la seva lectura us aporti elements de reflexió i auto-crítica, tan necessaris en la societat en què vivim.

Una eina crítica i autocrítica

Àlex Gutiérrez

President de la Fundació Escacc

Quina és l'esperança de vida d'una notícia? Com en els humans, depèn de molts factors. I això fa que alguns temes allarguin la seva presència als mitjans dies i dies mentre que altres tot just s'han de conformar a ser un breu en pàgina esquerra. Entre les tasques que els toca fer als periodistes, la del correcte dimensionament d'un tema a partir del seu interès informatiu resulta una de les més complexes. I és un dels moments on la pressió del mitjà es fa sentir més. De vegades perquè hi ha en joc interessos polítics, editorials o econòmics del mitjà. En altres ocasions, perquè costa de sostreure's a una agenda informativa general que assenyala què és i què no és notícia amb criteris com a mínim discutibles.

El Grup de Periodistes Ramon Barnils ha volgut assenyalar dotze temes que, en general, s'han vist arrossegats pel corrent informatiu sense haver pogut despuntar prou. El conjunt pren forma d'Anuari, amb la qual cosa s'avança ja la seva voluntat de continuïtat, i d'establir-se com una eina que faci la funció de consciència crítica per a tots els que treballen en la gran maquinària informativa. Alhora, al lector que no sigui professional dels mitjans li servirà per descobrir o refrescar alguns casos que han estat especialment incòmodes pel que difusament anomenem "el poder", que inclou no només les instàncies polítiques, judicials o econòmiques, sinó també els mateixos mitjans.

Una de les funcions de la Fundació Escacc és donar suport a les iniciatives que milloren la qualitat del periodisme. I un pas imprescindible per a aquesta millora és l'anàlisi i la consciència crítica del propi ofici. Els dotze casos reunits aquí són ben diversos en la temàtica, l'àmbit geogràfic i les causes que han generat un tractament informatiu discutible, però tenen en comú que permeten reflexionar sobre els mecanismes i les inhibicions que actuen contra determinades informacions. Precisament, l'altre valor que vull destacar d'aquest anuari és la seva capacitat de provocació. A diferència dels informes mensuals que Escacc i el Grup Barnils elaboren sota el paraigua MÈDIA.CAT, aquí no hi trobem anàlisis quantitatives i sistematitzades: el que s'ha inclòs són dotze reflexions, signades per dotze periodistes, que són dotze punts de partida a partir dels quals podem pensar com regenerar els mitjans perquè no es desviïn de la seva funció de control democràtic. Perquè, finalment, del que es tracta és de tornar a posar el lector, l'oient o l'espectador al centre del discurs. I, per fer-ho, convé que els periodistes prenguin consciència de la seva responsabilitat individual. Pretendre que les inèrcies que cal trencar obeeixen només als interessos de les grans corporacions, dels partits polítics o dels mateixos mitjans és la millor manera de conformar la pròpia consciència, però també el mètode ideal per esbravar les ganes —i l'esforç, i l'actitud— de canviar les coses.

La censura moderna als Països Catalans

Roger Palà

Coordinador de l'Anuari Mèdia.cat

Tradicionalment, la definició de censura ha fet referència a l'ús del poder, per part d'un Estat, organització o qualsevol tipus de grup influent, per controlar la llibertat d'expressió. Tot i això, sovint en parlar de censura parem esment només a la més explícita, aquella que practiquen els règims dictatorials i autoritaris. Ja fa temps, però, que la censura pren moltes i variades formes, i gairebé mai són òbvies. I, de ben segur, la forma més efectiva de censurar un tema és el silenci amb què la majoria de mitjans de comunicació de masses aborden determinades informacions incòmodes per a l'*statu quo*.

Carl Jensen, professor de comunicació de la Universitat de Sonoma (San Francisco, Estats Units), va fundar l'any 1978 Project Censored. Aquesta entitat, que treballa a partir de la cooperació entre estudiants de comunicació i mitjans independents, monitoritza de forma periòdica el que defineix com a censura moderna. La censura moderna, segons Jensen, és la "constant i sotificada manipulació de la realitat per part dels mitjans de comunicació de masses, basada en la no-inclusió intencional de determinades notícies o part de determinades notícies". Aquesta no-inclusió pot ser conseqüència de pressions polítiques, econòmiques o legals, però mai es fa explícita.

L'Anuari MÈDIA.CAT 2011 és el primer pas de l'Observatori crític dels mitjans impulsat pel Grup de Periodistes Ramon Barnils per traslladar el model de Project Censored als Països Catalans. Hi podreu llegir dotze reportatges sobre dotze temàtiques que, l'any 2010, no han acaparat grans titulars en els mitjans de comunicació del país però que, per la seva rellevància, haurien hagut d'ocupar un lloc destacat en l'agenda informativa. Sovint, els reportatges ofereixen enfocaments diferenciats dels que van rebre per part de la majoria dels mitjans. En altres ocasions es tracta de reportatges sobre fets que no van ser considerats prou rellevants per ocupar titulars de portada. Alguns dels reportatges aborden temes que van tenir certa rellevància en el seu àmbit territorial però mai van fer el salt a la premsa nacional. En tot cas, són dotze reportatges que podrien haver obert la portada de qualsevol rotatiu del país, i no ho han fet.

Per elaborar l'Anuari, el consell de redacció de MÈDIA.CAT ha realitzat un buidatge metòdic de diversos mitjans de comunicació per determinar quins han estat els temes menys tractats pels mitjans. A partir d'una tria inicial de més de cinquanta històries, la junta directiva del Grup de Periodistes Ramon Barnils n'ha seleccionat dotze, les que ha considerat que eren les notícies més silenciades del 2010. Els reportatges, ordenats de més a menys silenciats, han estat elaborats per un equip de periodistes en la majoria de casos especialitzats en la matèria que havien d'abordar.

Alhora, Mèdia.cat ha volgut realitzar també una anàlisi del tractament mediàtic que ha rebut cadascun dels temes silenciats, i ho ha fet en clau positiva, assenyalant les esclatxes per on algunes d'aquestes històries han pogut escolar-se, gairebé sempre de forma parcial, en l'agenda temàtica d'alguns mitjans. L'Anuari també vol ser una eina de treball per a professionals del sector de la comunicació. Així, cada reportatge inclou un annex amb hemeroteca, bibliografia i fonts de consulta. Perquè, al cap i a la fi, la notícia sempre hi és: només cal saber-la reconèixer i tenir ocasió d'explicar-la.

Un mort, quatre pallisses i cap judici

ONG i familiars denuncien maltractaments i abusos de poder als Centres d'Internament d'Immigrants de Barcelona i València

Sergi Picazo

E

I maig de 2010, un jove, M.A., de 22 anys i nacionalitat marroquina, va morir al Centre d'Internament per a Estrangers (CIE) de Barcelona. Va ser una mort envoltada de dubtes: la versió policial i la posterior confirmació judicial asseguraven que s'havia suïcidat penjant-se en una cel·la, on estranyament s'hi estava sol.

En canvi, els familiars del jove i les associacions defensores del migrats van acusar la Policia espanyola d'amagar els motius reals de la defunció. Segons un familiar, el jove, que hauria d'haver rebut medicació pel seu tractament psiquiàtric, es queixava de maltractaments i reclamava amb ànsia sortir del centre. No és el primer cas d'aquesta mena que succeeix al CIE de la Zona Franca. Durant l'any 2010, a més de la mort de M.A., famílies i entitats de suport als immigrants han denunciat quatre pallisses en aquesta instal·lació. No és l'únic CIE dels Països Catalans al punt de mira de les entitats que defensen els drets dels migrats: el centre de València, al barri de Sapadors, també registra fortes crítiques. Cap d'aquests casos ha arribat a judici. Mentrestant, aquesta instal·lació ha estat blanc de les crítiques de SOS Racisme i de la Comissió Espanyola d'Ajuda al Refugiat (CEAR).

La mort d'M.A. no és l'única registrada al Centre d'Internament d'Estrangers de la Zona Franca des que va entrar en funcionament l'any 2006. El juny de 2009, el jove J.S., de 20 anys i equatorià, va morir per estranyes circumstàncies dins el CIE de Barcelona, però la versió oficial va concloure que s'havia "penjat del sostre amb una samarreta". La seva família, des de l'Equador, va denunciar la mort perquè, segons deia, "va ser assassinat per una pallissa dels funcionaris policials". Quelcom que mai s'ha demostrat.

Quan diversos col·lectius socials han començar a protestar contra els "abusos" i la "falta de transparència" al nou CIE construït mig d'amagat a la Zona Franca de Barcelona, la premsa, i en conseqüència la societat catalana, no ho va tenir gaire en compte. Però un temps i desenes de queixes després, el silenci comença a ser més discutit. Quan SOS Racisme posa el crit al cel. Quan la Comissió Espanyola d'Ajuda al Refugiat (CEAR) converteix les queixes aïllades en informes. Quan partits com ICV-EUiA o ERC fan preguntes capcioses al Congrés espanyol. Quan la Fiscalia General de l'Estat emet informes crítics sobre les condicions de vida als centres. Quan el Defensor del Pueblo denuncia "maltractaments" als migrats i "condicions pèssimes" als CIE. Quan, fins i tot, la llunyana Comissió de Llibertats Civils i Interior del Parlament Europeu vota a favor de fer un balanç crític dels CIE espanyols. Aleshores, doncs, es fa difícil mirar cap a una altra banda. Alguna cosa no funciona bé.

Els dos joves morts en els últims dos anys s'haurien suïcidat malgrat que al centre d'internament només s'hi havien de passar dues setmanes més. El pitjor que els podia passar era tornar al seu país: quelcom dramàtic per a la majoria de migrants, però per què haurien d'escollir suïcidar-se precisament dins el CIE quan encara no ho tenien tot perdut? No havien comès cap delictes, simplement no tenien la documentació en regla per poder viure a l'Estat espanyol: és a dir, eren culpables d'una mera falta administrativa. Tanmateix, els nois, sense que segons la policia passés res anormal dins el CIE, haurien decidit acabar amb la seva vida.

El que fa créixer les sospites dels familiars sobre un fals suïcidi són les constants denúncies dels interns, les ONG i, fins i tot, d'alguns organismes públics com el Defensor del Poble, que relaten abusos, maltractaments físics, amenaces, vexacions, càstigs i, en general, les dures condicions de vida dins els CIE d'arreu de l'Estat espanyol. El de la Zona Franca no s'escapa de les crítiques, tot i que altres, com el de València, i també els de Màlaga i Algecires, n'han rebut moltes més per falta de salubritat i d'atenció socio sanitària.

**El maig de 2010,
M.A., de 22 anys
i nacionalitat
marroquina, va morir
al CIE de la Verneda.
El centre afirma que
va ser un suïcidi.
Familiars i ONG dubten
de la versió oficial**

El CIE, un no-lloc

El CIE és un no-lloc per a estrangers: no hi ha delictes ni és una presó. El sense papers hi està en trànsit, a l'espera d'un futur incert, però s'hi pot quedar tancat fins a seixanta dies per una falta administrativa. Els centres de detenció fan de pont entre el *check point* i la frontera, és a dir, entre el moment que la policia enxampa un estranger al carrer o al tren i el moment de l'expulsió cap al país d'origen. El principal dret vulnerat, segons advocats i col·lectius de suport, és el de la llibertat.

La portaveu de SOS Racisme Alba Cuevas afirma: "La policia deté persones sense haver comès un delictes, sinó una falta administrativa. L'internament és complicat d'entendre ja que la llei d'estrangeria el preveu com a fet excepcional. Però s'ha fet norma de l'excepció i l'internament actua com a sanció encoberta". Els jutges solen aprovar la retenció en un 87% dels detinguts a causa del risc de fuga, però alguns sense papers han aconseguit evitar el CIE en demostrar l'arrelament social o tenir una feina i un domicili fix.

Internaments i expulsions a l'alça

Tot i que l'arribada de migrants s'ha reduït durant els últims dos anys, les detencions, internaments i expulsions d'estrangers no s'han alentit en la mateixa proporció. Al CIE de la Zona Franca hi van ingressar 1.923 persones el 2009 per no tenir permís de residència. El percentatge d'expulsions va ser del 60,1% (1.156), amb l'excepció dels algerians, que van arribar al 82,9%, segons dades de la fiscalia barcelonina. Les expulsions a l'Estat tampoc s'aturen: el govern de

José Luis Rodríguez Zapatero, segons les últimes dades, va repatriar 30.163 sense papers l'any 2010 i havia arribat a expulsar prop de 50.000 anualment durant els anteriors quatre anys. Dos anys abans, quan el flux migratori encara era molt alt, la França de Nicolas Sarkozy va assolir la seva xifra rècord d'expulsions: 27.796 estrangers.

"La situació actual és la més crítica dels últims anys a la Zona Franca", deia el juny de 2010 l'associació Drets i Papers per a Tot-hom. Tot i això, la Policia espanyola i el Ministeri de l'Interior neguen amb rotunditat qualsevol tracte discriminatori i parlen de normalitat legal dins el CIE. Simplement, acostumen a dir, es compleix la normativa vigent agradi o no. Les ONG admeten que "no és pràctica habitual rebre cops i maltractaments físics" però "hi ha massa casos" per a un estat democràtic.

SOS Racisme i la plataforma Enredadas coincideixen a denunciar "les vulneracions de drets fonamentals i agressions que es produeixen

Durant el 2009, al Centre d'Internament d'Immigrants de la Zona Franca hi van ingressar 1.923 persones per no tenir permís de residència. De totes elles, 1.156 van acabar expulsades

xen als CIE i la situació d'indefensió de les persones retingudes". La situació és tan greu, segons un comunicat de SOS, "que fins i tot pot portar una persona al suïcidi, si es confirmés la versió oficial". L'advocat Hibai Arbide, que s'ocupa de casos de sense papers retinguts, dóna concreció a la denúncia: "Sabem que hi ha pallisses i la direcció no ha sancionat mai cap policia", i "en casos concrets s'ha negat el dret d'assistència mèdica, com sembla que és el cas del darrer suposat suïcidi".

Maltractaments i tortures a València

Al CIE de València, un informe de CEAR del 2010 descriu maltractaments i tortures, vulneracions de l'atenció mèdica, obstacles a la sol·licitud d'asil polític i dificultats dels detinguts per a conèixer el seu advocat. A més, la coordinadora de CEAR a València assegura que

pel testimoni de persones internades en aquesta instal·lació, ubicada al barri Sapadors de la capital del Túria, saben que "el presumpte agressor en els dos casos concrets de tortures i maltractaments que denunciem continua al seu lloc i mantenint-hi la mateixa conducta". El delegat del Govern espanyol a València, Ricardo Peralta, rebutja les acusacions i assegura que les inspeccions de la fiscalia ratifiquen que al centre se salvaguarden els drets dels interns.

Tot el que envolta el centre és opac, tabú i, generalment, silenci. El Ministeri de l'Interior, la Policia espanyola i el director del centre de Barcelona, Miguel Ángel Prieto, prefereixen no parlar-ne gairebé mai amb la premsa i, quan hi ha queixes, simplement cominen les presumptes víctimes a presentar denúncia davant el jutge. El ministre espanyol de l'Interior, Alfredo Pérez Rubalcaba, ha instat les ONG i els familiars a denunciar les agressions als jutjats sempre que se li ha preguntat. Alguns pocs casos han acabat amb sancions per a policies, però la majoria s'arxiven i no prosperen per manca de proves o de testimonis.

Tal com recorda la coordinadora de CEAR a València, Sara Verdú, "els CIE són un dispositiu per expulsar la gent que no té papers, i quan el procés judicial s'inicia, el 99% de les víctimes dels maltractaments ja han estat retornades als seus països i no poden testificar". A més, segons insinuen fonts d'Enredadas, "quan algun immigrant ha denunciat la policia, la seva expulsió s'accelera automàticament".

Tot i això, el sindicat Confederació Espanyola de Policia rebutjava al juny les acusacions contra els agents que custodien el CIE de la Zona Franca. A més, van titllar les queixes de "repugnants" i, fins i tot, van demanar a la Prefectura Superior que iniciés accions legals

Al CIE de València, un informe de la Comissió Espanyola d'Ajuda al Refugiad descriu tortures, vulneracions de l'atenció mèdica i obstacles a la sol·licitud d'asil

contra les organitzacions denunciants. Quelcom que no ha succeït encara.

Una biblioteca sense llibres

Cap dels casos d'agressions físiques denunciats per SOS Racisme a la Zona Franca ha arribat ni tan sols a judici. Ells i la resta d'organitzacions demanden que els jutges actuïn d'ofici davant la constant pluja de queixes no resoltes. L'advocat Arbide creu que "hi ha una vulneració del dret de tutela general; els jutges d'instrucció no s'hi desplacen mai quan hi ha denúncies o per comprovar si es compleix la llei en un lloc tan sovint denunciat".

Durant l'any 2010, SOS Racisme va atendre en profunditat cinc casos al CIE: quatre d'abusos físics i un d'expulsió irregular perquè tenia un judici pendent. Segons la versió de l'ONG, tenen constància de quatre casos d'agressions físiques dels policies del CIE vers persones retengudes. "Responen a un mateix model, les agressions es produeixen a la biblioteca —una biblioteca que almenys durant l'any passat no tenia llibres— i són pallisses, no únicament cops." En els quatre casos, l'advocat de SOS va iniciar el procés judicial, però tots quatre s'han arxivat ja que la víctima va ser expulsada de manera pràcticament automàtica a la presentació de la denúncia. "Això és injust. Perquè amb un judici pel mig no s'hauria d'expulsar la persona... Com en els casos de dones sense papers que denuncien violència domèstica", rebla Cuevas. Els militants d'Enredadas parlen de molts més casos d'agressions, tant dins com camí de l'aeroport durant les deportacions, però admeten que la majoria de denúncies no arriben ni tan sols a presentar-se per la por de les víctimes que es compliqui encara més la situació.

Fora del focus social i mediàtic

Moltes denúncies, però, no prosperen per falta de proves. La mateixa ubicació del centre, anomenat pels seus detractors el "Guantànamo barceloní", convida a la foscor i l'arbitrarietat: les autoritats van decidir situar-lo al carrer E cantonada amb el carrer 4, en una part poc concorreguda de la ja inaccessible Zona Franca. Queda lluny del focus social i mediàtic, i dins el CIE, al contrari que a l'Estat francès, per exemple, no hi treballa físicament cap associació de suport als migrants. Segons SOS Racisme, "el secretisme que envolta els CIE afavoreix el context de vulneracions". A preguntes d'aquest periodista sobre aquestes denúncies, el departament de premsa de la Policia espanyola va respondre que tenen "com a norma no realitzar cap tipus de declaració sobre el CIE de Barcelona".

Durant l'any 2010, SOS Racisme va atendre en profunditat quatre casos d'abusos físics al CIE de la Zona Franca. L'entitat denuncia "el secretisme que envolta aquestes institucions"

L'opacitat és una de les grans crítiques d'ONG i familiars dels interns. La portaveu de SOS Racisme, Alba Cuevas, que assegura que la seva organització no ha pogut entrar mai oficialment al centre de la Zona Franca, compara la foscor del CIE amb la relativa llum del sistema penitenciari: "Les presons tenen un reglament intern. Les visites estan regulades, hi ha bis a bis. Cada presó té un jutjat de vigilància de la situació interna i s'ocupa de garantir els drets d'interns. Millor o pitjor. Si un pres rep un maltractament té uns mecanismes de denúncia que al CIE no existeixen. Existeix una normativa que obliga a la reinserció social, un sistema sanitari, assistència legal... i en un CIE aquests drets no estan consolidats". Tampoc els periodistes han obtingut permís per entrar-hi. Els advocats dels interns, però, sí que hi entren sense cap entrebanc. La direcció del CIE també ha acceptat les visites oficials de delegacions parlamentàries i del Defensor del Pueblo.

Protesta i pressió política

Les condicions de reclusió dels estrangers han provocat queixes dels interns i familiars, que han culminat en vagues de fam i protestes davant del CIE. Les protestes, mes rere mes, s'han anat repetint sempre pels mateixos motius. Cap d'elles, però, ha aconseguit millorar la situació interna: és més, segons asseguren familiars de retinguts, el director del CIE posa més entrebancs a les visites i endureix les condicions quan hi ha protestes, siguin dins o fora. El moviment dels sense papers creu que és una manera de posar els familiars en contra dels que protesten.

Els interns i els grups que els donen suport han protagonitzat protestes importants per demanar millores i aturar els maltractaments durant el 2010, per exemple amb vagues de fam (febrer i juny), concentracions davant del CIE (febrer, maig, juny, desembre), manifest de la Comissió de Defensa del Col·legi d'Advocats (març), rodes de premsa (l'Observatori del Sistema Penal i els Drets Humans i l'Institut Català de DDHH en van fer una al juny, arran de la mort del jove marroquí) o manifestacions al carrer (juny, al Raval, Barcelona; i per Cap d'Any, a la Marxa de les Presons). Els col·lectius de suport volen mantenir enguany el ritme de les mobilitzacions i, a més, busquen millorar la coordinació entre ells per tenir més incidència social i mediàtica.

La situació al CIE de la Zona Franca, però, continua enquistada: uns parlen d'abusos i discriminació, els altres parlen de compliment estricte de la llei. La Generalitat de Catalunya s'espolsa la responsa-

Els interns han protagonitzat dues vagues de fam, mentre que la Comissió de Defensa del Col·legi d'Advocats ha denunciat la situació dels centres

bilitat adduint que no hi té competències malgrat que les “vulneracions dels drets humans”, en paraules de SOS Racisme, es produeixen en territori català. I el Ministeri de l’Interior fa oïdes sordes a les crítiques del Defensor del Pueblo i d’alguns jutges i a les preguntes d’ERC i ICV-EUiA al Congrés espanyol. El ministre de l’Interior espanyol, Alfredo Pérez Rubalcaba, va arribar a dir l’any passat davant les crítiques a les expulsions i detencions: “Si som laxos amb la immigració il·legal, l’allau, no hi haurà qui la pari”.

SOS Racisme és qui més ha treballat per influir sobre l’actitud dels partits polítics catalans. “Quan els burxem, ens diuen que no tenen competència. Però ICV-EUiA o ERC han portat preguntes al Congrés i han fet visites al CIE”, explica. A més, SOS ha fet reunions amb el Síndic de Greuges perquè “tot i que no és competència de la Generalitat, volem que denunciï que s’incomplixen drets humans a Catalunya”.

Anàlisi del tractament mediàtic

Fent un repàs a la premsa de paper i digital de referència, costa trobar notícies o reportatges sobre les denúncies i protestes dels familiars, les ONG i els col·lectius de suport als interns del CIE de la Zona Franca. Durant l'any 2010 les associacions en defensa dels drets dels migrants han fet rodes i comunicats de premsa en desenes d'ocasions amb un resultat exigü i, en general, silenciador. L'única excepció és el diari *Público* i el seu quadernet en català *Públic*, i els diaris gratuïts *20 minutos* i *Què*. A les poques notícies aparegudes a la premsa, els textos donen veu a denunciants i denunciats, respecten la presumpció d'innocència de la Policia i no tenen grans dèficits de rigorositat.

L'únic instant durant l'any 2010 en què els mitjans van informar amb profusió sobre la situació de vulneració dels drets humans denunciada per les ONG va ser arran de la mort, suposadament per suïcidi, d'un jove marroquí dins el CIE de la Zona Franca, el mes de maig. *El Punt*, *l'Avui*, *El Periódico*, *El País* i *Público* van fer notícies d'obertura on explicaven les versions d'uns i altres sobre el cas. Els diaris citats fins i tot van seguir les posteriors protestes durant el juny. Cap d'ells, però, va aprofitar el cas per tractar la polèmica existència i situació dels CIE en profunditat amb reportatges o informes propis.

Un cas a part va ser el de *La Vanguardia*, que simplement va publicar un breu sobre la mort, la seva única referència estricta de l'any a les denúncies sobre el CIE barceloní. Això contrasta amb la quantitat de notícies sobre immigració i els conflictes que provoca el fenomen publicades al quadernet *Vivir en Barcelona* del rotatiu del Grup Godó.

Hemeroteca i recursos

Hemeroteca

Protestes per la mort d'un jove magribí en un CIE. Público, 20/05/2010

Luciana Coconi, Institut de Drets Humans de Catalunya
agendadh@idhc.org

SOS Racisme denuncia la mort d'un jove al centre d'internament d'estrangers. Avui + El Punt, 14/05/2010

Sílvia Vèrnia Trillo, directora d'Administració i Afers Socials (tot i que no tenen competència), Síndic de Greuges
900 124 124
933 018 075

"Insistim, les tortures són reals." Entrevista a Sara Verdú, coordinadora de CEAR a València. Avui + El Punt, 25/12/2009

Elena Arce, especialitzada en situació dels CIE a l'Estat espanyol, Defensor del Pueblo
914 327 900
prensa@defensordelpueblo.es

Recursos i fonts

Olga Hernández de Paz, advocada de l'Associació Professionals d'Estrangeria (APE)
hernandezdepaz@icab.es

Alba Cuevas, portaveu i coordinadora de la campanya contra els CIE, SOS Racisme
933 010 597
636 248 621
comunicacio@sosracisme.org

Hibai Arbide, advocat d'immigrants sense papers
hibai@sindominio.net

Miguel Ángel Prieto, director del Centre d'Internament per a Estrangers de Barcelona
932 903 926

Héctor Silveira, Observatori Sistema Penal i Drets Humans
934 024 417
934 039 672
hsilveira@dpub.udl.cat

Policia Nacional. Departament de Premsa, a Barcelona
prensa.jspc@policia.es

Silencis incòmodes a Al-Aiun

Empreses catalanes i espanyoles exploten de forma il·legal els recursos del Sàhara Occidental

Laia Altarriba

M

entre les forces policials marroquines desallotjaven a la força les 20.000 persones instal·lades al Campament de la Llibertat, situat a 18 quilòmetres d'Al-Aiun, la planta de conserves que la gallega Rianxeira té en aquesta ciutat del Sàhara Occidental no va deixar de produir llaunes de sardines. I l'empresa Foret, amb seu

a Sant Cugat del Vallès, tampoc va aturar l'exportació dels fosfats que extreu del Sàhara cap a la península Ibèrica. Això succeïa la nit del 7 al 8 de novembre de 2010. Els dies posteriors, organitzacions de defensa dels drets humans van denunciar l'atac i destrucció del campament i la posterior repressió contra la població sahrauí a la ciutat d'Al-Aiun, que segons Amnistia Internacional es va saldar amb dos morts, desenes de ferits i 140 detinguts. La resposta del Govern espanyol davant els atacs va ser molt tèbia i es va centrar a demanar l'obertura d'una investigació internacional per aclarir els fets. Per justificar la seva postura, el govern de Zapatero va fer constar que el Marroc i l'Estat espanyol tenen interessos comuns en la lluita contra el terrorisme islàmic o el tràfic de drogues. Es va oblidar, però, de citar uns altres interessos que el seu govern protegeix: els de les empreses catalanes i espanyoles que fan negoci al Sàhara Occidental i al Marroc.

La ministra d'Afers Exteriors espanyola, Trinidad Jiménez, es va escudar en la manca d'informació concreta per evitar condemnar l'atac a Al-Aiun. Preguntada per la cadena SER el 15 de novembre, la ministra va destacar que, en el seu posicionament, hi tenia molt a veure el fet que "amb el Marroc hi ha una col·laboració que va encaminada a la defensa mútua d'interessos". A quins interessos es referia Trinidad Jiménez? Ella mateixa va concretar que la col·laboració entre els dos estats es concreta en matèries com "la lluita contra el terrorisme internacional d'origen islàmic", "la lluita contra el tràfic de drogues" i "pel controls dels grups migratoris". D'interessos, però, n'hi ha d'altres, i alguns tenen a veure amb l'explotació dels recursos del territori.

L'explotació il·legal dels recursos del Sàhara

El Sàhara Occidental és una nació rica en recursos naturals, especialment en fòsfor i en pesca, però també n'és apreciada la sorra, les terres agrícoles i la seva capacitat de produir energia solar, i té

un alt potencial per trobar-hi gas i petroli. Però no són els sahrauís els que en tenen el control, sinó el govern marroquí, que concedeix permís per explotar tots aquests recursos a empreses estrangeres, entre les quals n'hi ha un bon nombre de catalanes i espanyoles.

Però Javier García Lachica, de l'observatori internacional Western Sahara Resource Watch, que es dedica a estudiar l'explotació dels recursos naturals del Sàhara Occidental, recorda que, d'acord amb les resolucions de les Nacions Unides, aquesta explotació que fan el Marroc i les empreses estrangeres és il·legal. I

és que l'ONU reconeix el Sàhara com un "territori no autònom", i això significa que està pendent que es resolgui la situació de conflicte que viu sobre el seu estatus, és a dir, que celebri el referèndum d'autodeterminació que estava previst pel 1992 però que s'ha anat postposant. I mentre la situació sigui així és il·legal que algú extern exploti els seus recursos naturals si no és que ho fa d'acord amb la població autòctona i que aquesta població se'n beneficiï.

García Lachica subratlla: "Els sahrauís han deixat clar que no estan d'acord amb l'explotació dels seus recursos, per exemple amb cartes al comissari de Pesca de la Unió Europea demanant que les flotes europees no treballin a les seves aigües". El representant de WSRW recorda, a més, que entre les reivindicacions del Campament de la Llibertat també n'hi havia una de lligada a l'explotació dels recursos naturals del Sàhara: "No només estaven acampats per dema-

Les Nacions Unides estableixen que l'explotació que fan el Marroc i les empreses estrangeres dels recursos del Sàhara és il·legal, perquè es tracta d'un "territori no autònom" amb estatus pendent de resolució

nar una millora de les condicions de vida i laborals de la població, sinó que també reivindicaven el dret a explotar els seus propis recursos”.

Una empresa de Sant Cugat extreu els fosfats

Un dels recursos més apreciats del Sàhara és el fòsfor. Jesús Carrión, de l'Observatori del Deute en la Globalització (ODG), que ha estudiat l'explotació de recursos d'aquest territori, explica que el Sàhara és el principal exportador mundial de fosfats, i que la principal empresa que s'hi dedica és FMC Foret, que té la seu oficial a Sant Cugat del Vallès. Aquesta empresa química és filial d'una companyia nord-americana.

Els fosfats són molt apreciats, afegeix García Lachica, perquè estan lligats als fertilitzants, al biogàs i als biocombustibles, que els darrers anys han guanyat interès i, en conseqüència, han pujat de preu i ja es venen a 400 dòlars cada tona.

La mina Bucraa és d'on Foret extreu els fosfats. Aquest mina a prop d'Al-Aiun és una de les més grans del món a cel obert i conté un dels fosfats més purs del planeta. Fa més de vint anys que l'empresa de Sant Cugat extreu el mineral del Sàhara de manera il·legal. García Lachica assegura que actualment exporta 500.000 tones de fosfats cada any.

“El atún de Rianxeira” ve del Sàhara

Una altra empresa de l'Estat espanyol que fa negocis al territori ocupat és la gallega Jealsa-Rianxeira, que produeix conserves i que és propietat de Jesús Alonso, un amic íntim del Rei espanyol. No és l'única, però sí la més important. En aquest cas, la planta d'envasat que hi té produeix 33 milions de llaunes de sardina cada any, detalla García Lachica. I el seu principal client és la cadena de supermercats Mercadona, propietat de l'empresari valencià Juan Roig.

Que Rianxeira opera al Sàhara Occidental no és cap secret. El mateix grup empresarial ho reconeix a la declaració de responsabilitat social, que es pot llegir a la seva web i on especifica que “la presència al Sàhara Occidental, entre altres, s'ha basat en el disseny de projectes empresarials que contribueixen a la generació i al desenvolupament de la riquesa no només empresarial sinó d'altres grups d'interès presents en el seu funcionament, com és la societat en general, i els treballadors i la societat local, en particular”. Més avall, el mateix document afegeix que l'activitat de Rianxeira al Sàhara “compleix amb els Deu Principis Bàsics del Pacte Mundial [de Nacions Unides],

FMC Foret, amb seu a Sant Cugat del Vallès, és la principal extractora de fosfats del Sàhara Occidental. L'empresa, filial d'una multinacional nord-americana, n'exporta 500.000 tones cada any segons les ONG

relacionats amb la protecció dels drets humans, la dignitat i el respecte dels treballadors, a través de les relacions laborals, la lluita contra la corrupció, el desenvolupament sostenible i la protecció del medi ambient”.

Aquesta declaració, però, es contradiu amb el que expliquen des de WSRW, segons els quals el representant del Front Polisario a l'Estat espanyol va enviar una carta a Jealsa-Rianxeira demanant que aturessin la planta productora de conserves que tenen al Sàhara perquè és una activitat il·legal, però la companyia no n'ha fet cas.

Pesca i agricultura, la implicació de la Unió Europea

Entre les riqueses del Sàhara també hi ha una pesca abundant i bones terres per a l'agricultura. Però de nou no és el poble sahrauí qui se'n beneficia, sinó que ho controla el Marroc, que al seu torn n'obté beneficis concedint l'explotació a empreses estrangeres. En aquests dos casos, aquesta explotació es fa a través d'acords amb la Unió Europea.

Pel que fa a la pesca, García Lachica explica que l'acord entre la UE i el Marroc no parla de les aigües sahrauís, però alerta que, “com que diu ‘aigües sota control marroquí’, això permet a les flotes pescar en aigües dels territoris ocupats”. Les pesqueres espanyoles són les principals beneficiades d'aquest acord: actualment tenen 100 de les 119 llicències atorgades per l'acord.

Un acord que actualment està en discussió entre el regne alauita i la Unió Europea és el de lliure comerç de productes agrícoles. En

aquest cas, el Govern espanyol no té una postura ferma, ja que perjudica alguns agricultors de l'Estat. Però també n'hi ha d'altres que en surten molt beneficiats, assegura el representant de WSRW, que són els que han adquirit camps de cultiu a l'altra banda de l'estret.

Mentrestant, al Sàhara ja hi ha grans explotacions agrícoles, especialment de tomàquets, que es cultiven en hivernacles. A més de la vulneració dels dictàmens de l'ONU, aquí s'hi afegeix un segon problema: aquests hivernacles gasten molta aigua i estan produint un desastre ecològic, perquè extreuen l'aigua de pous arque-

ològics que un cop secs ja no es podran recuperar. També en aquest cas hi ha implicades empreses espanyoles que treballen juntament amb empreses marroquines.

Sorra, sol... i petroli

I encara hi ha més recursos als territoris ocupats que han atret empreses de l'Estat espanyol. D'una banda, la sorra, que les illes Canà-

La pesca és un dels recursos naturals del Sàhara. L'empresa gallega Rianxeira, propietat d'un amic íntim del Rei espanyol, hi produeix 33 milions de llaunes de sardina cada any

ries utilitzen per a construcció i per refer les platges. L'interès per la sorra sahrauí té l'origen en una llei de les Canàries que prohibeix l'extracció de sorra de les illes amb l'objectiu de protegir el medi. La paradoxa és que en canvi vulneren acords internacionals i afecten el medi d'un altre territori per obtenir sorra. I d'altra banda, també genera interès l'alt potencial del Sàhara com a possible productor d'energia solar. I de fet el Marroc ja hi té diversos projectes. Així que des de l'observatori WSRW han iniciat una campanya per convèncer les empreses espanyoles (per exemple, Abengoa) perquè no s'impliquin en aquests projectes.

Jesús Carrión, de l'ODG, alerta d'una nova amenaça sobre els territoris ocupats: el Marroc ha firmat contractes amb empreses perquè hi facin prospeccions per buscar petroli i gas, "i sabem que hi ha interès d'empreses espanyoles a participar-hi". Encara no hi ha llicències d'explotació, perquè no s'ha trobat gas ni petroli, però sembla que hi ha moltes possibilitats de trobar-n'hi. Per García Lachica, la descoberta de petroli seria tràgica: "Si hi troben petroli, el conflicte ja no es resoldrà mai".

Maquiles i armes espanyoles

Però les relacions entre el govern espanyol i el marroquí no només estan condicionades pels interessos econòmics al Sàhara Occidental. També hi tenen a veure els negocis d'empreses espanyoles al territori marroquí. Jesús Carrión en posa alguns exemples: "Al nord del Marroc hi ha el que es coneix com a *maquiles*, empreses tèxtils en zones amb impostos molt baixos". Aquestes *maquiles*, segons Carrión, produeixen per a empreses com Indico (que abasteix El Corte Inglés), la catalana Mango, i també per Inditex. També hi ha capital de latifundistes andalusos que han deslocalitzat la producció agrícola al Marroc. I també hi ha empreses de l'Estat que tenen interessos en el turisme, la pesca i les infraestructures (en aquest darrer cas, Sacir, accionista de referència de Repsol, és la gran beneficiada). En resum, conclou Carrión, la relacions entre els dos estats vénen marcades pels interessos econòmics, que situen l'Estat espanyol com a soci estratègic fonamental per al Marroc per darrere de França.

Però encara cal tenir en compte un darrer aspecte: el comerç d'armament. Des del Centre d'Estudis per la Pau JM Delàs posen xifra a aquest negoci. Un informe que va fer públic pocs dies després de l'atac marroquí contra el Campament de la Llibertat denunciava: "El Marroc s'ha convertit en el setè destí de la venda d'armes espanyoles i el segon després del Brasil fora de l'àmbit de la Unió Europea", i con-

En l'última dècada l'Estat espanyol ha venut armes al Marroc per valor de 200 milions d'euros. El regne alauita és el setè destí de la venda d'armes espanyoles i el segon fora de la Unió Europea

cretava que “en l’última dècada Espanya ha venut armes al Marroc per més de 200 milions d’euros”. No hi ha una relació directa entre tot aquest armament i l’ocupació del Sàhara Occidental, però García Lachica denuncia: “De manera indirecta el Govern espanyol està finançant el manteniment de l’ocupació”.

Amb totes la dades sobre els negocis que empreses catalanes i espanyoles fan al Sàhara Occidental, a Jesús Carrión l’indigna “la complicitat terrible que té el Govern espanyol amb la dictadura marroquina, ja que el que fa és legitimar-la”. I ho equipara amb el que va succeir a Sud-àfrica, quan algunes empreses estrangeres hi feien negoci malgrat l’Apartheid.

Anàlisi del tractament mediàtic

Les informacions de la premsa de paper i digital i els mitjans audiovisuals posteriors al desallotjament de la policia marroquina del Campament de la Llibertat al Sàhara Occidental la nit del 7 al 8 de novembre es van centrar bàsicament a explicar els fets i a reproduir els posicionaments dels diversos actors institucionals en joc. Així, tant diaris com ràdios i televisions van abocar esforços a explicar què havia succeït durant el campament i també les agressions a la ciutat d'Al-Aiun contra la població sahrauí. També van donar veu als representants polítics espanyols, catalans, sahrauís, marroquins, europeus i internacionals que van opinar o emetre dictàmens sobre el conflicte. Però el que pràcticament cap mitjà va fer va ser explicar els interessos econòmics que empreses catalanes i espanyoles tenen als territoris ocupats del Sàhara Occidental i com això va condicionar el posicionament del Govern espanyol.

Jesús Carrión, de l'Observatori del Deute en la Globalització, lamenta que “no s'ha explicat en cap moment els interessos econòmics que hi ha en aquell territori”. I denuncia que els periodistes no van estirar el fil quan portaveus del Govern espanyol van apel·lar als “interessos” per argumentar que la resposta a l'agressió marroquina hauria de ser “calmada”. L'única referència sobre l'actuació d'empreses catalanes o espanyoles al Sàhara Occidental ha estat un reportatge del 17 de novembre al setmanari *Directa* (“Els interessos comercials al Sàhara fan emmudir Zapatero davant la repressió”, del núm. 205, 17 de novembre de 2010), una notícia el 25 del mateix mes al diari digital Cugat.cat (“Una empresa santcugatenca, acusada d'explotar il·legalment fosfats del Sàhara Occidental) i la cobertura especial que va fer el periòdic quinzenal *Diagonal* les setmanes següents de l'atac (amb dos reportatges titulats “*El Sàhara Occidental, moneda de canvi del PSOE*” i “*El Gobierno de Zapatero, de la mano de Marruecos*”).

Hemeroteca, bibliografia i recursos

Hemeroteca

Sàhara, el poble que espera. Les claus històriques per entendre el conflicte etern del Magreb. Sàpiens, abril 2011 (dossier especial)

El Sàhara occidental. Història i actualitat d'un poble. Tomàs Callau, Llibres de l'Índex (Barcelona 2004)

La historia prohibida del Sàhara Español. Tomás Bárbulo, Destino (Barcelona 2002)

"Sin querer, contribuimos al expolio". 2/02/2011 (entrevista a Javier García Lachica, president de l'Observatorio de Recursos Naturales del Sàhara Occidental, WSRW)

El oscuro pasado del desierto. Aproximación a la historia del Sàhara. José Ramón Diego Aguirre, SIAL (Madrid 2004)

Espanya va cobrar per anar-se'n del Sàhara. El Temps, 7/12/2010 (dossier especial)

Guerra en el Sàhara. José Ramón Diego Aguirre, ISTMO (Madrid 1991)

Una empresa santcugatenca, acusada d'explotar il·legalment fosfats del Sàhara Occidental. Cugat.cat, 25/11/2010

Sàhara occidental. Passat i present d'un poble. Diversos autors, Universitat de Girona (Girona 1999)

Els interessos comercials al Sàhara fan emmudir Zapatero davant la repressió. La Directa, 17/11/2010

20 años bastan. El referéndum en el Sàhara Occidental. Khalebd Hroub, Popular (Madrid 1995)

Bibliografia

International Law and the Question of Western Sahara. Diversos autors, Arts & Leite (2007)

La causa saharauí y las mujeres. Dolores Juliano, Icaria (Barcelona 1999)

Sàhara Occidental. Aspectes i vivències. Joan Maria Maixé i Ceballos, Cossetània (Valls 1999)

El conflicte del Sàhara Occidental. Ferran Mañés Amigó, Associació per a les Nacions Unides a Espanya (Barcelona 2000)

Sàhara: drama de una descolonización (1960-1987). Paula Oliver, Font (Palma 1987)

Fonts i recursos

Javier García Lachica,
Observatorio Para los Recursos
Naturales del Sáhara Occidental
- WSRW

615 917 339

j.g.lachica@gmail.com

www.wsrw.org

Jesús Carrión, Observatori del
Deute en la Globalització (ODG)

933 011 793

observatori@odg.cat

Jordi Calvo, Centre d'Estudis per
la Pau J.M. Delàs - Justícia i Pau

933 176 177

delas@justiciaipau.org

www.centredelas.org

La família reial, implicada en el cas Palma Arena

Un jutjat de Palma investiga una fundació presidida pel gendre del rei espanyol per una subvenció injustificada de 1.200.000 euros

Enric Borràs

I cas Palma Arena està dividit en 25 peces sobre diferents trames de corrupció que afecten el Govern balear i el Partit Popular de les Illes. L'última, la número 25, és la darrera que va obrir el jutge que investiga el cas, José Castro. La va obrir més tard i a part de les altres. En aquesta peça, el jutge Castro investiga els 1.200.000

euros que el Govern balear va pagar el 2005 a l'Institut Nóos perquè organitzés el congrés *Illes Balears Forum: sport and tourism destinations global network*. Els fiscals anticorrupció i el jutge no han trobat factures que justifiquin una despesa tan alta per un congrés que va durar només tres dies. Un dels elements rellevants del cas és que Iñaki Urdangarin, gendre del rei espanyol, presidia el 2005 l'Institut Nóos. Amb tot, Urdangarin no està acusat formalment. I segons fonts oficials del Tribunal Superior de Justícia de les Illes Balears (TSIB), el jutge Castro no té previst citar-lo a declarar, ni els fiscals tampoc li ho han demanat. De fet, ara mateix la investigació està aturada. Oberta, però aturada.

Fonts del Tribunal Superior de Justícia de les illes Balears admeten que el jutge Castro “no dóna l’abast” per tramitar el cas i que, pel que fa a la investigació sobre l’Institut Nóos, “no s’està fent res”

El velòdrom Palma Arena havia de costar 46 milions d’euros però se’n van acabar pagant més de 110. Aquest sobrecost va desencadenar la principal investigació sobre corrupció que hi ha en marxa ara mateix a les illes Balears. El cas Palma Arena és un sumari de milers de pàgines que afecta bona part de l’anterior govern del PP i en què l’acusat més important és l’expresident mateix: Jaume Matas. No és l’únic cas de corrupció de les illes Balears: gairebé no hi ha cap setmana en què polítics retirats o en actiu, ex alts càrrecs de les institucions o empresaris no passin a declarar pels jutjats de l’avinguda Alemanya de Palma.

Aquesta intensa activitat judicial fa que des del Tribunal Superior s’afirmi, directament, que el jutge Castro “no dóna l’abast” per tramitar la investigació. La instrucció de la peça que investiga els 1.200.000 euros que es van pagar a l’institut d’Urdangarin l’any 2005 continua oberta, però admeten que ara mateix “no s’està fent res”. De fet, Salvador Perera, un dels advocats de l’ex-president Matas, s’atreveix a dir que el jutge té aquesta peça “un poc abandonada” i que per això mateix no en recorda bé els detalls. Manté la innocència de Matas i treu ferro al cas afirmant que “a vegades els jutges fan feina en una peça i després acaba en no res”.

Un cost desproporcionat

El portaveu del Partit Socialista de les Illes Balears (PSIB) al Parlament illenc, Antoni Diéguez, va denunciar l’any 2006 que s’havien malbaratat diners públics amb el congrés Illes Balears Fòrum. El 17 de febrer de 2006, el *Diari Balears* publicava unes declaracions de Diéguez on criticava el cost “desproporcionat” per un acte d’un cap de setmana “que no va tenir gaire rellevància”, i demanava que se’n justificués el pagament. Diéguez va dir llavors que el pressupost del congrés preveia 2.400 euros per al viatge, l’allotjament, el menjar i el transport per a cadascun del centenar d’assistents. Però també incloïa 280.000 euros per als sous de la direcció del congrés i entre 5.000 i 6.000 euros per a cadascun dels tècnics i hostesses que hi van treballar. A més de 18.000 euros per a una web amb les conclusions del congrés que no es va arribar a fer mai.

La fiscalia anticorrupció va preguntar el 15 de març de l’any passat a l’excap de gabinet de Jaume Matas, Dulce Linares, si havia rebut cap ordre del llavors president de no controlar la despesa del Fòrum. En concret, segons consta a la transcripció de la declaració, la fiscalia afirma que a l’expedient del conveni amb l’Institut Nóos no hi ha “ni una sola justificació de en què s’han invertit” els 1.200.000 euros que

s'hi van gastar. Linares va admetre al jutge Castro que la decisió de fer aquell conveni l'havia presa Jaume Matas però va afegir que ningú li havia donat "cap ordre de prescindir del control de la despesa", que sempre havia confiat "en la seriositat del departament que va tramitar aquell expedient" i que no sabia si s'havia acreditat la despesa o no. Amb la declaració de Linares els mitjans de comunicació van prendre consciència que s'investigava aquest conveni en una peça concreta. De llavors ençà ja ha passat un any, però l'actual Conselleria de Presidència —on haurien d'estar arxivades les factures de l'Instituto Nóos— no ha volgut admetre ni negar que hagi enviat cap document al jutge Castro.

Què va ser l'Illes Balears Fòrum?

El 2005, el Govern balear va presentar l'*Illes Balears Fòrum* com un punt de trobada "mundial" d'experts en esport i turisme dels àmbits acadèmic, públic i empresarial. El congrés es va fer per primera vegada els dies 22, 23 i 24 de novembre i havia de consolidar-se, convertir-se en un "referent mundial" i servir d'embrió a l'Observatori Permanent de Turisme i Esport, que havia de tenir la seu a Mallorca. Amb tot, el congrés només es va fer un any més i l'Observatori no es va arribar a constituir. De tot allò no n'ha quedat res. De fet, fins i tot l'entitat que ho va organitzar, l'Instituto Nóos, ha desaparegut del mapa, i quan es preparava el segon i últim congrés Urdangarin ja no la presidia.

Al congrés del 2005 hi van participar personalitats com el director del Tour de França, Jean-Marie Leblanc; el futbolista Samuel Eto'o; l'expresident del Comitè Olímpic Internacional, Juan Antonio Samaranch; el tennista Rafael Nadal i un centenar de personalitats més, incloent-hi Matas i Urdangarin. L'endemà que el PSIB criticqués el cost del congrés, el 17 de febrer de 2006, el portaveu del govern Matas, Joan Flaquer, va explicar que estaven "molt tranquils" i que no hi havia res d'irregular. El mateix dia l'actual president de les Illes Balears, Francesc Antich (PSIB), va aclarir sense que ningú li ho preguntés que les crítiques al fòrum havien estat només per al govern i no a l'institut que dirigia Urdangarin. Després de la polèmica i abans que no se celebrés el congrés per segona vegada, l'abril de 2006, Iñaki Urdangarin va deixar la presidència de l'Instituto Nóos. És més, al currículum del gendre del rei que hi ha a la web oficial de la monarquia espanyola no hi consta per nul·loc la feina que va fer en aquesta entitat.

L'entitat que presidia Iñaki Urdangarin i que va cobrar 1.200.000 euros del Govern balear per organitzar un congrés de tres dies ha desaparegut del mapa. La fiscalia afirma que la inversió "no s'ha justificat"

El gendre del rei va deixar la presidència de l'Instituto Nóos el 2006 i la seva participació en l'entitat ja no consta al currículum oficial que facilita la casa reial espanyola

L'institut desaparegut

De fet, l'Instituto Nóos ja ni tan sols té pàgina web i fa anys que va abandonar les seues que va tenir al número 8 de l'avinguda de les Corts Catalanes de Sant Cugat i al 19 del carrer Mestre Nicolau de Barcelona. Els telèfons que tenia l'entitat també són culs de sac on no respon ningú. De fet, fins i tot la web www.noos.es ha desaparegut de la xarxa. Amb tot, encara es pot veure com era quan encara funcionava i què s'hi va publicar sobre l'*Illes Balears Fòrum* si es fa arqueologia digital amb www.archive.org, un portal que fa còpies periòdiques de moltes de les pàgines d'internet. La web deia que l'Instituto "pretén ser un *think tank*, un lloc de trobada i reflexió de persones destacades del món de l'empresa, la investigació i les institucions públiques".

De fet, l'Instituto Nóos va desaparèixer de manera tan eficient que ni tan sols la policia espanyola en va poder trobar cap rastre, segons va publicar el *Diario de Mallorca* el 15 de setembre. El jutge Castro havia ordenat al juliol que l'entitat presentés les factures que justificessin la despesa de 1.200.000 euros públics, però la policia va ser incapaç de trobar cap seu, telèfon o correu electrònic en funcionament on notificar-ho. Al cap de pocs dies d'haver-se publicat que la policia no els trobava, va ser l'Instituto Nóos qui es va posar en contacte amb el jutjat per personar-se al cas. Això va passar a final de setembre i, des de llavors, la investigació no ha avançat ni un pam més.

Anàlisi del tractament mediàtic

Els mitjans de comunicació de les illes Balears han reconvertit les seves seccions de periodisme judicial i les han especialitzades en corrupció política. Ja no es dediquen a cobrir judicis de successos: hi ha tantes investigacions per corrupció en marxa que no podrien fer-ho. Els principals periodistes de cada mitjà competeixen per aconseguir filtracions de fiscals i advocats per publicar exclusives i gairebé cada dia hi ha alguna notícia relacionada amb la corrupció. Tot i això, el cas de l'Institut Nóos ha passat ben desapercebut. Més enllà de les notícies que es van publicar l'endemà de la declaració de Dulce Linares el 15 de març de 2010, hi ha hagut molt poques novetats. Ben pocs mitjans —bàsicament *El Mundo*— han fet referència que els fiscals ja havien preguntat a l'exportaveu del govern Matas, Joan Flaquer, sobre aquest assumpte. Amb tot, Flaquer tan sols va dir que no tenia res a veure amb el conveni. Alhora, no hi ha hagut ni exclusives ni filtracions sobre la despesa de moment injustificada de 1.200.000 euros ni sobre la implicació d'Iñaki Urdangarin. Al setembre només es va saber que la policia no trobava la seu de l'Institut Nóos. Mentrestant, cap mitjà de comunicació no ha fet èmfasi en la congelació d'aquesta peça ni en el fet que Urdangarin no hagi estat ni imputat ni tan sols citat a declarar per al cas.

Hemeroteca, bibliografia i recursos

Hemeroteca

El PSOE denuncia supuestos pagos irregulares del Gobierno balear al instituto que preside Urdangarin. El Mundo, 17/02/2006

Els ducs de Palma 'emigren' a Washington. Diari Balears, 24/04/2009

La Fiscalía investiga el convenio del Gobierno balear con Iñaki Urdangarín. El Mundo, 19/02/2010

Linares diu que Ballester proposava el que deia Matas. Diari Balears, 16/03/2010

El juez del caso Palma Arena pide información sobre convenios entre el Govern balear y el Instituto que presidía Iñaki Urdangarín. Última Hora, 22/07/2010

La instrucció del Cas Palma Arena demana per uns convenis signats per Iñaki Urdangarin. Diari Balears, 23/07/2010

La Policía no halla la sede del instituto de Urdangarín que cobró un millón del Govern. Diario de Mallorca, 15/09/2010

El instituto de Urdangarín investigado por el juez Castro se persona en el caso. Diario de Mallorca, 21/09/2010

Bibliografia

Informe de l'Institut Nóos sobre el segon congrés Illes Balears Fòrum
http://replay.waybackmachine.org/20070107035120/www.noos.es/cas/docs/noticias_1106_1.pdf

Biografia d'Iñaki Urdangarin a la web oficial de la monarquia espanyola
www.casareal.es/doninaki/index-ides-idweb.html

Recursos i fonts

Conselleria de Presidència de les Illes Balears
971 176 565

Gabinet de Comunicació del Tribunal Superior de Justícia de les Illes Balears
971 723 844
618 363 223
gabinetedeprensa.palmademallorca@justicia.es

Perera Abogados
971 462 847

Grup Parlamentari Socialista de les Illes Balears
971 725 939
grupsocialista@parlamentib.es

Les autopistes catalanes, insostenibles i amortitzades

Abertis, controlada per La Caixa i ACS, té el monopoli d'unes vies de pagament que han generat ingressos molt superiors als seus costos de construcció

Eloi Latorre

E

I tòpic diu: els catalans patim un greuge històric, els peatges; hem de pagar per fer qualsevol desplaçament amb cotxe, mentre que als altres llocs de l'Estat espanyol disposen de vies ràpides gratuïtes per tot. És una mostra més de la discriminació centralista sobre Catalunya. Com tots els tòpics, conté veritats, mitges veri-

tats, matisos i punts a aclarir. Però algunes dades fredes sembla que li donen la raó. Si a Catalunya 67% de les vies de més d'un carril per sentit són de pagament i el 33% gratuïtes, a la resta de l'Estat la proporció és de 80% de peatge per 20% de lliure circulació. A l'hora d'establir les polítiques de peatges, sembla que tothom oblidava un paradigma d'allò més simple. L'objecte inicial que va motivar la creació dels peatges —que fossin només els usuaris els que paguessin el que havia costat la construcció de la via i no tots els contribuents, com passa amb les vies gratuïtes— està del tot pervertit. Abertis, el gegant empresarial controlat per La Caixa, ostenta el monopoli gairebé exclusiu d'unes vies de pagament que avui en dia han estat amortitzades amb escreix.

A Catalunya hi podem comptar ara mateix 573 quilòmetres de carreteres finançades pel sistema de peatge directe (és a dir, a través d'un cànon que paga cada vehicle en el moment de fer-ne ús), dels quals gairebé tots són de vies ràpides menys els 22 quilòmetres del túnel del Cadí, que són d'un carril per sentit. A aquest total cal sumar-hi 17 quilòmetres de subtrams que antigament havien estat de peatge però que han estat rescatats mitjançant indemnitzacions per part de l'Administració a les empreses concessionàries i avui són gratuïts per als usuaris (al tram el Papiol – Mollet de l'AP-7 i la ronda de Mataró de la C-31) i 44 quilòmetres més del que es coneix com *peatge a l'ombra* (en concret, el tram d'Eix del Llobregat entre Puig-reig i Berga, inaugurat l'any 2007). Aquesta modalitat consisteix que no són els usuaris els que abonen el cost de construcció a la concessionària sinó la mateixa Administració, però ho fa de manera variable, segons l'índex d'utilització de la via.

Discriminació catalana?

És veritat que la major part d'aquests prop de 600 quilòmetres corresponen a vies titulades pel Govern de l'Estat (les autopistes AP-7 o del Mediterrani i l'AP-2 entre Barcelona i Fraga), però cal no menysprear els 144 quilòmetres regits per peatges atorgats per la Generalitat, que va apostar de ferm per aquesta fórmula de construcció de carreteres durant els anys 80 (l'eix Calafell-Castelldefels amb el túnel del Garraf, l'eix Montgat-Palafolls, l'autopista Terrassa-Manresa i els túnels de Vallvidrera i del Cadí).

La comparativa amb altres llocs de l'Estat espanyol és eloqüent. Si a Catalunya el 67% de les vies de més d'un carril per sentit són de pagament i el 33% gratuïtes, a la resta de l'Estat la proporció és de 80% de peatge per 20% de lliure circulació. Dit amb altres percentatges: a Catalunya hi ha el 49% de les barreres de pagament de l'Estat, però només el 10% de les vies ràpides. A la Comunitat de Madrid hi ha 500 quilòmetres d'autovia, dels quals 17 són de peatge; a Andalusia hi ha 1.500 quilòmetres d'autovies gratuïtes per 192 pagament; a Extremadura totes les vies desdoblades són gratuïtes.

La comparativa amb altres llocs de l'Estat espanyol és eloqüent. Si a Catalunya el 67% de les vies de més d'un carril per sentit són de pagament i el 33% gratuïtes, a la resta de l'Estat la proporció és de 80% de peatge per 20% de lliure circulació. Dit amb altres percentatges: a Catalunya hi ha el 49% de les barreres de pagament de l'Estat, però només el 10% de les vies ràpides. A la Comunitat de Madrid hi ha 500 quilòmetres d'autovia, dels quals 17 són de peatge; a Andalusia hi ha 1.500 quilòmetres d'autovies gratuïtes per 192 pagament; a Extremadura totes les vies desdoblades són gratuïtes.

La comparativa amb altres llocs de l'Estat espanyol és eloqüent. Si a Catalunya el 67% de les vies de més d'un carril per sentit són de pagament i el 33% gratuïtes, a la resta de l'Estat la proporció és de 80% de peatge per 20% de lliure circulació. Dit amb altres percentatges: a Catalunya hi ha el 49% de les barreres de pagament de l'Estat, però només el 10% de les vies ràpides. A la Comunitat de Madrid hi ha 500 quilòmetres d'autovia, dels quals 17 són de peatge; a Andalusia hi ha 1.500 quilòmetres d'autovies gratuïtes per 192 pagament; a Extremadura totes les vies desdoblades són gratuïtes.

L'evolució d'un model franquista

Hi ha raons històriques que expliquen aquesta situació. Les autopistes de peatge, que havien d'esdevenir tot un símbol de l'Espanya tardofranquista dels *Planes de Desarrollo*, van néixer a Catalunya, el juliol de 1969, amb la inauguració de l'autovia entre Barcelona i Mataró. El Plan Nacional de Autopistas Españolas (PANE), del 1967, preveia

A Catalunya hi ha el 49% dels peatges de tot l'Estat espanyol, però només el 10% de les vies ràpides. El 67% de vies catalanes de més d'un carril són de pagament, siguin de titularitat estatal o autonòmica

obrir 3.000 quilòmetres d'autopistes de pagament en vint anys. El cert és que a la mort de Franco el *Plan* estava aturat *sine die* i només se n'havia construït 1.800, de quilòmetres, concentrats a l'eix Nord de l'Estat.

Als anys 80, coincidint amb l'adhesió de l'Estat a la Comunitat Econòmica Europea i l'entrada a les arques públiques de generoses dotacions en forma de fons de cooperació europeus, el Govern de Felipe González va apostar per construir autovies gratuïtes allà on no n'hi havia finançades amb els pressupostos públics. En deu anys, entre el 1985 i el 1995, s'havien obert al trànsit 3.500 km de vies ràpides a l'Estat, dels quals només 200 a Catalunya. Durant els últims quinze anys la tendència s'ha anat invertint: a altres llocs de l'Estat s'han fet autovies de pagament, mentre que a Catalunya l'últim peatge que ha entrat en servei és el del Vendrell de l'autopista Pau Casals, el 1998.

Al greuge comparatiu amb l'Estat s'hi afegeix l'absència de vies ràpides alternatives que permetin fer el mateix recorregut que les autopistes sense pagar. A Catalunya, de Barcelona estant, és impossible desplaçar-se per via ràpida a València, ni a Saragossa, ni a Perpinyà, ni a Andorra, sense passar per barreres de pagament. Les dues úniques capitals de demarcació unides per una autovia gratuïta són Barcelona i Lleida. En el Pla de Carreteres aprovat pel Govern de la Generalitat el 1985, que tenia vigència fins a l'any 2001, s'hi preveia una sèrie d'eixos viaris que encara avui estan pendents d'execució i que havien de servir d'alternativa a les vies de peatge, com ara una autovia entre Tarragona i Montblanc que faria d'enllaç amb l'actual A-2 i que uniria d'aquesta manera el Tarragonès i el Segrià. Altres eixos estratègics que aquell Pla preveia que fossin desdoblats es van fer finalment amb vials d'un sol sentit, com l'Eix Transversal (C-25). El Govern de l'Estat també va tenir la seva quota de responsabilitat en l'incompliment d'aquell Pla, com és patent en l'enorme retard en el desdoblament de l'N-II (avui A-2) entre Fraga i Barcelona, que es va encallar al Port de la Panadella i no es va completar fins a l'any 2004.

L'absència de vies ràpides alternatives incrementa el greuge comparatiu. El Pla de carreteres aprovat per la Generalitat el 1985 preveu una sèrie d'eixos viaris gratuïts en molts casos encara pendents d'execució

Interessos de les concessionàries

Hi ha moltes causes que expliquen l'endarreriment en l'execució de grans infraestructures, però en el cas dels eixos viaris del país n'hi ha un que cal no menystenir: l'interès de les empreses concessionàries per tal que l'usuari no disposi d'una alternativa gratuïta a la seva oferta. La capacitat de pressió de les societats explotadores dels peatges s'ha visualitzat en diverses ocasions, com ara en el cas d'Aumar,

a qui el 1997 el Govern central va ampliar la concessió de l'AP-7 entre València i Coma-ruga fins al 2019 a canvi de fer-hi més inversions però també com a compensació per la tard o d'hora inevitable reconversió de la N-340 en autovia.

En alguns casos, el blindatge per a les empreses explotadores de la via quedava ja recollit en el mateix Decret de concessió o en els que posteriorment s'han aprovat per ampliar-la. Un exemple: en el Reial Decret 1.547/90 de 30 de novembre, aprovat pel Govern de l'Estat, establia una sèrie de modificacions en les condicions dels trams de peatge explotats per la concessionària Acesa, entre els quals que aquesta empresa es reservava una sèrie de prerrogatives en l'execució de totes les infraestructures futures en una franja de 20 quilòmetres a banda i banda de la via de peatge. Hi ha un altre cas encara més significatiu, i poc conegut: en el contracte d'explotació de l'autopista Terrassa-Manresa entre el Govern de la Generalitat i la concessionària Autema, firmat el 1986, s'hi incloïa una clàusula segons la qual l'empresa tindria dret a rebre una indemnització en el cas que en el futur s'executés el desdoblament de l'eix viari entre Abrera i Manresa per Montserrat (l'actual C-55).

Val a dir que no només les concessionàries veuen amb ulls recelosos la construcció d'alternatives. Sovint els agents representants del territori també s'hi oposen, sobretot en els trams en què autopista i autovia convisquin a distància prou curta, perquè entenen que afegirà una pressió insostenible i que és econòmicament irracional. Aquest és el parer, també, de l'enginyer i catedràtic de Transports de la UPC Francesc Robusté, que es qüestiona si en alguns trams no seria més pragmàtic que les administracions indemnitzessin les empreses explotadores i reconvertir les autopistes en gratuïtes, en comptes d'invertir en una via paral·lela pràcticament superposada. En aquest sentit, el Consell d'Iniciatives Locals de Medi Ambient de Girona (CILMA) ha proposat recentment que no es desdoblí l'N-II al pas per les comarques gironines i que, en lloc d'això, s'ampliï els carrils de l'AP-7 i que sigui gratuïta per als moviments de trànsit que no ultrapassin l'àmbit gironí.

La gènesi del gegant Abertis

El model de peatges implantat a Catalunya s'inspirava en el sistema ja en funcionament llavors a altres estats europeus, bàsicament a l'Estat francès i a Itàlia, que concentren (amb l'Estat espanyol) gairebé un terç de les vies de pagament d'Europa. Però, a diferència del model francès —on els peatges els gestionen consorcis públics— a

A diferència de l'Estat francès, on els peatges els gestionen consorcis públics, a l'Estat espanyol es va optar per carregar l'explotació a empreses privades

l'Estat es va optar per encarregar l'explotació a empreses privades, amb la idea que aquestes cobraven peatges amb l'objectiu de recuperar la inversió que havia calgut per construir la carretera. L'excepció al model privat són les concessionàries que exploten els túnels de Vallvidrera i el del Cadí, controlades per la Generalitat però que ara l'actual Govern català es planteja privatitzar.

Per explotar el primigeni peatge Barcelona-Mataró es va constituir, el 1967, Autopistas Concesionaria Española, SA (Acesa). Els accionistes inicials eren bàsicament bancs, com Bankunion o la Banca Catalana de Jordi Pujol (que va ser conseller d'Acesa durant alguns anys). També en formaven part algunes caixes d'estalvi vinculades a diputacions —que garantien la quota de capital semipúblic— i el Chase Manhattan Bank, que és qui va aportar els crèdits inicials. En pocs anys l'empresa va fer fallida, arrossegada per la caiguda de Bankunion i de Banca Catalana. El Fons de Garantia de Dipòsits es va quedar la majoria de les accions i el 1987 les va revendre a La Caixa, que passava a ser l'accionista de referència d'Acesa.

L'any 2003 Acesa va arribar a un acord de fusió amb la concessionària madrilenya Aurea Gestión de Infraestructuras (controlada pels grups constructors Dragados i ACS) i va donar lloc al naixement d'Abertis Infraestructuras SA, que alhora el 2007 es fusionava amb la italiana Autostrade, tot i que mantenia la seu a Sant Cugat del Vallès. Avui Abertis ha esdevingut un gegant mundial en l'explotació de vies de peatge i altres infraestructures com ports i aeroports, amb interessos a França, l'Amèrica Llatina i els Estats Units. A l'Estat, sota el seu paraigua s'hi han anat aplegant bona part de les concessionàries d'autopista de l'Estat (Iberpistas, Aulesa, Avasa...), sense oblidar les que exploten peatges a Catalunya, que no es redueix a Acesa, com es pot observar a la taula adjunta.

Un monopoli de facto

El procés de concentració de mercat ha enfortit la capacitat per actuar com a *lobby* del sector a l'hora de negociar amb els poders públics l'ampliació de concessions o bé altres compensacions per al rescat dels peatges. Cal tenir en compte que —tal com assenyalava un informe de la Direcció General de Defensa de la Competència de la Generalitat de l'any 2007— en el sector de les concessionàries d'autopista la qüestió de la lliure competència s'ha de matisar molt. En primer lloc, perquè les tarifes dels peatges estan regulades. En tot cas la competència entre empreses existeix en la fase de licitació,

Abertis, amb La Caixa i ACS com a principals accionistes, ostenta a la pràctica el monopoli de les vies de pagament. L'empresa és un gegant mundial de l'explotació de rutes de pagament

no un cop està executada la via. I és clar, si tot el mercat està concentrat en un sol grup, la competència queda bloquejada també en aquesta fase. El Govern de la Generalitat té la intenció que el futur desdoblament de l'Eix transversal s'exploti pel sistema de peatge a l'ombra, i Abertis ja ha manifestat l'interès a presentar-s'hi quan surti a concurs. És evident que l'Eix Transversal desdoblament seria una alternativa a la ruta Girona- Lleida per l'AP-7 i l'A-II, també controlades per Abertis.

EL NEGOCI DELS PEATGES A CATALUNYA

ABERTIS INFRAESTRUCTURAS, SA

President: Salvador Alemany Mas

Accionistes: Criteria Caixa Corp (21%), Trebol Internacional (15%), Admirabilia (10%), Catalunya Caixa (1%), ACS Actividades de Construcción y Servicios (10%), Dragados (indeterminat), Brisa Internacional (indeterminat), Arbarin (indeterminat).

Participacions: Aumar (100%), Acesa (100%), Infraestructures Viàries de Catalunya, SA (100%), Aucat (100%).

ACESA (Autopistas Concesionaria Española, SA)

President: Salvador Alemany

Accionistes: Abertis Infraestructuras, SA (100%).

Participacions: Autopistas de Catalunya, SA (100%), Autema (23%), Túnel del Cadí (indeterminat).

AUMAR (Autopistas Aumar, SA)

President: Alberto Catalá

Accionistes: Abertis (100%)

AUCAT (Autopistes de Catalunya, SA)

Administradors: Salvador Alemany, Josep Maria Coronas i Josep Martinez Vila

Accionistes: Acesa (100%)

AUTEMA (Autopista Terrassa Manresa Autema, SA)

President: Andrés Sebastián

Accionistes: Ferrovial (76%), Acesa (24%)

TUNEL DEL CADÍ, SA

President: Josep Maria Cullell

Accionistes: Generalitat de Catalunya (13%), Catalunya Caixa Capital (3%), Catalunya Caixa (1%), Catalana Occidente (1%), Diputació Provincial de Barcelona (1%), Banc de Sabadell (1%), Cedinsa (0,5%), La Caixa (indeterminat), Bankpyme (indet.), Diputació de Girona (indet.), Asepeyo (indet.), Unnim (indet.), Banc Espanyol de Crèdit (indet.), Acesa (indet.).

Participacions: Túnel de Toses, SA (97%)

TABASA (Tabasa Infraestructures i Serveis de Mobilitat, SA)

President: Josep Maria Cullell

Accionistes: Generalitat de Catalunya (90%), Barcelona Serveis Municipals (Indet.), Ajuntament de Sant Cugat (indet.), Diputació de Barcelona (indet.), Consell Comarcal del Barcelonès (indet.)

La progressiva posició de força de les empreses concessionàries els ha dotat de major competència a l'hora de negociar amb les administracions certes compensacions a canvi d'alliberar peatges, o simplement pel fet de pactar preus bonificats per als usuaris que usen una determinada autopista amb major freqüència. Cal recordar,

en aquest sentit, algun episodi paradigmàtic: l'any 1998, quan es va atorgar el peatge de Palafolls de la C-32 (llavors A-19), a canvi que fos un peatge de baix preu, a Acesa se li va allargar el període d'exploració dotze anys, i per la mateixa època, en compensació per un conveni per abaratir els peatges de Mollet i els de la B-30, se li van prolongar totes les concessions cinc anys més, fins al 2021. Aquella decisió fa fer esclatar l'activisme contra els peatges a Catalunya, centralitzat entorn de la Plataforma Declaració de Gelida (manifest al qual es van adherir 150 municipis, consells comarcals, cambres de comerç i altres agents locals). Era l'època en què molts usuaris feien sonar el clàxon a l'hora de passar per les barreres.

La Declaració de Gelida

D'aquell context, atenent a les demandes de la Declaració de Gelida, es va formar un Grup de Treball de Peatges, integrat per tots els grups del Parlament de Catalunya, que va aconseguir, negociant amb les empreses, millores de preu i fins i tot la gratuïtat per a alguns usuaris més habituals. Una altra de les missions del grup de peatges havia de ser pactar amb el govern de l'Estat esmenes en les lleis d'acompanyament dels pressupostos que incloguessin partides per compensar les concessionàries i alliberar algunes barreres. Però, des de llavors, cap iniciativa en aquest sentit ha prosperat mai. Curiosament, el novembre de 2010 el grup de CiU al Congrés va permetre que prosperés una esmena per tal de compensar amb un fons de 80 milions les pèrdues de les autopistes radials de l'àrea de Madrid. La disposició addicional tercera de l'Estatut aprovat l'any 2006 preveia que l'Estat es comprometia a invertir per alliberar peatges o per construir trams d'autovia alternatius. Però aquest punt no es va recollir en l'acord de finançament pactat entre l'Estat i la Generalitat l'any 2008.

Autopistes amortitzades

A l'hora d'establir les polítiques de peatges, sembla que tothom oblidava un paradigma d'allò més simple. L'objectiu inicial que va motivar la creació dels peatges —que fossin només els usuaris els que paguessin el que havia costat la construcció de la via i no tots els contribuents, com passa amb les vies gratuïtes— està del tot pervertit, perquè qualsevol càlcul que es faci porta a la conclusió palpable que a hores d'ara les empreses concessionàries han recaptat, amb pròrrogues incloses, molt per damunt de la inversió inicial que els va suposar la carretera. L'any 2000 les entitats signants de la Declaració de Gelida van presen-

El novembre de 2010 PP i PSOE, amb el suport de CiU, van decidir al Congrés espanyol compensar amb vuitanta milions d'euros les pèrdues de les autopistes radials de l'àrea de Madrid

tar un estudi a partir de les estimacions de les mateixes concessionàries que deixava en evidència que, al final dels períodes d'exploració, el rendiment dels peatges hauria multiplicat en algun cas per diversos dígitos la inversió. I en tots els casos l'hauria superada.

TRAM	CONCES-SIONÀRIA	CONCES-SIÓ INICIAL	PRÒ-RRO-GA	COST CONSTRUC-CIÓ (1)	INGRES-SOS FINALS ESTIMATS (1)
Montgat - Mataró	Acesa	34 anys (fins al 2004)	2021	21	682,2
Mataró - Palafolls	Acesa	26 anys (fins al 2016)	2021	285,5	363,4
Barcelona - Montmeló	Acesa	37 anys (fins al 2004)	2021	19,9	535,4
Granollers - La Jonquera	Acesa	37 anys (fins al 2004)	2021	68,5	3.033,7
Molins de Rei - Martorell	Acesa	37 anys (fins al 2005)	2021	14,6	1.168,7
Martorell - Tarragona	Acesa	37 anys (fins al 2005)	2021	42,2	2.170,3
Tarragona - Alcanar	Aumar	27 anys (fins al 1998)	2019	11,7	1.106,3
Mediterrani - Lleida	Acesa	25 anys (fins al 1998)	2021	84,9	1.019,7
Lleida - Saragossa	Acesa	25 anys (fins al 1998)	2021	66,6	1.019,7
Castelldefels - Sitges	Aucat	33 anys (fins al 2022)	2039	205,5	2.874,3
Sitges - El Vendrell	Aucat	45 anys (fins al 2039)	---	208,2	674,2
Terrassa - Manresa	Autema	35 anys (fins al 2031)	2036	126,8	4.035,3
Sant Cugat - Terrassa	Autema	37 anys (fins el 2036)	---	60,5	1.745,1
Túnel del Cadí	Túnel del Cadí, SA	46 anys (fins el 2019)	2023	83,2	656,6
Túnel de Vallvidrera	Tabasa	50 anys (fins el 2037)	---	151,53	1.903,2

Font: Declaració de Gelida (recollida al llibre *Les autopistes de peatge a Catalunya: una discriminació inacceptable*, DDAA (Columna Assaig, 2000). (1) En milions d'euros.

De qualsevol manera, si fem cas de les dades que proporcionen les mateixes concessionàries a l'Administració, les estimacions de fa deu

anys semblen desbordades, si tenim en compte el que poden arribar a recaptar en tan sols un any. Aquests son els beneficis reals per peatge tal com van ser comunicats per les empreses explotadores l'any 2005 (les més recents que hem pogut aconseguir per a aquest informe).

INGRESSOS PER TRAM EXPLOTAT (any 2005)	
Acesa (titularitat estatal)	
Barcelona - Tarragona (AP-7)	164.256.773 euros
Barcelona - La Jonquera (AP-7)	150.396.739 euros
Montmeló - El Papiol (AP-7)	32.173.268 euros
Saragossa-Soses-Mediterrani (AP-2)	90.340.963 euros
Acesa (Generalitat)	
Montgat - Mataró - Palafròls (C-32)	58.391.269 euros
Barcelona - Mollet - Montmeló (C-33)	30.563.054 euros
Tabasa	
Túnel de Vallvidrera (C-16)	31.175.621 euros
Autema	
Sant Cugat - Terrassa - Manresa (C-16)	43.913.170 euros
Túnel del Cadí, SA	
Túnel del Cadí (C-16)	19.520.293 euros
Aucat	
Castelldefels-Sitges - Calafell	87.397.330 euros
Aumar	
Salou-Ulldecona (AP-7)	57.931.938 euros

Font: DTO.

El Grup de Treball de Peatges es va reunir per últim cop el 2007, quan CiU el va abandonar en protesta pels augmentos tarifaris decretats pel Govern tripartit (PSC-ERC-ICV). Durant tots aquests anys — amb l'excepció del 2010— cada 1 de gener les tarifes dels peatges s'han incrementat per damunt de l'IPC, inclòs el 2011, ja amb Govern de CiU. El gener del 2011 el Parlament de Catalunya va aprovar reconstituir el Grup de Treball de Peatges, si fa no fa amb els mateixos objectius que fa cinc anys.

L'eliminació no es planteja

En el debat polític, però, no sembla que hi figuri l'eliminació a mig o a llarg termini de l'actual model de peatges. Sembla que la possibilitat de perpetuar les vies de pagament, fins i tot més enllà dels actuals períodes de concessió, està del tot assentada. La idea que, en canvi, pren força és que els peatges, progressivament, passin a plantejar-se com un mètode de control dels fluxos circulatoris que impulsi la mobilitat sostenible. Aquest esperit ja quedava recollit a la Llei catalana de mobilitat aprovada l'any 2003, que propugnava un pla d'ordenació del sistema de peatges "perquè aquests esdevinguin instruments reguladors i de gestió de la mobilitat, especialment en les àrees de congestió i complementaris al transport públic. Aquest Pla ha d'establir els mecanismes necessaris perquè el transport públic i col·lectiu de superfície, tant si és de gestió pública com privada, estigui exempt de peatges". Aquest pla no s'ha desenvolupat mai, tot i que alguns partits, particularment el PSC, van concórrer a les últimes eleccions al Parlament amb propostes en aquesta línia: bonificar els

vehicles progressivament en funció del nombre d'ocupants, els vehicles amb emissions més baixes de CO₂, i els que circulin en les anomenades hores vall (és a dir, el contrari de les hores punta).

El catedràtic d'Economia Aplicada de la UB Germà Bel, autor de diversos estudis de referència sobre infraestructures, també apunta en aquesta línia: "Els peatges han demostrat ser un model del tot ineficient per finançar les autopistes: indueixen a un ús inadequat de la xarxa viària. Congestionen les vies lliures alternatives.

En canvi, poden ser un bon instrument per regular el trànsit en les vies de congestió persistent, com els accessos metropolitans". En el mateix sentit apunta el Llibre Blanc del Transport de la Unió Europea, de l'any 2009, que recull que en el cost de la tarificació dels peatges s'hi inclogui els "costos externs" de la via, apartat en el qual hi ha aspectes com la contaminació o la sinistralitat, l'esperit del qual ja s'ha començat a implantar en grans àrees periurbanes, amb el cas de Londres com a més paradigmàtic, però també a Estocolm, a Edimburg, a Singapur i a Oslo.

Catalunya, però, l'any 2011, sembla del tot allunyada d'aquest model, i adaptar-hi l'actual xarxa de peatges, sota control ferri de les concessionàries, sembla un puzzle de ben difícil encaix.

Germà Bel, catedràtic d'Economia Aplicada de la UB, considera que les vies de peatge "són un model ineficient que indueix a un ús inadequat de la xarxa viària"

Anàlisi del tractament mediàtic

No és exacte afirmar que la problemàtica dels peatges és una qüestió silenciada als mitjans de comunicació del país. Sí que podem dir, però, que el tractament amb què s'aborda és més aviat superficial. Els peatges apareixen, als mitjans escrits i audiovisuals, amb una periodicitat doblement cíclica: en primer lloc, en acabar cada any, quan s'anuncia els augments de les tarifes de les barreres de les autopistes decretats, respectivament, pels governs central i de la Generalitat. Sovint aquests augments tarifaris no apareixen reflectits amb un titular propi sinó submergits, en una mateixa notícia, conjuntament amb l'increment del preu d'altres serveis bàsics com la factura elèctrica, la de l'aigua o els bitllets dels transports públics. El segon fenomen cíclic que observem en el tractament mediàtic de la qüestió dels peatges reapareix cada quatre anys i pivota al voltant del cycle electoral. La qüestió de les vies de pagament sol formar, en efecte, part del debat electoral, i així ho reflecteixen els mitjans.

Anàlogament, els beneficis de les empreses concessionàries tenen un tractament molt limitat als mitjans: és una conseqüència lògica de la política corporativa d'aquestes companyies, que, com les altres que es dediquen a distribuir grans serveis públics —l'aigua, el gas o l'electricitat—, entenen que no afavoreix la seva imatge donar sortida mediàtica als seus comptes de resultats, sobretot si són bons. Quan aquests números apareixen als mitjans, són els d'Abertis, grup multinacional que controla la gran majoria de concessionàries que exploten les autopistes del país, però sense que arribem a conèixer el detall del rendiment que tenen les seves filials i, per tant, fer-nos una idea del que significa el negoci de les autopistes a casa nostra. "Abertis aconsegueix el 2010 uns beneficis de 662 milions, un 6,1% més que l'any anterior", titulava *Vilaweb* el 24 de febrer de 2011.

Però una visió aprofundida i contextualitzada de la qüestió, que incideixi en la perversió del model de gestió de les infraestructures de pagament a Catalunya en la línia que hem esbossat en aquest informe, és una *rara avis* en la premsa generalista del país. Assenyalem-ne, entre les poques excepcions, la sèrie d'articles publicats pel setmanari *El Triangle* entre els anys 2001 i 2004, quan la polèmica sobre les vies de pagament estava en plena ebullició: "Un estudi denuncia que les autopistes estan amortitzades", "Acesa fa la tupinada del segle alliberant peatges" (18-VI-2001), "La Caixa espren al màxim la mamella dels peatges" (29-X-2001), "Autema serà indemnitzada si es desdobra l'Eix del Llobregat" (2-VIII-2004), duien per titular

els més significatius. D'altra banda, el setmanari *Directa* també feia públic un informe de denúncia sobre els beneficis acumulats del túnel del Cadí, molt per damunt del cost de la infraestructura: "El túnel del Cadí va costar 106 milions d'euros i ja n'ha generat 315". El pacte entre PSOE i CiU per subvencionar les concessionàries d'autopistes només va tenir un ressò important a mitjans digitals com Nació Digital o Directe.cat.

Hemeroteca i bibliografia

Hemeroteca

Abertis calcula que el pas pels seus peatges ha disminuït a nivells del 2003. 3cat24.cat, 7/04/2010

Les autopistes de peatge a Catalunya: Crònica d'una discriminació inacceptable. Albert Serratosa. Columna Assaig (Barcelona, 2000)

PSOE i CiU pacten «ajudar» les autopistes de peatge. Nació Digital, 15/12/2010

Estudi sobre la viabilitat econòmica de la transformació del peatge directe a les autopistes en peatge indirecte.

PSOE, PP i CiU pacten cinc anys més de subvenció a les concessionàries d'autopistes. Directe.cat, 9/11/2010

Guillem López Casanovas i Albert Castellanos. Departament d'Economia i Empresa, Universitat Pompeu Fabra (2003)

El túnel del Cadí va costar 106 milions d'euros i ja n'ha generat 315. Directa, 5/05/2010

La (desitjable) gestió de les infraestructures a Catalunya en el futur. Germà Bel, Revista Idees, núm. 32 (octubre-desembre 2009)

L'ase dels cops. Francesc Sanuy. El Singular Digital, novembre 2010

Espanya, capital París. Germà Bel. La Campana (Barcelona, 2011)

Bibliografia

Els peatges a Catalunya: conclusions aprovades pel Grup de Treball per a l'estudi de la reducció dels peatges a Catalunya, ateses les ponències realitzades i les diverses propostes presentades – Barcelona, 21 de juliol de 1999 [www.maresme2015.net/documents/peatges_cat.pdf]

Infraestructures i Catalunya: alguns problemes escollits. Germà Bel. Revista Econòmica de Catalunya (2002)

Samaranch, l'etern supervivent

La militància franquista, els escàndols de corrupció i dopatge i les traves a l'esport català són la cara fosca del difunt pare de l'olimpisme modern

Miquel Andreu

L

'abril del 2010, el president honorífic del Comitè Olímpic Internacional (COI) va topar amb un obstacle insuperable: una afectació cardíaca greu que va acabar amb la seva vida als 89 anys. Menys les lleis biològiques, Juan Antonio Samaranch ho va superar tot. 21 anys de mandat al Comitè Olímpic Internacional amb escàn-

dols de corrupció i dopatge i una carrera política dins el Franquisme que, sense renegar-ne mai, no li va impedir readaptar-se als nous temps. El qui va evitar el reconeixement internacional esportiu de Catalunya moria envoltat de les lloances del món polític, esportiu, social i mediàtic del país, i definit per la immensa majoria de mitjans com un personatge sense cap màcula.

Juan Antonio Samaranch va ser 'Delegado Nacional de Deportes', regidor de l'Ajuntament de Barcelona per Falange, procurador a les corts franquistes i 'Consejero Nacional del Movimiento'

Abans d'arribar al capdavant del màxim organisme olímpic, Juan Antonio Samaranch, nascut a Barcelona el 1920, va fer carrera política en el si del Franquisme. Abans de la dictadura ja era militant de la branca juvenil de la CEDA, durant la guerra de 1936-1939 va ser cridat al servei per l'exèrcit republicà però va desertar-ne i es va passar al bàndol feixista. Amb el Franquisme ja instaurat, Samaranch va ser president del consell d'administració d'*Urbanizaciones Torre Baró*, fundador del Saló de l'Automòbil, conseller del Banco de Madrid i del *Banco Catalán de Desarrollo* i president de la Caixa d'Estalvis Provincial de Barcelona, avui La Caixa, però el camp que li va donar més notorietat va ser el vinculat amb l'esport. El 1950 va fundar i presidir la Federació Espanyola de Patinatge, va ser *Delegado Nacional de Deportes*, cap provincial d'esports de la FET y de las JONS i president del Comitè Olímpic Espanyol. Amb tot, també va exercir de regidor a l'Ajuntament de Barcelona per Falange, diputat provincial, procurador a les corts franquistes i *Consejero Nacional del Movimiento*.

“Samaranch, fot el camp”

Aquesta trajectòria vinculada al règim dictatorial va fer que el dia de Sant Jordi de 1977 la plaça de Sant Jaume de la capital catalana s'omplís de manifestants sota el crit de “Samaranch, fot el camp”, un dels eslògans més populars a la Barcelona de l'inici de la Transició. Una Transició a la qual es va intentar incloure, però el Samaranch que només tres anys enrere feia la salutació feixista en la commemoració de l'Alzamiento encara era molt present a la retina de la societat catalana, i l'experiment polític que va idear per readaptar-se, el partit Concòrdia Catalana, no va quallar. De fet, amb motiu de la mort de Francisco Franco, Samaranch declarava públicament que el mandat del dictador “va representar un dels períodes més brillants de la història d'Espanya”.

Samaranch va ser enviat d'ambaixador espanyol a la Unió Soviètica el 1977, des d'on faria el salt a la presidència del COI només tres anys després. Un nou episodi de supervivència del personatge i una nova ocasió de reinventar-se. Tant és així que el 2001, amb motiu del final definitiu de la seva presidència al Comitè Olímpic, la web oficial dels Jocs de Moscou explicava el seu pas per l'aparell franquista amb eufemismes com anomenar “Parlament espanyol” les Corts franquistes. O quan TVE, durant els Jocs de Sidney, el qualificava de “català poc identificat amb el règim”. En l'àmbit estrictament esportiu tampoc no han faltat invencions, com que ell va crear els campis

onats del món d'hoquei sobre patins i que els primers es van fer a Barcelona el 1951, segons diu l'edició francesa de la seva biografia, quan en realitat el primer mundial va ser el 1936.

Bona part de la societat civil catalana, però, no oblidava el passat de Samaranch i l'estiu del 2009 va engegar la campanya "Democràcia i dignitat a l'esport", que sense recursos de cap mena va aplegar més de 1.500 adhesions que demanaven la dimissió de l'aleshores president honorífic del COI i va tenir cert impacte internacional. Uns dels responsables de la campanya, Toni Strubell, explica que "era delicat perquè és un tema personal, però és a través de les persones que les idees feixistes es van propagant". "Hi ha determinades persones que sembla que tenen una protecció divina, que poden fer el que vulguin i ningú els demanarà mai comptes de res, i Samaranch n'és un."

Modernitzador de l'olimpisme

Un dels mèrits que s'atribueix a Samaranch, president del Comitè Olímpic Internacional (COI) entre el 1980 i el 2001, és el d'haver modernitzat l'olimpisme, que fins aleshores funcionava gairebé com al seu inici de finals del segle XIX, quan el baró de Coubertin va idear el moviment i el dirigien només una quinzena de membres, nobles i militars entre ells. Certament, Samaranch va posar al dia aquella estructura i gràcies a ell, els Jocs Olímpics han esdevingut la manifestació esportiva més gran del món i s'han transformat en un espectacle de masses. Això ha generat importantíssimes fonts d'ingressos, ha fet que el COI tingui el prestigi mundial que té i sigui ara capaç de generar recursos per a ell mateix i per desenvolupar programes de solidaritat i de cooperació. Cap al final del seu mandat, el màxim organisme esportiu tenia 127 membres, entre els quals, per primera vegada, hi havia atletes. Això sí, l'olimpisme estava més mercantilitzat que mai i més lluny que mai, també, de l'esperit esportiu dels seus fundadors.

A aquests mèrits, habitualment se n'hi ha afegit molts més, com la democratització del COI, la lluita contra el dopatge, la inclusió de les dones a l'olimpisme o l'entrada de nous països a l'organisme que presidia. Unes fites, però, que no sempre s'han ajustat als fets reals, o, si més no, que no s'han explicat amb el rigor que caldria. Presentar com un mèrit l'augment de la participació femenina en l'olimpisme quan els canvis socials ja empenyien en aquesta direcció o lloar la inclusió de nous països quan hi ha hagut el desmembrament de la URSS i de Iugoslàvia i la fi de l'Apartheid a Sud-àfrica és, almenys, una mica esbiaixat.

Un dels mèrits que s'ha atribuït a Samaranch és el de modernitzador de l'olimpisme, avui en dia més mercantilitzat i més lluny que mai de l'esperit esportiu dels seus fundadors

Samaranch, el democratitzador?

Si tenim en compte la militància i la carrera política que Samaranch va fer dins el Franquisme, tampoc ha d'estranyar que el COI —que, a més, té els orígens aristocràtics que té— sigui el paladí de la democràcia. Al reglament de les eleccions que havien d'escollir el seu successor, per exemple, hi trobem normes com que els candidats no podien defensar el seu programa en actes públics, tenien prohibit contractar publicitat i criticar els seus rivals, no podien fer pactes entre candidats i els votants no podien anunciar la seva intenció de vot, entre altres mesures.

Aquest corpus de normes era presentat com un pas més en la democratització del Comitè Olímpic Internacional que impulsava Samaranch. Una democratització que, segons el periodista Jordi Camps, autor del llibre *Més enllà dels anells* i coneixedor a fons del COI, "no es pot negar si mirem el punt de partida, però és curta si tenim en compte el temps que s'ha trigat i, a més, forçats per les circumstàncies i els paràmetres en què es mou el món actual [...] La democràcia és una de les poques coses que l'olimpisme no va copiar de l'antiga Grècia", conclou.

La xacra del dopatge

Un dels principals conflictes que ha hagut d'afrontar Samaranch i del qual ha hagut de parlar més sovint han estat els episodis de dopatge. Un total de 44 casos en els cinc Jocs d'Hivern i els cinc Jocs d'Estiu que va presidir. Oficialment, l'organisme internacional hi lluitava des dels anys 60, però el Tour ciclista de França del 1998 va demostrar que encara hi havia molta feina per fer. *El cas Festina* va obligar el COI a agafar el bou per les banyes i impulsar canvis profunds en la seva política i la de les federacions esportives per evitar l'ús de substàncies prohibides. Durant el procés de debat, però, Samaranch va declarar que el que calia era reduir la llista de productes prohibits i que només existia dopatge si perjudicava la salut. Finalment, tot plegat va desembocar en la creació de l'Agència Mundial Antidopatge (AMA) l'any 2001, vint anys després que Samaranch manifestés la seva voluntat en aquest sentit.

Que es tardés vint anys a crear aquest organisme constata l'interès de qui presidia el COI. De fet, el mandat de Samaranch és ple de declaracions contra el dopatge, algunes tan eloqüents com quan el 1996 va dir "nosaltres lluitem cada quatre anys per eradicar el dopatge", és a dir, només quan arribaven els Jocs. Fins que els fets i la societat no ho demanaven a

Les cròniques han situat Samaranch com un lluitador contra el dopatge, però el president del COI va trigar vint anys a crear una agència que investigués a fons aquesta problemàtica

crits, el COI no va actuar amb fermesa. I, tot i així, el president de l'AMA, Dick Pound, va afirmar el 2007 que Juan Antonio Samaranch no va estar mai interessat a lluitar contra el dopatge i que durant el seu mandat no hi va haver mai diners per investigar i sí una certa deixadesa a obligar les federacions internacionals a enfortir les mesures. No obstant això, les cròniques i els repassos a la seva trajectòria situen Samaranch com el gran impulsor de la lluita antidopatge.

La corrupció plana sobre el COI

L'escàndol esclatava el desembre de 1998, per la compra de vots entre els membres del COI per la candidatura de Salt Lake City, escollida per organitzar els Jocs Olímpics d'Hivern de 2002. Justament quan el COI preparava la conferència sobre dopatge i la creació de l'AMA, una ràdio de Salt Lake City revelava que el comitè organitzador havia enviat una carta a la filla d'un membre africà del COI on li deia que no renovarien la beca de 10.000 dòlars en concepte d'estudis. Dies després, el suís Marc Hodler, membre de l'executiva del COI, declarava que la compra de vots en els processos de selecció de les seues olímpiques són habituals.

Tot i que el COI se'n va desmarcar, el tema ja estava sobre la taula i, obligats de nou per les circumstàncies, es va fer una investigació que va acabar amb l'expulsió de sis membres el març de 1999, tot i que abans ja n'havien dimitit quatre. Els expulsats eren del Sudan, l'Equador, la República del Congo, Mali, Xile i Samoa, i els dimitits, de Finlàndia, Líbia, Swazilàndia i Kenya. Unes decisions fàcilment interpretables com que el Tercer Món és corrupte. "O potser és que com que no estan acostumats a la discreció van deixar pistes que altres no van deixar", apunta el periodista Jordi Camps, que explica que "més d'un dels expulsats va manifestar que eren caps de turc". Després d'aquest episodi, que a part dels expulsats i dimitits va deixar també nou amonestats, Samaranch es va sotmetre a una qüestió de confiança, que va guanyar per 86 vots a favor i dos en contra, cosa que, per Jordi Camps, "demostra que al COI pot haver-hi corruptes, però són agraïts. Només cal recordar que el 80% dels seus membres hi han entrat amb Samaranch de president".

Ja abans també hi havia hagut episodis dubtosos, com quan el 1997 el COI va absoldre de suborn dues de les candidates per acollir els Jocs de 2004, Estocolm i Ciutat del Cap, considerant que els regals que havien fet als membres del Comitè Olímpic havien estat sense mala fe. Tot plegat contribueix al panorama que es dibuixa al llibre *The Lord of the Rings*, de Vyv Simson i Andrew Jennings, en

La corrupció ha planat sobre la seva trajectòria, en especial arran de la compra de vots entre els membres del COI per la candidatura de Salt Lake City als Jocs d'Hivern de 2002

què s'acusa els membres del COI d'excedir-se en luxes i acceptar els regals que les ciutats candidates els oferien.

Traves a la participació olímpica de Catalunya

Militar a la ultradreta espanyola per convicció no és en va, i això explica en bona part que fos precisament Samaranch el responsable de tallar les aspiracions olímpiques de l'esport català, el mateix que el dia del seu funeral li retia tots els honors.

El 1989 es constituïa el Comitè Olímpic Català (COC), amb l'objectiu d'aconseguir el reconeixement oficial per part del COI. La campanya que va suscitar a favor va ser intensa i va generar adhesions de tota mena i d'un ampli espectre de forces polítiques. El 1991, l'organisme català va presentar la sol·licitud oficial, però el COI no va tractar mai la petició. Després de Barcelona 92, el Comitè internacional va modificar la regla 34 de la Carta Olímpica, de manera que només reconeixeria com a comitès olímpics nacionals els sol·licitants que fossin membres de l'ONU. Fins llavors, país volia dir "qualsevol país, Estat, territori o part de territori que el COI consideri, a la seva i més absoluta discreció, com a zona de jurisdicció del comitè olímpic nacional que ha reconegut". Per tant, Catalunya hi cabia. Amb la modificació de la Carta, país volia dir "un Estat independent reconegut per la comunitat internacional". Quedava en no res, també, la filosofia del baró de Coubertin, fundador de l'olimpisme, que diferenciava entre països esportius i Estats existents i que citava Catalunya entre els països olímpics de l'època. El reconeixement dels comitès deixava de ser un tema esportiu i passava a ser, per obra de Samaranch, un tema polític. Això sí, l'any 2000 entraven al COI Micronèsia i Timor, i també Hong Kong, que ja s'havia integrat a la Xina.

Anàlisi del tractament mediàtic

La mort de Juan Antonio Samaranch va ser un dels moments informativament intensos de l'any 2010. Tots els mitjans de comunicació van destinar multitud de pàgines i minuts a la figura del president honorífic del COI i la seva trajectòria pública en general. Tret d'algunes excepcions, aquest repàs va suposar un exercici de desmemòria col·lectiva i una nova reinserció d'un personatge sorgit de dins del Franquisme. El seu pas per l'aparell de la dictadura espanyola no va ser obviat, però sí que va ocupar espais molt secundaris als mitjans, tot i els prop de quaranta anys que Samaranch hi va dedicar. En la majoria d'ocasions, a més, els mitjans van matisar o fins i tot justificar l'adscripció de Samaranch a la dictadura.

Les excepcions van ser *El 9 Esportiu*, que s'encarta amb l'*Avui* i *El Punt*, la premsa digital —amb Vilaweb al capdavant— i la premsa internacional —especialment l'anglosaxona—. D'aquests, és *El 9 Esportiu* el que fa un retrat més complet del llegat de Samaranch. Aquest diari va tractar tots els aspectes referents a Samaranch: les causes de la mort, el recull de reaccions i el paper en el món de l'olimpisme i en què Barcelona fos seu olímpica, però tampoc es va oblidar de la seva militància franquista, de la seva capacitat camaleònica per sortir il·lès dels conflictes o de les traves a l'esport català, l'únic rotatiu esportiu que ho va esmentar. Fins i tot va dedicar unes pàgines a l'anàlisi del tractament informatiu que es va fer de la mort del president d'honor del COI.

Finalment, també cal tenir en compte l'impacte de les xarxes socials, que sumat al tractament que van fer del cas els nous diaris digitals, van ser el principal contrapès al discurs dominant sobre la figura de Samaranch. Un discurs que s'ha limitat, en general, a seguir acríticament les línies marcades pel poder polític i econòmic.

Hemeroteca, bibliografia i recursos

Hemeroteca

Juan Antonio Samaranch es mor sense haver passat comptes pel passat franquista. Vilaweb, 21/04/2010

La Comissió per la Dignitat considera una 'vergonya' que s'honorí Samaranch al Palau de la Generalitat. 3cat24.cat, 22/04/2010

El senyor de tots els anells. El 9 Esportiu, 22/04/2010

Traves a l'esport català. El 9 Esportiu, 22/04/2010

La biografia de la discòrdia. El 9 Esportiu, 23/04/2010

Bibliografia

Més enllà dels anells. Jordi Camps (Cossetània, 2008)

El deporte del poder. Jaume Boix i Arcadi Espada (Temas de hoy, 1991)

The Lord of the Rings: Olympic Corruption and How to Buy Gold Medals. Andrew Jennings i Vyv Simson (Simon & Schuster, 1999). Versió en espanyol per Norma Ediciones

Oro olímpico. Michael Payne (Lid, 2007)

Fonts i recursos

Plataforma Democràcia i Dignitat a l'Esport:
info@democracyanddignityinsport.cat
www.democracyanddignityinsport.cat

Plataforma pro Seleccions Esportives Catalanes:
Passatge Permanyer, 3 08009 Barcelona
Tel. 935 538 220
Fax 934 874 146
info@seleccions.cat
www.seleccions.cat

L'anomalia hipotecària

L'Estat espanyol no reconeix la figura de la dació en pagament, que permet saldar el deute hipotecari mitjançant el retorn de l'habitatge

Gemma Garcia Fàbrega

A large, bold, black letter 'E' graphic, stylized with a thick stroke and a slightly irregular, hand-drawn appearance. It is positioned on the left side of the page, partially overlapping the main text area.

Entre el 2007 i el 2010, 109.754 famílies dels Països Catalans han patit una execució hipotecària i es quedaran sense casa. Segons les dades del Consell General del Poder Judicial (CGPJ), són gairebé un terç de les 271.570 famílies que a l'Estat espanyol han rebut una notificació d'execució hipotecària perquè no podien fer

front al pagament de les quotes mensuals del seu habitatge. Les previsions futures no són gens encoratjadores, i la xifra es podria duplicar durant el 2011. Per reclamar solucions jurídiques i polítiques, el 2009 es va constituir a Barcelona la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca (PAH). L'Observatori dels Drets Econòmics i Socials (DESC) calcula que bancs i caixes només obtindrien un 25% menys dels beneficis que van generar durant l'exercici 2009 si s'aprovés la dació en pagament, és a dir, l'opció de saldar el deute hipotecari mitjançant el retorn de l'habitatge; una possibilitat que la legislació espanyola, a diferència de la majoria de països del nostre entorn, no recull.

El Franquisme va prendre com a família model aquella que posseïa una llar en propietat i un 600, i des d'aleshores aquesta via d'accés a l'habitatge ha estat prioritària a l'Estat espanyol. Durant els primers anys del segle XXI, els preus dels lloguers estaven pels núvols, els tipus d'interès especialment baixos, la compra estava subjecte a una desgravació fiscal superior al lloguer, i les institucions financeres presentaven una flexibilitat fora de l'habitual per negociar els terminis d'amortització i per cobrir amb el préstec fins al 120% de la taxació de l'habitatge. Aquestes condicions van contribuir, per exemple, que entre el 2003 i el 2009 se signés 1.300.000 hipoteques a Catalunya, una per cada sis habitants. Aleshores, gairebé ningú tenia en compte el risc que això podia suposar, ni llegia amb desconfiança les laxes condicions bancàries a l'hora de contractar una hipoteca.

Amb l'arribada de la crisi, el nombre de persones que no poden pagar les seves hipoteques s'ha multiplicat. El 2009 els Països Catalans van concentrar el 40% de les execucions hipotecàries a l'Estat

Amb l'arribada de la crisi econòmica, però, el nombre de persones que no poden pagar les seves hipoteques s'ha multiplicat arreu dels Països Catalans. Catalunya ha passat d'11.240 execucions hipotecàries el 2008 a 18.112 el 2010, i el nombre d'habitatges embargats s'ha multiplicat per cinc en els darrers quatre anys. Al País Valencià el salt encara és més remarcable. De 10.591 execucions el 2008 s'ha passat a 18.102 durant el 2010. Els Països Catalans van concentrar el 40% de les execucions hipotecàries de l'Estat espanyol durant el 2009, ja que Principat i País

Valencià són, juntament amb Andalusia, els territoris més afectats de l'Estat. Segons dades extretes de l'informe del CGPJ del 2010, només a Catalunya, cada dia es produeixen al voltant de 52 execucions hipotecàries i, d'aquestes, 30 es realitzen a les comarques de Barcelona. Des de la notificació d'execució hipotecària —l'exigència del pagament del deute— fins al desnonament hi ha un interval de temps. Per aquest motiu és previsible que el gruix de desnonaments no hagi fet més que començar.

L'exsecretària d'Habitatge del Govern tripartit, Carme Trilla, assegura que en els darrers anys en les polítiques d'habitatge han intentat promocionar el lloguer, però no ho han pogut fer. "En l'àmbit de la fiscalitat la Generalitat no és competent, i aquesta és la clau per incentivar el lloguer", explica Trilla. Tot i així, reconeix que "encara s'ha d'aconseguir que el cost del lloguer sigui manifestament inferior al de les quotes hipotecàries".

Durant aquests anys les famílies insolvents no han deixat d'augmentar. Des de la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca expliquen que han percebut un canvi en la seva "morfologia". Inicialment la majoria d'afectats eren immigrants, molts empleats al castigat sector de

la construcció, però cada vegada més, la problemàtica s'ha estès al conjunt de la classe mitjana i s'ha convertit en una nova causa d'exclusió social. Adrià Alemany, economista i membre de la Plataforma, explica que quan va començar el degoteig d'execucions "moltes famílies afectades marxaven del pis abans de rebre la notificació de desnonament". Ara, però, ja no és així: "La resistència activa ha començat". Lluís Martí i el seu fill de nou anys van ser els pioners a resistir a casa seva a la Bisbal del Penedès, i amb el suport de la PAH han evitat en dues ocasions el desnonament de Catalunya Caixa. Elisa Diaz també ha optat per la resistència i, de moment, ha aconseguit quedar-se al seu pis malgrat haver rebut una ordre de desnonament que s'havia de fer efectiva el 8 de març de 2011.

A Catalunya hi ha 52 execucions hipotecàries cada dia. Arreu del país han sorgit plataformes "d'afectats per la hipoteca" que s'oposen de manera pacífica als desnonaments

Sense casa i encara endeutats

Com tantes altres, la família de l'Elisa no només pot perdre la casa, sinó que mantindria el deute que té contret amb el banc. Per a l'Elisa, el malson hipotecari té origen l'abril de 2007, quan Fincas Bonallar de Montcada la va posar en contacte amb Kutxa. Amb el seu company havia decidit comprar una casa en lloc de continuar pagant "a fons perdut" un lloguer que superava els 1.000 euros mensuals. Mentre que Bancaja havia denegat concedir-li una hipoteca, Kutxa no hi va posar traves. El preu de venda del pis que volien comprar era de 258.475 euros, el valor de taxació de 289.582, i el préstec que finalment li va concedir Kutxa, de 315.000 euros. D'aquesta manera, podria fer reformes a la llar, sempre que aconseguís uns avaladors addicionals. Els pares de l'Elisa podien avalar-los, però l'entitat financera establí com a requisit que traslladessin la seva hipoteca —contractada amb CAM— a Kutxa. El mateix dia, els seus pares es van convertir en els seus avaladors i l'Elisa en avaladora dels seus pares. Durant 35 anys hauria de pagar una quota mensual de 1.300 euros i la casa seria seva.

Al cap d'un any, l'Elisa va comunicar a l'entitat que hi hauria un endarreriment d'una quota perquè el seu marit s'havia quedat sense feina. Però va passar a ser una morosa. Actualment, ella també està a l'atur i cobra com el seu marit un subsidi de poc més de 400 euros, però Kutxa s'ha quedat la seva casa i li reclama 196.796 euros més 100.000 euros de costos i interessos. Aquest deute respon a l'establert per llei: si la subhasta de l'habitatge queda deserta —el que passa en el 80% dels casos— el banc el pot adquirir a un preu de liquidació del 50% del valor de taxació inicial. Aquests pisos, posteriorment, engreixen la cartera d'immobles que els bancs i caixes venen a preu de mercat. Segons dades del Banc d'Espanya d'octubre

de 2010, bancs i caixes tenen als seus balanços propietats immobiliàries pel valor de 20.500 milions d'euros.

Davant aquesta situació de sobreendeutament, el subdirector de Triodos Bank a l'Estat espanyol, Joan Antoni Melé, va posar en relleu en una conferència al Club Diari de Mallorca el paper que ha jugat el "consum irresponsable". Melé va recordar que en aquells anys, en què ell treballava en una caixa d'estalvis, quan es denegava una hipoteca a un client "perquè es considerava que se superava el seu límit d'endeutament, aquest se n'anava a la competència a demanar-la fins que l'aconseguia". Segons Melé, durant els darrers anys "la bogeria ha estat de tots".

La dació en pagament

El febrer de 2011 el jutge de Sabadell Guillem Soler sentenciava per a una família que la seva hipoteca quedava liquidada amb la subhasta del pis. La sentència és pionera als Països Catalans i és la segona en aquest sentit a l'Estat espanyol, després d'una de similar per part d'un altre jutge a Navarra. A més, també resol portar la legislació hipotecària actual al Tribunal Constitucional espanyol, perquè considera que dóna poc marge de defensa als usuaris.

Les resolucions judicials se sumen a la proposta presentada per la PAH i l'Observatori Drets Econòmics Socials i Culturals (DESC) per regular la condonació del deute amb l'entrega de l'habitatge a l'entitat bancària, el que tècnicament es coneix com la dació en pagament. Aquesta iniciativa ha generat un cúmul d'adhesions i reaccions que denuncien l'anomalia jurídica espanyola

i dibuixen una esquerda legislativa: afegir un paràgraf a l'article 693 de la llei d'enjudiciament civil que podria evitar la condemna de milers de famílies a restar endeutades per tota la seva vida. El mes de juny de 2010, la proposta de dació en pagament va aterrar al Congrés dels Diputats de la mà d'ICV-IU i ERC. Sindicats, diverses entitats, una vintena d'ajuntaments, la Federació Espanyola de Municipis i Províncies (FEMP) i Jutges per la Democràcia hi donen suport. Vuit entitats i associacions catalanes també han obert una altra via per canviar la llei hipotecària i l'1 d'abril de 2011 van registrar al Congrés espanyol una Iniciativa Legislativa Popular (ILP) per canviar la llei.

El Govern espanyol, però, s'ha tancat en banda. Primer argumentava que el contracte hipotecari era un contracte entre iguals i l'Estat no hi podia intervenir. Adrià Alemany, però, esgrimeix l'argument que, "contradictòriament, l'Estat va injectar ajudes públiques per salvar el sistema". Segons Alemany, "l'Estat argumenta que una hi-

El juny de 2010, la proposta de dació en pagament va aterrar al Congrés espanyol de la mà d'ICV i ERC. Una iniciativa legislativa popular també vol canviar la llei hipotecària

poteca és un contracte lliure entre les parts i que els únics responsables eren els hipotecats, perquè ningú els havia obligat a firmar, però no es pot equiparar la necessitat d'accedir a un habitatge amb l'activitat lucrativa del negoci dels crèdits hipotecaris". Finalment, l'Estat també s'ha mostrat en contra d'aplicar la dació en pagament amb efectes retroactius. Del que no ha parlat el Govern espanyol és del cost econòmic i social que comporta no aprovar la regulació. Membres de la PAH alerten que condemnar a la pobresa i l'exclusió social milions de persones suposa hipotecar els recursos públics d'una generació sencera i les polítiques socials presents i futures.

Una anomalia jurídica

Pràcticament tots els països del nostre entorn consideren mesures per alliberar o disminuir el deute de les persones físiques que es declaren en situació d'insolvència. Als Estats Units es coneix com "efecte sonall", perquè el deute queda saldat quan la persona afectada entrega les claus de l'habitatge al banc. L'advocat especialitzat en dret mercantil Martí Batllori explica que "la situació és diferent a cada país, però tots tenen un mecanisme d'exoneració dels deutes". A Itàlia consideren l'estudi de cada cas i ho denominen *prestazione in luogo dell'adempimento*. La Llei Neiertz francesa de 1989 faculta per via executiva la imposició de condicions de negociació entre entitats bancàries i particulars, i Alemanya i Portugal recullen un procés de negociació que pot conduir a la condonació parcial del deute quan es tracti de "deutors de bona fe", és a dir, aquells deutors accidentals que s'han vist abocats a una situació no desitjada d'insolvència definitiva. Aquests sistemes, explica Batllori, "entenen que en una situació d'insolvència d'una persona física totes les parts implicades han de posar de la seva part per solucionar el problema". En canvi, amb la legislació espanyola la persona endeutada no té cap mecanisme per tornar a començar.

A l'Estat espanyol, és la llei d'enjudiciament civil la que permet continuar l'execució contra el deutor. L'article 579 de la llei especifica que un cop subhastat el bé hipotecat, "si el seu producte fos insuficient per cobrir el crèdit" —l'import pendent del préstec, més interessos i costos— l'entitat executant podrà demanar que continuï l'execució. Això es tradueix amb l'embarcament dels béns de l'afectat —nòmina, vehicles, comptes corrents...— fins a cobrir la totalitat del deute. Aquest procediment genera que molts dels afectats hagin de recórrer a l'economia submergida per evitar que se'ls embarquin els ingressos.

A la majoria de països europeus i també als Estats Units hi ha figures similars a la dació en pagament, que permeten saldar el deute amb el banc retornant l'habitatge. La llei espanyola no ho recull

L'advocat Martí Batllori incideix en el fet que el valor que es dona a l'immoble subhastat és totalment fictici, perquè no té relació amb el seu valor de mercat. Així, es pot donar la circumstància que l'entitat reclami al deutor l'import que falta per cobrir el deute i a més obtingui un rendiment per la venda del bé. "Si un habitatge estava taxat en 200.000 euros i el deute era de 180.000 —descriu Batllori—, l'entitat es pot adjudicar el bé per 100.000 euros, i alhora reclamar al deutor 80.000 euros per saldar el deute i posar a la venda l'habitatge per 150.000 euros, amb la qual cosa està obtenint un lucre extra de 50.000 euros."

Un 25% menys de benefici

El Govern espanyol, en boca del ministre de Foment José Blanco, ha manifestat que està disposat a estudiar mesures per evitar que segueixin incrementant les execucions hipotecàries, però no considera

la dació en pagament. Basa la seva negativa en els efectes perjudicials que tindria la mesura sobre el sistema financer. Com que l'estudi sobre l'esmentat impacte, al qual es va comprometre el Govern el passat juny del 2010, no ha arribat, l'Observatori DESC ha publicat un estudi propi, i conclou que si s'acceptés la dació en pagament, bancs i caixes perdrien 15.000 milions d'euros, un 25% menys dels beneficis que van obtenir durant l'exercici 2009 i lleugerament per sota dels resultats obtinguts el 2010. Mèdia.cat s'ha posat en contacte amb Catalunya Caixa i La Caixa perquè expressessin el

seu parer sobre la viabilitat de la dació en pagament, però les dues entitats bancàries han declinat emetre cap valoració.

Efecte multiplicador

La legislació actual, segons Carme Trilla, és "molt permissiva pel que fa al percentatge de préstec sobre el valor del bé, i molt protectora del sistema financer a l'hora de concedir hipoteques en zona de risc". Segons Trilla, aquesta legislació ha portat "a la concessió de molts préstecs hipotecaris clarament temeraris". Tot i així, assegura que difícilment l'administració podia intervenir en el seu moment per evitar la situació actual. Cal "modificar la legislació" per fer "molt difícils o impossibles aquests comportaments, tot introduint exigències de control molt més rigoroses i estrictes, com les que existeixen en altres països del nostre entorn".

Tot aquest entramat de sobreendeutament familiar ha generat un efecte multiplicador de plataformes d'afectats que s'estenen pel territori. Elisa Díaz ha impulsat la Plataforma a Montcada, i poblaci-

Si s'acceptés la dació en pagament, bancs i caixes perdrien 15.000 milions d'euros, una xifra que equival a un 25% dels beneficis que va obtenir el sector bancari espanyol l'any 2009

ons com Terrassa, Sabadell i l'Hospitalet del Llobregat i la comarca d'Osona ja s'han organitzat. Adrià Alemany qualifica d'èxit que tantes persones hagin decidit lluitar en comptes de resignar-se, i subratlla que s'ha aconseguit que "persones no polititzades i de diverses procedències vagin totes a l'una i creguin fermament que el que guanya la Plataforma també ho guanyen elles".

Anàlisi del tractament mediàtic

El mes d'abril de 2010 la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca (PAH) i l'Observatori DESC fan pública una proposta per regular la dació en pagament. Aquesta iniciativa es trasllada a l'agenda dels mitjans de comunicació i genera que televisions, diaris i ràdio fugin d'un tractament majoritàriament basat en el testimoni i les històries personals. BTV i IB3, per exemple, van dedicar un reportatge a les persones afectades per la hipoteca el dia 11 d'abril, on s'explicava les conseqüències de la legislació espanyola i s'anunciava la proposta per regular la dació en pagament. Fins aleshores, costa trobar peces periodístiques que aprofundeixin en el tema, que es refereixin a l'anomalia legislativa espanyola, a les possibles solucions per acabar amb la situació de sobreendeutament de milers de famílies o a l'anàlisi de la situació. D'alguna manera, l'organització i mobilització social és la que incideix perquè es produeixi un gir mediàtic. La presència fins aleshores minsa als mitjans de comunicació es multiplica a mesura que la Plataforma d'Afectats per al Hipoteca s'enforteix i du a terme una potent campanya de comunicació de denúncia, però al mateix temps amb propostes.

Un altre factor que intervé en el grau de presència de la problemàtica de les execucions hipotecàries és el volum de desnonaments. Durant el 2009 i el 2010 hi ha moltes famílies que reben les notificacions d'execució hipotecàries, però d'aquestes, la majoria no seran desnonades fins més tard. Aquest fet desencadena que el mitjans hagin començat a parlar-ne més quan ha començat el gruix de desnonaments, l'any 2011. És la cara més visible i cruenta de tot el procés i alhora la més impactant gràficament.

Cal subratllar que l'octubre de 2010 fins i tot el *New York Times* dedicava un reportatge a la situació d'endeutament que han d'afrontar les famílies a l'Estat espanyol quan perden la casa.

Recursos i fonts

Entrevista a Ada Colau, Televisió dels Serveis Informatius Populars de Sabadell 9/04/2010 http://blip.tv/file/3425161	Plataforma pel Dret a l'Habitatge a Osona drethabitatge.blogspot.com
Documental "L'ADN de la bombolla immobiliària", Plataforma d'Afectats per la Hipoteca http://afectadosporlahipoteca.wordpress.com	Hipotecados Terrassa hipotecadosterrassa.blogspot.com
Proposta de modificació de llei per regular la dació en pagament: http://afectadosporlahipoteca.wordpress.com/campana-dacion-en-pago	Consell General del Poder Judicial (CGPJ) www.poderjudicial.es/eversuite/GetRecords?Template=cgpj/cgpj/principal.htm
Mocions presentades pels Ajuntaments: http://afectadosporlahipoteca.wordpress.com/mociones-ayuntamientos	Organització de Consumidors i Usuaris www.ocu.org/hipoteca
Plataforma d'Afectats per la Hipoteca (PAH) 677 662 756 afectadosporlahipoteca@gmail.com afectadosporlahipoteca.wordpress.com	Moviment 17-S www.17-s.info/moroses
Observatori dels Drets Econòmics, Socials i Culturals (DESC) 933 026 882 info@descweb.org observatoridesc.org	Associació d'Usuaris de Bancs, Caixes i Seguros (ADICAE) 902 876 326 casoscolectivos@adicae.net adicae.net
	Oficina de Drets Socials -EXIT www.exit-raval.net
	Oficina de Drets Socials Terrassa http://ateneucandela.info/node/8

La impunitat que no cessa

L'edició de 2010 de l'informe Raxen documenta 80 agressions feixistes i racistes sense resoldre al País Valencià

Joan Canela i Barrull

ctes institucionals amb motiu de la Diada Nacional. Les autoritats del país i la capital celebren tradicionalment una processó rere la bandera en homenatge al pare de la pàtria, seguida per milers de persones i àmpliament coberta per tots els mitjans de comunicació. Un partit de l'oposició parlamentària vol sumar-se

—com la resta— al seguici, però llavors són atacats i expulsats violentament per grups organitzats que porten banderes amb símbols feixistes i samarretes amb lemes com “Nació, raça, socialisme”. El dirigent opositor i diputat és agredit i diversos militants pateixen contusions i ferides, però les desenes de policies no intervindran. Cap dels agressors serà identificat o detingut, ni al moment ni posteriorment, tot i que l'acció és reivindicada en webs oficials de partits i organitzacions legals, les mateixes que havien anunciat públicament i de forma prèvia que actuarien violentament. Tot i que els fets passen davant milers de persones, a escassos metres de les principals autoritats i amb la presència de tots els mitjans de comunicació, els mitjans de comunicació pràcticament no hi faran referència.

Aquests fets, dignes de la pel·lícula Z de Costa-Gavras, no van succeir a la convulsa Grècia dels anys 70 ni a l'Egipte dels gorilles de Mubàrak, sinó a València, durant la Diada del 9 d'Octubre de 2009. El segrest per part de l'extrema dreta violenta de l'acte social i institucional més important del calendari polític valencià és potser el que millor representa el que es podria anomenar l'anomalia valenciana dins l'Europa democràtica. Però desgraciadament no és l'únic. Segons assenyala l'Informe Raxen, el material d'aquest tipus més complet i prestigiós editat a l'Estat espanyol, el País Valencià és, any rere any, la comunitat autònoma que registra més actes violents de caràcter ultradretà, espanyolista i racista, el que a escala internacional es cataloga com a "crims d'odi".

Cap estadística oficial

A pesar que ni la policia ni la fiscalia espanyola fan una categorització d'aquest tipus de delictes, cosa que fa molt difícil definir-ne la quantitat exacta, l'edició del 2009 de l'Informe Raxen —la darrera disponible—, elaborat pel Moviment Contra la Intolerància, documenta 79 accions d'aquest tipus al País Valencià, força lluny de les 32 registrades al principat de Catalunya, un territori amb força més població. La comunitat de Madrid en va registrar 47.

Tradicionalment, a més, els crims d'odi valencians han tingut un perfil molt ideologitzat. Perden pes les agressions "espontànies" racistes o homòfobes —molt esteses arreu de l'Estat— i en guanyen els atacs contra entitats culturals, sindicats i partits polítics vinculats a l'esquerra i el valencianisme, realitzats de forma molt més sistemàtica i organitzada i amb majors graus d'elaboració, ja

que inclouen des de campanyes organitzades —amb pintades, pamflets o amenaces— fins a la col·locació d'artefactes explosius.

Segons el recull realitzat de forma pacient pel portal Antifeixistes.org, només entre març i abril del 2010 van patir atacs amb pintades i còctels molotov el Casal Jaume I —aquesta xarxa de centres socials és un dels objectius predilectes de la violència d'extrema dreta— i la mesquita de Gandia, els centres culturals islàmics de València i Ontinyent van rebre pintades amenaçadores i uns desconeguts van posar

una bomba a un habitatge particular afectat per un pla urbanístic al barri de Benimaclet de València. També es va trencar l'aparador de la llibreria de la Universitat de València i diversos assistents a la manifestació nacionalista del 25 d'abril van ser agredits. Un recull —que sols inclou els casos que van ser denunciats públicament— que

El País Valencià és, any rere any, la comunitat autònoma de l'Estat espanyol que registra més actes violents de caràcter ultradretà, espanyolista i racista. Els objectius: Casals Jaume I, mesquites o fins i tot la Universitat

pot ajudar a entendre la magnitud de l'activisme violent d'extrema dreta al País Valencià. Des de llavors no hi ha hagut cap detenció relacionada amb aquests fets.

Atacs contra ONG

Una de les entitats afectades per la violència feixista és la Comissió Espanyola d'Ajuda al Refugiat (CEAR), que entre el 2007 i el 2008 va patir fins a deu atemptats amb bomba a la seva seu del barri de l'Olivereta de València. Salva Lacruz, portaveu de l'ONG, recorda l'època amb inquietud. "Va ser desagradable i perillós, ja que si bé els artefactes eren de molt poca potència, algun va esclatar en hores de treball, amb gent i xiquets esperant a la porta per ser atesos, fet que podria haver produït danys personals". A pesar que la campanya de bombes va anar acompanyada de pintades amenaçadores amb simbologia feixista, la policia espanyola va tractar sempre de negar la motivació política dels atacs: "Ens deien que era algun veí enfadat pels 'moros' i els negres que venien a l'oficina, i tant els explosius com les pintades les classificaven com a vandalisme", recorda Lacruz. Finalment van aconseguir una entrevista amb la subdelegada del Govern espanyol, que es va comprometre a acabar amb la indolència policial. "Encara que mai van investigar ni detindre ningú, es van avenir a posar un servei de vigilància, moment a partir del qual van parar els atacs". La coincidència d'ambdós fets fa reflexionar Lacruz: "Òbviament, d'una manera o altra, els autors dels atemptats van detectar el dispositiu policial".

El fins fa poc delegat del Govern espanyol al País Valencià, Ricardo Peralta, va definir els atemptats de caràcter feixista com un fenomen que s'esdevé "dins la normalitat democràtica"

Inacció policial i permissivitat política

A la inacció policial s'hi ha de sumar el menysteniment per part de la classe política. El fins fa poc delegat del Govern espanyol al País Valencià, Ricardo Peralta, va definir els atemptats "dins la normalitat democràtica" encara que "hi hagen fets que ens disgusten" —unes declaracions que els actuals responsables de la Delegació no han volgut comentar—. A la permissivitat s'hi sumen actituds com la del president de la Diputació de València, Alfonso Rus, que va afirmar que "s'havia de rematar" els professors que utilitzen el valencià normatiu, un dels blancs habituals de la violència ultra; un tipus de declaracions que, en paraules de Toni Gisbert, coordinador d'Acció Cultural del País Valencià, "alimenten la sensació d'impunitat dels violents, i ahora alimenten noves accions violentes". Per a Gisbert, el País Valencià viu una "anormalitat democràtica on la llibertat d'expressió i reunió no estan garantides plenament".

Per a Vicent Partal, director del diari digital Vilaweb, aquesta excepcionalitat democràtica té les arrels a la transició dels anys 70. Llavors, explica, “es va viure una confrontació duríssima en què l’extrema dreta i sectors del mateix Estat van posar tota la carn a la graella per evitar que el País Valencià tombara cap als Països Catalans”. Una batalla que requeria la impunitat, quan no la col·laboració, policial amb els ultres, situació que “s’ha acabat enquistant en la lògica d’Estat, ja que no canvia depenent de qui governi a Madrid”.

La resposta de la societat civil

Les organitzacions de la societat civil valenciana s’han organitzat per denunciar la situació. Una cinquantena d’associacions, ONG, partits, sindicats i col·lectius d’immigrants van crear el desembre de 2007 la Plataforma Contra la Impunitat. La seva primera acció va ser personar-se com a acusació particular al judici contra 22 militants nazis detinguts al llarg de l’anomenada “Operació Panzer”, una de les principals accions policials contra l’extrema dreta de tot

Les entitats de la societat civil, sota el paraigua de la Plataforma Contra la Impunitat, s’han personat en judicis contra feixistes i fan una intensa campanya de denúncia pública

Europa i en els transcurso de la qual es van intervenir moltes armes de guerra. “No volíem que el judici acabara en un sobreseïment per falta de proves o per mala preparació de la fiscalia, així que ens vam personar com a acusació particular”, explica Rafael Reig, portaveu de la Plataforma.

Des de llavors la Plataforma ha realitzat una intensa campanya de denúncia pública, mobilització i intervenció en causes judicials amb la finalitat d’acabar amb la impunitat que al seu parer tenen els atacants d’extrema dreta. “Excepte quan la mateixa víctima ha pogut identificar l’agressor, mai es produïxen detencions pels atacs ultres, i no n’hi ha hagut cap pels atacs amb bomba que es van produir, amb especial virulència, el 2007 i 2008”, afirma Reig. Segons el portaveu de la Plataforma, “la policia no ha investigat; el món de l’extrema dreta és molt xicotet i seria fàcil localitzar els autors, que habitualment ho reivindiquen a les seues webs, però senzillament no es fa”.

Reig, però, és optimista respecte a la feina feta per la Plataforma i reconeix que en els últims dos anys el nombre d’atacs ha baixat, tot i que afegeix: “Jo no cantaria victòria, perquè aquestes onades són cícliques i res ens indica que no puguen tornar”. Entre les raons d’aquesta baixada apunta la “pressió psicològica” creada per la Plataforma, amb denúncies judicials i una forta intervenció mediàtica; els “informes presentats a Europa i al Senat espanyol”, que al seu torn pressionen la policia i judicatura locals, i el seu creixent “aïllament social”. Fets recents, com l’expulsió del Grup d’Acció Valencianista —

una de les organitzacions més actives a l'hora d'assenyalar les víctimes de futurs atacs— de la Fira Expojove o la divisió en el món de l'anticatalanisme que ha portat els sectors més extremistes a acusar Lo Rat Penat —la seva principal entitat cultural— de “traïdors” aprofundirien en aquesta tesi. Per a Vicent Partal, “el temps ha acabat jugant al nostre favor, ja que la campanya d'extrema dreta s'assentava en la ignorància de la gent, que amb els anys s'ha anat reduint i les coses s'han anat normalitzant”.

Una altra mostra d'aquesta normalització és la participació del Bloc Nacionalista Valencià a la Processó Cívica del 9 d'Octubre del 2010, gràcies a una protecció policial que va dissoldre els pocs violents que van intentar evitar-la. Encara que tampoc llavors es va produir cap detenció —per la qual cosa Reig descriu l'actuació com a “insuficient”— és cert que podria marcar un canvi de tendència.

Anàlisi del tractament mediàtic

Històricament, el tractament mediàtic de les agressions d'extrema dreta s'ha caracteritzat per una despolitització d'aquestes, que sovint són reduïdes a "baralles de bandes" o "agressions sense motivació aparent". Aquest discurs és facilitat per habituals informes policials on es destaca que "no es pot provar el mòbil racista" en atacs a immigrants, fet que no passa quan són delictes vinculats a l'esquerra o el nacionalisme.

Aquesta tesi, però, queda debilitada en el cas valencià, pels continuats atacs a seus de partits polítics o d'associacions culturals difícilment qualificables com a "bandes". A més, la major capacitat d'aquestes entitats per fer denúncies públiques dels atacs ha deixat una estela de notícies als mitjans de comunicació que parlen d'amenaques, desperfectes, incendis, explosions i agressions personals, especialment al diari *Levante*. En aquest sentit, la seva hemeroteca és un bon reflex de l'anomalia democràtica que pateix el País Valencià i —per omissió— una denúncia clara de la inacció policial, ja que a penes hi apareixen notícies sobre detencions o judicis.

Un repàs als darrers anys de notícies relacionades amb aquests temes dibuixa un mapa força clar de la impunitat policial i política —no hi ha gaires referències de condemnes públiques— de què gaudeixen els grups violents. La manca d'editorials i de reportatges en profunditat que ajudin a entendre la dimensió del problema converteix els principals mitjans en còmplices d'aquesta impunitat, amb excepció, a banda d'alguns digitals, de l'històric setmanari *El Temps*.

Hemeroteca i recursos

Hemeroteca

La Comunitat, líder en casos de xenofobia y racismo. Levante, 22/06/2010

La Comunidad Valenciana vuelve a encabezar el ránking de casos de xenofobia y racismo. El Mundo, 22/06/2010

El valencians, líders en delictes d'odi. L'Informatiu, 23/06/2010

Recursos i fonts

Antifeixistes.org
Amb un recull d'agressions al País Valencià

Acció Popular Contra la Impunitat
accio-popular.org

Informe Raxen
www.movimientocontralaintolerancia.com/html/raxen/raxen.asp

Comissió Espanyola d'Ajuda al Refugiat
963 162 477

Acció Cultural del País Valencià
963 157 799

Centre Cultural Islàmic de València
963 603 330

Bloc Nacionalista Valencià
963 826 606

Universitat de València
963 864 120

Les xifres ocultes de la crisi

La banca espanyola ha guanyat 66.111 milions d'euros des del 2007

David Fernández

ui la fa la paga, diu la dita. Però la comptabilitat de la crisi no respon a aquesta màxima: hi ha consens general que tothom s'ha d'estrènyer el cinturó en els moments de depressió, que cal retallar l'estat del benestar i que "res no tornarà a ser com abans". Tothom? L'aritmètica més bàsica desmenteix alguns números vermells d'una crisi que no afecta tots els ciutadans per igual. Des de l'inici de les turbulències econòmiques,

la tardor del 2007, la banca espanyola ha guanyat ja 66.111 milions d'euros, segons els comptes de resultats fets públics pel sector. Aquesta xifra contrasta amb una altra: 50.000 milions d'euros, la quantitat de la pitjor retallada en matèria de drets socials decretada mai per un executiu espanyol des del 1978. La tisorada prevista per al període 2010-2011 és de 15.000 milions. En el mateix temps, la banca ha previst guanyar, pel cap baix, més de 30.000 milions. Mentrestant, la pobresa ja colpeja dos milions de persones als Països Catalans, on l'atur afecta un milió de ciutadans.

I és que si sobre l'origen de la crisi hi ha amplis consensos —cicle col·lapsat de la fal·lera especulativa, punxada de la bombolla immobiliària, recessió internacional—, el debat sobre com sortir-ne és pràcticament monocolor. Al marge, hi trobem unes xifres que contribuirien a esperonar el debat públic sobre la dimensió de la crisi, sobre com l'estan enfrontant els governs i, sobretot, sobre qui n'està pagant la factura i a quin preu. En paraules de l'economista Arcadi Oliveres, president de Justícia i Pau, la situació es resumeix en una màxima: "Socialitzar pèrdues, privatitzant guanys: així estem sortint de la crisi".

Amb les reformes aprovades el maig del 2010 pel Govern de Rodríguez Zapatero ja es pot estimar que durant el període 2007-2013 s'hauran produït a l'Estat espanyol unes retallades socials valorades en 50.000 euros, una reforma de les pensions que ha ampliat als 67 anys l'edat de jubilació i una reforma laboral que, segons els agents socials, ha precaritzat més les condicions de treball. Alhora, segons les projeccions estimades de la patronal bancària espanyola, ja es pot albirar que en el mateix període de temps la banca haurà guanyat 111.000 milions d'euros, més del doble del que es retalla.

Les balances de la crisi

Les dades oficials, obtingudes de l'Associació Espanyola de Banca (AEB), parlen de guanys continuats en plena època de crisi. Des del 2003, la banca espanyola ja ha acumulat uns beneficis nets de 145.000 milions d'euros. I una tercera part d'aquests guanys s'han

produït després de l'esclat de la crisi. El 2007, 18.874 milions d'euros; el 2008, 16.602 milions; el 2009, 15.695 milions. I el 2010 —amb 310 oficines tancades i la supressió de 1.105 llocs de treball al sector— ha esdevingut una nova mostra de beneficis consolidats, que s'han apujat fins als 14.940 milions d'euros. Un 5% menys que els registrats el 2009.

En el tercer any de la crisi i en la posició habitual, el Banco Santander d'Emilio Botin ha tornat a encapçalar el rànquing amb 8.181 milions d'euros. Seguit pel BBVA, en segona posició amb més de 5.200 milions i per davant de La Caixa, primera entitat catalana del rànquing, amb 1.307 milions nets. Les dades, però, estan parcialment esbiaixades perquè les principals entitats financeres han estat tancant els darrers exercicis amb dotacions milionàries per a provisions. Durant el 2010, a tall d'exemple, les cinc primeres entitats bancàries van dotar-se de provisions per valor de 6.670 milions d'euros. Cal apuntar, a més, que els comptes d'explotació de les dues

Segons l'Associació Espanyola de Banca, des del 2003 el sector bancari espanyol acumula uns beneficis nets de 145.000 euros. El 2009 va guanyar 14.950 milions, només un 5% menys que els registrats l'any anterior

principals entitats, el BSCH i el BBVA, estan directament vinculats a la seva expansió a l'Amèrica Llatina.

Tot i aquests grans beneficis, la banca ha rebut durant la crisi econòmica el suport decidit de polítiques públiques de rescat: des d'un FROB (Fons de Reestructuració Ordenada Bancària) de 6.750 milions d'euros carregats als Pressupostos Generals de l'Estat fins als plans de rescat de 150.000 milions anunciats per injectar liquidesa i reactivar un crèdit que mai no ha arribat al teixit productiu.

Per a Miren Etxezarreta, catedràtica emèrita d'Economia Aplicada de la UAB, les dades demostren alhora "el gran poder de la banca" i que "qui està pagant la crisi són, finalment, els treballadors i les treballadores i la població en general". "De múltiples maneres", afegeix, "amb l'atur desbocat que estan patint, amb l'empitjorament de les condicions de treball, amb la retallada de drets socials, amb la disminució de l'estat del benestar i amb l'afebliment de drets democràtics, entre altres." I l'estadística és, en aquest cas, crematística: durant el 2010 la banca va guanyar 40 milions d'euros diaris, 1,7 milions d'euros a l'hora, 28.424 euros al minut, ben bé 500 euros al segon.

El Banco Santander, amb 8.181 milions d'euros, el BBVA, amb 5.200, i La Caixa, amb 1.307, encapçalen el rànquing de les entitats financeres amb més guanys durant l'any 2009

No només la banca guanya

Però no és només la banca qui no ha perdut sota la crisi. Només el 2010, les empreses multinacionals amb matriu estatal i la borsa espanyola també van obtenir uns guanys: en concret, 86.228 milions d'euros tot i trobar-nos en plena recessió. Només amb el 17,39% d'aquests beneficis n'hi hauria prou per revertir l'impacte negatiu de les retallades socials aplicades al període 2010-2011. Les grans empreses espanyoles agrupades entorn l'Ibex 35 van tancar el 2010 amb uns guanys nets de 47.000 milions d'euros. Al capdavant hi ha els més de 10.000 milions d'euros obtinguts per una Telèfonica que ja ha anunciat, malgrat tot, acomiadaments massius. La borsa espanyola, segons dades de Borses i Mercats Espanyols (BME), va retribuir durant el 2010 24.228 milions d'euros als accionistes, un 24% menys que el 2009 —32.208 milions—.

A les xifres més silenciades de la crisi caldria afegir-hi també el còmput de l'elevat impacte del frau fiscal i l'economia submergida, on treballen quatre milions de persones i que suposa que l'Estat deixi d'ingressar entre 70.000 i 241.000 milions d'euros anuals, segons les organitzacions professionals dels inspectors d'hisenda. En el cas de l'evasió fiscal, cal apuntar un detall significatiu per on s'ha passat de puntetes aquest 2010: entre els més de cent defraudadors del fisc espanyol que van ser enxampats amb comptes opacs a la sucursal

de LGT a Lienchenstein hi constava Artur Mas Barnet, pare de l'actual president de la Generalitat de Catalunya. El cas es va tancar el novembre passat a l'Audiència Nacional espanyola per "prescripció delictiva": l'evasió era anterior al 2002 i l'actual president, aleshores conseller d'Economia, constava com a beneficiari del compte.

El 56% dels catalans viuen amb menys de 1.000 euros al mes. Els 584 consellers executius de les empreses de l'Ibex35 cobren una mitjana de 989.000 euros

Creixen els sous dels consellers executius

Tot i l'impacte de la crisi, els sous dels grans directius també s'han incrementat. Mentre el 56% de la població catalana viu amb menys de 1.000 euros mensuals, els 584 càrrecs de conselleres executius i alts directius de les empreses espanyoles de l'Ibex35 van cobrar una mitjana de 989.000 euros durant el 2009, arribant a nivells retributius que han batut rècords històrics.

Aquesta mitjana suposava, el 2009, 113 cops el salari mínim interprofessional, quan el 2005 era 93 cops superior. La diferència encara és més abismal si se ceneix la comparativa als càrrecs de consellers executius: cobren 313 cops el salari mínim: 2'7 milions anuals com a mitjana. Comparat amb l'any 2005, la xifra ha crescut un 33% des de l'arribada de la crisi. Una crisi que també ha permès, paradoxalment, que les grans fortunes de les deu principals famílies espanyoles hagin crescut un 27% durant l'anomenat "pitjor any de la crisi": 6.800 milions d'euros més de patrimoni el 2008. Mentrestant 442.000 petites empreses han tancat des del 2008 a l'Estat i la destrucció d'ocupació ja supera el milió i mig de llocs de treball, amb una mitjana diària de deu EROs (Expedient de Regulació d'Ocupació).

Les dades de grans riqueses relatives al 2009 també són suggerents: els grans patrimonis van créixer un 12,5% i a l'Estat espanyol hi ha 143.000 persones —16.000 més que l'any 2008 però 17.000 menys que el 2007— amb un patrimoni superior als 814.000 euros. Un estat, el dotzè en el rànquing mundial de països amb més fortunes personals, on continua creixent l'esclatxa de la desigualtat: les elits, el 10% de la població, acaparen ja el 30% de la riquesa estatal i també el 70% de la riquesa d'origen financer, segons les dades recollides a *"La crisi a l'estat espanyol: el rescat dels poderosos"*, elaborat pel Seminari d'Economia Crítica Taifa.

Bons de la Generalitat: la banca també tarifa

Des de la mateixa perspectiva, el paper de la banca en la recent emissió de deute públic de la Generalitat tampoc se salva de l'anàlisi crítica. L'emissió de bons de la passada tardor, realitzada per un valor de 3.000 milions d'euros, va deixar un rendiment net de 72 milions d'euros a les caixes i bancs que la van gestionar. El govern tripartit

—PSC, ERC i ICV— va aprovar una comissió bancària mitjana del 3%, que minvava a la baixa en el tram final de l'emissió. Finalment, més de 72 milions d'euros de guanys directes per a la banca, a cavall del cobrament de comissions d'intermediació i el risc hipotètic —que no es va produir— d'haver d'assumir la part de l'emissió que no és col·loqués. La inclusió d'aquest 3% adicional va implicar un elevat interès final del 7,75%, que ha generat un nou deute públic addicional de 193,5 milions d'euros. Uns 120 milions destinats a retribuir els inversors. La resta, el 37% del total dels interessos, anirà a parar directament a uns bancs que abans de l'emissió s'havien negat a concedir reiteradament nous préstecs a la Generalitat, entre ells 'La Caixa'.

Davant el fet que la banca tarifi aquesta mena de comissions en plena aplicació de greus retallades socials, hem consultat membres dels tres grups parlamentaris que donaven suport al govern tripartit per copsar el seu parer. A títol personal Antoni Comín, diputat del grup PSC-CpC les dues darreres legislatures i professor d'ESADE, valora que "l'emissió de deute de la Generalitat ha servit per cobrir un dèficit públic que és conseqüència directa de la crisi", afegint que "la responsabilitat de la crisi és —si no de manera exclusiva, pràcticament exclusiva— de les grans entitats financeres internacionals que, durant anys, han impedit que cap govern les pogués regular adequadament".

Comín cita el llibre *Caiguda lliure* de Joseph Stiglitz per recordar "500 pàgines esfereïdores que deixen molt clar qui té la culpa de la catàstrofe econòmica actual" i per aclarir que "el sistema financer fa negoci a costa dels governs a compte de la crisi que ell mateix ha provocat: presta diners als governs amb uns interessos —o unes comissions, en el cas dels bons la Generalitat— astronòmiques, quan aquests diners els governs els fan servir per recollir els plats trencats de la crisi a la qual ens han dut els bancs". Comín sospesa, finalment, que "tot sembla indicar que, en el cas dels bons de la Generalitat, els nostres bancs, escudant-se en un context financer internacional negatiu que en aquell moment desconfiava interessadament del deute públic i negociant unes comissions abusives, van deixar molt poc marge de maniobra al govern català pel que fa a les comissions de col·locació".

Pere Aragonès (ERC), que critica "un model que és neoliberal per les classes populars i intervencionista per salvar les grans corporacions financeres", contextualitza que "era la primera vegada en 25 anys que s'optava per recórrer a l'emissió de bons" per afirmar que "la prima de col·locació era millorable i queda clar que s'hauria de

L'emissió de bons de la Generalitat va deixar un rendiment net de 72 milions d'euros a les caixes i bancs que van gestionar-la. La comissió bancària mitjana era del 3%

rebaixar en futures emissions". Dolors Camats, per la formació eco-socialista ICV, valora que "l'emissió de bons va ser inevitable i, alhora, una novetat en la gestió de la crisi: calia generar deute i ingressos per mantenir serveis i prestacions socials bàsiques sense haver de recórrer a retallades socials". Camats recorda que es va sortir al mercat exterior i interior "a col·locar el deute però no va resultar", i clou denunciant "que la banca i les caixes de Catalunya, que havien negat crèdit a la Generalitat, van aprofitar també per oferir a determinats clients productes més atractius que els de la Generalitat".

Nous bons, més comissions

Cal afegir que amb la nova emissió de 2.700 milions impulsada pel nou Govern català aquest 2011, aquestes comissions han estat rebaixades parcialment, tot i que la banca tornarà a guanyar: entre el 2,5% i el 0,75%, segons els trams, en el cas dels bons a un any, que també baixa el tipus d'interès que rebrà l'inversor fins al 4,25%. I una comissió variable que oscil·la entre l'1,75% i el 0,5% anual per als bons a dos anys.

En relació al rol de la banca i a la gestió de l'emissió de deute públic, Miren Etxezarreta opina que els bancs "han aconseguit manejar la crisi segons els seus interessos" i que "han tornat a guanyar perquè estan disposats a tot per guanyar més, perquè manen molt i perquè la Generalitat els necessitava". La catedràtica emèrita de la UAB insisteix que, com a oportunitat perduda, no s'ha fet res durant la crisi per disminuir l'enorme poder que ha acumulat el sector financer. Considera que al govern tripartit "li va faltar imaginació i voluntat

per fer les coses de manera diferent, i probablement estan massa convençuts que només la manera habitual de fer les coses és vàlida i ni tan sols els passa pel cap provar de fer-ho diferent: per exemple, ressaltant la importància de la inexistència d'una banca pública i treballant per recuperar-la".

A propòsit, doncs, del silenci que envolta uns beneficis bancaris que no paren de créixer enmig d'una crisi social d'ampli espectre i llarga durada, Etxezarreta rebla el clau citant el financer nord-americà Warren Buffett: "Si això és la guerra de classes, la nostra va guanyant". Abans, durant i, previsiblement, després que esclatés la crisi: rere tretze anys consecutius de pèrdua de poder adquisitiu, avui hi ha dos milions de persones pobres i més d'un milió d'aturats als Països Catalans.

La nova emissió de bons anunciada pel Govern de CiU rebaixa les comissions parcialment, tot i que la banca guanyarà entre el 2,5% i el 0,75% en comissions dependent dels trams

Anàlisi del tractament mediàtic

Les xifres dels guanys bancaris no són cap secret, però costa trobar articles en profunditat que llegeixin la realitat i donin claus d'interpretació de com estem sortint de la crisi i sota quines apostes. Les dades, però, hi són. Les ofereix trimestralment l'Associació Espanyola de Banca (AEB), la patronal del sector. Però l'anàlisi crítica, els debats públics o la incorporació de veus que aprofundeixin un debat econòmic que tragina entre la "refundació del capitalisme" proposada per Sarkozy i els corrents d'economia crítica han estat pràcticament inexistents. Només la premsa econòmica especialitzada —defensant el rol fonamental de la banca en la solvència i fortaleza de l'economia— i la premsa alternativa —"Cop d'Estat econòmic", titulava el setmanari *Directa* el maig del 2009— han situat elements i dades per comprendre la dimensió de la crisi.

Tot i així, també hi ha hagut excepcions en la premsa generalista, com el tractament informatiu ofert pel diari *Público*. Desapercebuts entre l'allau de notícies, també s'ha publicat articles puntuals rellevants, com ara "Sueldos récord en plena crisis", publicat el 16 de maig pel periodista Miguel Jiménez a *El País*. També Enric Juliana, a *La Vanguardia*, ha reiterat en articles dominicals d'anàlisi que l'economia espanyola ja era una economia "intervinguda pel Directori alemany", en referència a una Angela Merkel que dissenya i ordena la política econòmica actual de l'executiu Zapatero.

Sigui com sigui, les línies mestres del tractament informatiu vers el paper de la banca, abans i durant la crisi, comencen a caminar ja per la inquietant deriva d'esdevenir tot un tabú informatiu. A aquest risc hi contribueix de forma decidida el fet que les grans institucions financeres són un dels primers inseridors de publicitat en una premsa en crisi, que a les seccions d'economia predomina la ideologia liberal i que, alhora, molts bancs posseeixen importants paquets d'accions dels principals mitjans. A tot plegat s'hi afegeix el fet socialment acceptat que els afers econòmics són matèria reservada a experts i que els comuns no hi estem preparats. Però davant aquest fatalisme econòmic, el filòsof Slavoj Žižek ja va alertar el novembre passat a *Le Monde Diplomatique* que l'aposta per la despolitització de la crisi només pretenia vendre els plans d'austeritat com una mera resposta tècnica a imperatius economicofinancers i no com el que eren: estratègies fruit de decisions politicoeconòmiques.

Bibliografia i recursos

Bibliografia

La crisi a l'Estat espanyol: el rescat dels poderosos. Seminari d'Economia crítica Taifa (2010)

Apunts teòrics per entendre la crisi. Seminari d'Economia crítica Taifa (2010)

La quiebra del capitalismo global: 2000-2030. Ramon Fernández Duran. Virus (2010)

Democràcia econòmica. Vers una alternativa al capitalisme. Coordinat per Antoni Comín, Jordi Garcia i Luca Gervasoni. ECOS (2009)

Recursos i fonts

Asociación Española de Banca. Dades trimestrals sobre els balanços de la banca espanyola.
www.aeb.es

Seminari d'Economia Crítica Taifa.
www.seminaritaifa.org

Xarxa d'Economia Solidària de Catalunya. La XES ha editat dos decàlegs quotidians contra la crisi, amb alternatives concretes de treball, consum i estalvi adreçades a persones i col·lectius per avançar cap a una economia més democràtica, justa, ètica i sostenible.
www.xes.cat

L'absolució de Núria Pòrtulas

El Tribunal Suprem espanyol sentència que la jove anarquista gironina, empresonada l'any 2007, no va col·laborar amb cap banda armada

Lluc Salellas

N

úria lliure, lliures totes". Aquest va ser el lema que durant més de tres anys va encapçalar la lluita de diverses entitats i col·lectius socials gironins que van reclamar amb perseverança l'absolució de l'activista anarquista de Sarrià de Ter (Gironès) Núria Pòrtulas. Finalment, l'11 de juny de 2010, el Tribunal Suprem espanyol

va emetre una sentència on absolia Pòrtulas d'haver intentat col·laborar amb una suposada banda armada, delictes que l'Audiència Nacional espanyola havia considerat provats mesos abans en una sentència on es condemnava l'activista catalana a dos anys i mig de presó. En la seva argumentació, el Tribunal Suprem va considerar que els magistrats de l'Audiència espanyola no havien tingut en compte un dels elements claus de la investigació per saber si Pòrtulas era o no era autora dels fets dels quals se l'acusava: la inexistència de qualsevol banda armada amb la qual ella hagués pogut col·laborar.

Els Mossos d'Esquadra van acusar la jove, militant del moviment llibertari, d'haver col·laborat amb una organització que hauria comès diversos atemptats a Itàlia

Amb aquesta sentència, doncs, l'alt tribunal espanyol va posar fi a un procés judicial que havia començat la matinada del 7 de febrer de 2007 quan els Mossos d'Esquadra havien entrat a casa de Núria Pòrtulas, l'havien detingut i posteriorment traslladat a l'Audiència Nacional, on el Jutjat d'Instrucció Número 1 havia dictat presó preventiva per a l'activista anarquista. En aquell moment va transcendir als mitjans de comunicació que Pòrtulas havia tingut relació amb un membre d'un grup anarquista empresonat des del desembre de 2006 i a l'espera de ser extradit a Itàlia, on estava acusat d'haver cremat vehicles de l'empresa pública de ferrocarrils. Més tard, el juny de 2007, Pòrtulas seria posada en llibertat i obligada a presentar-se periòdicament davant els jutjats de Girona fins al dia del judici, l'any 2009.

L'advocat de la defensa de Núria Pòrtulas, Benet Salellas, explica que l'activista gironina "no podia haver comès de cap de les maneres un delictes de temptativa de col·laboració amb banda armada", ja que "no es pot provar de col·laborar amb quelcom que no existeix". Segons Salellas, les mateixes sentències de la justícia italiana, en les quals es basaven els informes elaborats pels Mossos d'Esquadra per justificar la detenció de Pòrtulas, havien constatat prèviament que "no existia ni ha existit mai" la suposada organització de la qual hauria format part l'anarquista gironina.

Cap delictes punible

Tot i que el Tribunal va considerar provat que Pòrtulas havia escrit en una llibreta frases que, extretes de context, podien relacionar-se amb la comissió d'accions violentes contra seus d'administracions públiques, la sentència considerava que no existia cap delictes punible. Segons el mateix tribunal, era cert que, tal com assegurava la fiscalia, Núria Pòrtulas és d'ideologia anarquista, que actuava en el si d'un moviment llibertari a les comarques gironines i participava i tenia intenció de seguir-ho fent en actes on es reclamava la llibertat de presos polítics. Ara bé, pel mateix Tribunal Suprem, aquest fet i el d'haver recopilat dades sobre administracions públiques no eren elements suficients per considerar que en el moment de la seva detenció l'activista sarriana estava cometent un delictes de temptativa de col·laboració amb banda armada.

L'Assemblea de Suport a Núria Pòrtulas va aprofitar la publicació de la sentència per assegurar que el text de l'alt tribunal espanyol justificava les diverses accions per reclamar l'absolució de l'activista anarquista que havien dut a terme durant els tres anys anteriors. Nora Figueras, membre de l'assemblea, reconeix que "la sentència

ha estat una sorpresa perquè ningú confiava en la justícia espanyola, però al final la manca de proves contra la Núria era tan evident que al Tribunal no li havia quedat cap més opció que l'absolució". Per Figueras és important ressaltar que el resultat final del procés és també conseqüència de la feina feta per desenes de persones que voluntàriament van treballar durant molt de temps per visualitzar el suport social que tenia l'encausada.

Responsabilitats polítiques

Un dels debats que la sentència va fer tornar a aflorar tres anys després de l'empresonament de Núria Pòrtulas gira entorn de la responsabilitat d'haver iniciat el procés contra l'activista sarrianenca. És a dir: a qui, un cop absoluta l'activista de tot càrrec, se li pot exigir explicacions per tot el que va succeir. Per una banda, des de l'assemblea de suport a l'activista es considera que la sentència absolutòria obligava els responsables de l'operació policial de 2007 a "justificar els seus errors". En aquell moment, la Conselleria d'Interior de la Generalitat estava a les mans d'ICV, el conseller era Joan Saura i el gironí Joan Boada era el secretari general d'Interior, responsable últim dels Mossos d'Esquadra.

En aquesta línia, Mireia Gaza, membre també de l'Assemblea de Suport a Núria Pòrtulas, considera que la policia catalana va actuar en el seu moment "sense proves", i que rere la detenció de Núria Pòrtulas hi havia "l'intent d'escapçar un moviment llibertari que s'havia anat gestant durant els anys anteriors al Gironès i al Pla de l'Estany". Des de la Conselleria es va fer públic un comunicat on s'assegurava que, tot i respectar totes les sentències judicials independentment del seu contingut, creien que no era necessari fer declaracions en cap altre sentit ja que el cas havia estat iniciat per l'Audiència Nacional espanyola.

L'advocat de la defensa, Benet Salellas, assegura que la Conselleria d'Interior sí que va jugar un paper de gestació de tot el procés. "Van ser els Mossos d'Esquadra qui, al febrer de 2007, van sol·licitar una ordre d'entrada i escorcoll a casa de Núria Pòrtulas no a un jutge ordinari de Girona, sinó precisament al Jutjat d'Instrucció Número 1 de l'Audiència Nacional espanyola". MÈDIA.CAT ha demanat l'opinió sobre el cas als responsables de l'antiga Conselleria d'Interior, que no han volgut fer cap comentari. Fonts d'ICV assenyalen que "el cas Núria Pòrtulas va ser un cas judicial que va seguir el seu curs i que va quedar tancat amb la sentència del Tribunal Suprem, la qual nosaltres respectem totalment".

**La família i els
amics de la víctima
creuen que la policia
catalana va actuar
"sense proves" i
que la sentència
absolutòria obliga
als responsables de
l'operació "a justificar
els seus errors"**

Punt i final?

La sentència del Tribunal Suprem va suposar el final d'un dels processos judicials més rellevants dels últims contra una membre d'allò que alguns mitjans de comunicació qualifiquen de "moviment antisistema". Tanmateix, el cas ha seguit generant conseqüències que encara no s'han tancat. Un exemple en són les denúncies que els Mossos d'Esquadra van fer durant el 2009 i 2010 contra diverses persones de l'Assemblea de Suport a Núria Pòrtulas que havien realitzat accions que reclamaven l'absolució de la jove. En el transcurs dels propers mesos tindran lloc els judicis a alguns d'ells als quals la fiscalia els demana entre un i quatre anys de presó per actes de desobediència a l'autoritat i de danys. Per aquest motiu, l'assemblea de suport a Pòrtulas segueix existint. Es tracta, segons expliquen, de "la necessitat de continuar denunciant de la impunitat policial".

Aquest, però, no és l'únic aspecte en el qual la influència del "cas Núria Pòrtulas" es pot encara percebre en àmbits de la societat gironina. Com en el cas de la crema de fotografies del rei d'Espanya, la imputació de Pòrtulas va generar un important rebuig a les actuacions policials i de l'Audiència Nacional espanyola per part de diversos actors socials de les comarques gironines, que fa que, a dia d'avui, la desconfiança envers aquests estaments segueixi latent en alguns àmbits. En aquesta línia, Carla Soler, membre de l'Agrupament Escolta Pare Claret i militant de Maulets, considera que "el fracàs dels darrers dos casos repressius més mediàtics a les comarques gironines [judici contra

Núria Pòrtulas i judici per la crema de fotografies del Rei espanyol] ha permès que els discursos de denúncia de l'arbitrarietat policial hagin deixat de pertànyer únicament als sectors de l'esquerra anti-capitalista de la ciutat".

Tot i l'absolució, les conseqüències més directes del procés les ha continuat patint d'una forma menys intensa però igualment contrastable la mateixa Núria Pòrtulas. I és que en una societat com la gironina, on pesen molt els llaços entre els "gironins de tota la vida", d'aquelles on "tothom es coneix" i "res es pot fer sense que se sàpiga", el nom i els cognoms i la imatge de l'activista i del seu empresonament han quedat gravats a la memòria de molts ciutadans.

Diversos membres de l'Assemblea de Suport a Núria Pòrtulas afronten processos per desobediència a l'autoritat i danys després d'haver participat en actes de suport a la jove

Anàlisi del tractament mediàtic

L'absolució de Núria Pòrtulas va ser notícia pels mitjans de comunicació, però amb menor intensitat que no pas el seu empresonament. El dia que el Tribunal Suprem va fer pública la resolució, alguns mitjans digitals es van fer ressò de la notícia i en el camp audiovisual, per exemple, TV3 va dedicar un espai al Telenotícies Comarques i un altre al Telenotícies Migdia per explicar que després de tres anys de procés judicial, Núria Pòrtulas havia estat finalment absolta. Les notícies destacaven precisament aquests dos fets (els orígens i l'absolució) i incloïen unes declaracions de l'advocat de la defensa, Benet Salellas.

L'endemà, els diaris també van fer referència a la resolució del Suprem amb uns paràmetres similars als de la televisió i seguint els traços de la nota de premsa elaborada per les agències de notícies espanyoles (EFE, Europa Press). En aquest sentit, cal destacar la tendència que els mitjans més propers ideològicament (com Vilaweb o el setmanari *Directa*) o geogràficament (*Diari de Girona* i, especialment, *El Punt*) a Núria Pòrtulas van fer un seguiment més acurat i complet de la notícia de l'absolució de l'activista que la resta de mitjans de comunicació. *El País* també va publicar un reportatge sobre l'absolució. Els mitjans de comunicació més ancorats a la dreta espanyola van fer gairebé cas omís a la notícia.

Hemeroteca i recursos

Hemeroteca

El Supremo absuelve a Pòrtulas de colaborar con banda terrorista. El País, 12/06/2010

Llibertat per a Núria Pòrtulas. El Punt, 12/06/2010 (editorial)

El Suprem absol Pòrtulas, per falta de proves, d'intent de col·laboració amb un grup armat. El Punt, 8/05/2011

TV3. Telenotícies Comarques Girona, 11/06/2010 [www.tv3.cat/videos/2960050/TN-comarques-Girona-11062010]

TV3. Telenotícies Migdia, 11/06/2010 [www.tv3.cat/videos/2960610/TN-Migdia-11062010]

Recursos i fonts

Assemblea de Suport a Núria Pòrtulas
www.nurialliure.blogspot.com

Departament d'Interior:
Gabinet de Comunicació
935 512 148

935 512 248
935 512 269
comunicacio.interior@gencat.cat

Mossos d'Esquadra
Oficina del Portaveu de la Policia de la Generalitat – Mossos d'Esquadra
Barcelona:

934 959 758
934 959 759
Girona:
972 181 622

comunicacio.mossos@gencat.cat

Andorra, el paradís fiscal català

L'entrada en vigor del conveni bilateral entre l'Estat espanyol i Andorra ha permès que el Principat surti de la llista de paradisos fiscals de l'OCDE, però no ha acabat amb les pràctiques d'*offshoring*

Ignasi Franch

L

'Organització Professional d'Inspectors d'Hisenda de l'Estat espanyol i l'ONG ATTAC denuncien que Andorra fa anys que manté estratègies dilatòries en les seves negociacions amb la Unió Europea, amb la finalitat de preservar el seu secret bancari sense comprometre les seves relacions amb les autoritats comunitàries.

El febrer de 2011 ha entrat en vigor un conveni bilateral entre el Principat andorrà i l'Estat espanyol que, amb limitacions i sense caràcter retroactiu, donarà més facilitats a les autoritats tributàries per perseguir l'evasió de capitals cap al principat. Per aquest motiu, Andorra ha deixat de ser considerat un paradís fiscal per les autoritats tributàries de l'Estat espanyol i ha sortit de la llista grisa d'economies *offshore* que manté l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE). Per economia *offshore* s'entén aquella que s'especialitza a acollir inversions de persones o entitats que no resideixen al país on aquesta s'esdevé.

L'organització ATTAC, especialitzada a denunciar els paradisos fiscals i l'especulació financera, va ser fortament perseguida per la justícia andorrana i va haver de dissoldre's

Tot i aquest pas endavant, entitats com l'Organització Professional d'Inspectors d'Hisenda de l'Estat espanyol denuncien que el pacte evidencia com s'ha estovat la lluita contra l'opacitat bancària que havia d'acompanyar la crisi financera internacional, i com les economies *offshore* normalitzen el seu model fiscalment lax a canvi de concessions d'impacte moderat. Així mateix, organitzacions com ATTAC han criticat com mentre “el grup socialista instava a un enduriment de la llei, el Govern —espanyol— seguia donant ales a l'especulació”. A parer de Juan Hernández Viguera, del Comitè de Suport d'ATTAC a l'Estat

espanyol, amb acords com el d'Andorra “s'ha aconseguit l'objectiu de buidar de contingut l'expressió 'paradís fiscal' com a concepte polític definit per l'OCDE”.

Andorra, el paradís fiscal català

Andorra, país pirinenc de població limitada i únic estat del món amb el català com a llengua oficial, té una economia terciària, deficitària pel que fa a la producció d'aliments i d'energia. La seva prosperitat es basa en el turisme (gràcies al seu entorn natural), en el comerç (per una fiscalitat tova que atreu consumidors dels països veïns) i en un atípic model tributari lax, imant de capital de particulars i de societats, complementat per un secret bancari que històricament ha defensat amb vigor l'Associació de Bancs Andorrans.

Tradicionalment, Andorra ha estat una de les destinacions predilectes de les grans fortunes del seu entorn geogràfic amb voluntat d'evadir impostos. S'estima que la renda per càpita d'Andorra és d'uns 45.000 dòlars anuals, una xifra que situa aquest estat molt a prop del *top ten* mundial en aquest àmbit. Un estudi del 2010 realitzat per Nacions Unides el col·loca al lloc 30 d'una classificació segons l'Índex de Desenvolupament Humà, que pretén matisar les xifres de creixement econòmic estrictes creuant-les amb indicadors de benestar i salut.

Andorra tampoc destaca per tenir un sistema democràtic especialment tolerant amb la dissidència política. L'organització ATTAC, especialitzada a denunciar els paradisos fiscals i l'especulació financera, es va establir al principat l'any 2001 i va ser fortament perseguida —segons va denunciar la mateixa organització— per la justícia andorrana. Finalment, l'organització es va dissoldre i els seus membres, segons explica ATTAC, “es van haver d'exiliar a l'Estat espanyol i francès i actualment no poden tornar a Andorra, on acumulen denúncies per atemptat a l'honor i difamació”. Segons ATTAC, “Andorra

és una democràcia vigilada, on els poders executius, legislatiu i judicial han estat copats per una minoria oligàrquica autòctona”.

El nom no fa la cosa

Amb el terratrèmol que ha sacsejat el sector financer i, amb aquest, l'economia mundial, els governants dels principals estats de la Unió Europea, el francès Nicolas Sarkozy —copríncep d'Andorra juntament amb el titular del bisbat de la Seu d'Urgell— i l'alemanya Angela Merkel, van posar en el punt de mira de les seves declaracions públiques les economies opaques per haver facilitat el maquillatge a gran escala del deute que havien contret alguns gegants de la banca. El discurs de Sarkozy i Merkel prometia endurir les relacions amb països que feia anys que dilataven el seu sotmetiment a estàndards internacionals pel que fa a transparència. El setembre de 2009 el president francès assumia una retòrica contundent: “Els paradisos fiscals i el secret bancari s’han acabat”. El primer apartat de la seva afirmació s’ha complert, almenys nominalment: gairebé no queden paradisos fiscals considerats com a tals. Però la realitat és una altra.

Des del 2010, els països que en signen un mínim de dotze tractats bilaterals són exclosos de la llista de l'OCDE d'economies grises. L'acord entre Andorra i l'Estat espanyol cal emmarcar-lo en aquest context, que ha possibilitat que, l'1 de març de 2011, aquesta només inclogués cinc territoris: l'illa de Montserrat, Nauru, Niue, Panamà i Vanuatu. En general, però, la dràstica reducció de la llista no ha implicat canvis estructurals del model financer dels països que n'han estat exclosos (que, de fet, n'han tingut prou pactant entre ells per assolir les condicions marcades per l'OCDE). Aquests estats, tot i que ja no són oficialment paradisos fiscals, no han renunciat a la capacitat d'atracció de capital internacional inherent a uns models basats en el secret bancari, i en una fiscalitat tova (i, en alguns conceptes, inexistent) que incentiva la radicació de filials d'empreses multinacionals amb finalitats d'enginyeria tributària.

El secretari de l'Organització Professional d'Inspectors d'Hisenda de l'Estat espanyol (IHE), Francisco de la Torre, explica: “El plantejament original de l'OCDE era molt més agressiu. Els Estats Units estaven a punt de fer un cop duríssim, però la crisi ha fet que moderessin els seus plantejaments inicials. El més curiós és que entre els tres senadors que van promoure el dur projecte de llei [l'anomenada *Stop Tax Haven Abuse Act*], que ha acabat aturat, hi havia Barack Obama. I com a president no l'ha impulsat. I resta la sensació que

Des del 2010, els estats que signen un mínim de dotze tractats bilaterals són exclosos de la llista d'economies grises per l'OCDE. Els països, però, no han de fer canvis estructurals

ha estat una oportunitat perduda, sobretot perquè els contribuents europeus hem hagut d'aportar molts diners per al sector financer. S'hauria d'haver estat més seriós a nivell internacional". De la Torre considera que les exigències de l'OCDE són febles perquè "s'exigeixen una sèrie de convenis, però aquests es signen amb altres paradisos fiscals o amb estats amb els quals no els importa signar perquè estan geogràficament allunyats del paradís en qüestió. Un paradís fiscal és més perjudicial si és pròxim. A l'Estat espanyol, Gibraltar o Andorra fan mal, però altres de més llunyans no tant".

Limitacions a l'Agència Tributària

El conveni entre Andorra i l'Estat espanyol, segons denuncia l'agrupació professional espanyola d'inspectors d'hisenda, inclou serioses limitacions a la tasca de l'Agència Tributària. Les demandes d'informació han de ser de contribuents concrets que estiguin sota investigació fiscal. I es prohibeix específicament que l'Estat espanyol hi vagi "de pesca", com s'anomena en l'argot de les agències tributàries la cerca més o menys indiscriminada de defraudadors. L'acord també acaba amb la possibilitat d'aplicar mesures antiparadís mitjançant les quals represaliar l'evasió de capitals a l'Estat andorrà.

La IHE ha mantingut una posició de prudència crítica al voltant d'aquest pacte que, consideren, "haurà valgut la pena si s'aconsegueix informació de casos sagnants, però si a l'hora de la veritat no s'arriba a obtenir, o s'obté de manera incompleta, serà una altra cosa". Segons

Francisco de la Torre, "s'haurà d'esperar per poder-ho valorar. Però evidentment hi ha un problema, perquè Andorra ja no és un paradís, i això permetrà que entri en estructures de planificació fiscal quan abans no es podia". Un punt important és la manca de retroactivitat: "Un senyor que hagi dut diners il·legalment a Andorra ara com ara segueix bastant blindat".

Arran del pacte bilateral amb l'Estat espanyol i per exigències de la Unió Europea, les autoritats andorranes han dissenyat canvis estructurals en la seva economia, que en part serviren com a contrapartida a

l'aspiració andorrana de poder encunyar euros, la seva moneda *de facto*. Entre aquestes reformes figura la de permetre que ciutadans no andorrans puguin crear empreses, o comprar la majoria de capital social, sense necessitat d'emprar prestanoms amb la nacionalitat del país. També s'hi inclou el compromís d'adoptar més càrregues impositives, encara que sigui adoptant uns tipus en la franja més baixa dels habituals a la Unió. Andorra ja ha aprovat l'adopció d'un impost de societats, i de gravàmens sobre la renda per a les activitats

L'Organització Professional d'Inspectors d'Hisenda denuncia que el conveni entre Andorra i l'Estat espanyol inclou "serioses limitacions" a l'Agència Tributària

econòmiques i per a la població no resident. No s'aplicaran, però, fins que es concreti la implementació d'un IVA que està centrant algunes de les grans batalles polítiques del principat.

El conveni amb l'Estat espanyol contribuiria a normalitzar l'economia andorrana, atès que una de les contrapartides espanyoles és deixar de gravar les exportacions del principat. Però l'acceptació de la seva legislació, que per acabar de normalitzar-se té pendent aquesta reforma impositiva, crea una nova competència fiscal dins el continent europeu, afegida a altres casos ja coneguts, com el baixíssim impost de societats irlandès, els privilegis per a les empreses que radiquen filials a Holanda o les reticències de països amb vincles amb la Unió a acabar amb els seus marcs de baixíssima regulació i fiscalitat tova (alguns dels quals fins i tot estan sota sobirania de països membres, com diversos territoris britànics d'ultramar, entre els quals Gibraltar).

La mateixa competència fiscal entre els estats de la Unió està resultant sagnant per l'assumpció de models tributaris radicalment neoliberals a diversos països excomunistes. Hongria, per exemple, va acabar amb la progressivitat fiscal implementant un tram únic d'impost sobre la renda, i un impost de societats per sota de la meitat de mitjana a la UE, similar al vigent en molts territoris fins ara considerats paradisos fiscals. Bulgària, la República Txeca i Eslovàquia han emprès moviments similars que afermen la tendència a la rebaixa impositiva al continent. Aquesta cursa només ha estat matisada, en els darrers exercicis, per les necessitats recaptatòries dels estats en plena crisi.

Més enllà del frau fiscal

A parer del secretari de la IHE, l'existència d'economies on domina el secret bancari i el *laissez faire* no només minva els ingressos dels estats anomenats "del benestar", sinó que afecta la capacitat de les institucions supranacionals de regular l'economia internacional, i també de controlar la gran delinqüència, entre altres conseqüències: "Sempre que es produeix un gran frau, els diners acaben en paradisos fiscals, i els creditors no hi poden accedir. També part del problema d'un sistema financer desregulat era en aquests països. I també és un tema d'ètica empresarial: amb l'opacitat bancària d'aquesta mena d'economies, és molt difícil per als mateixos accionistes d'una empresa saber què fan els seus directius. Hi ha qui pot estar d'acord amb estratègies agressives per pagar menys impostos, però això disminueix el control que es pot tenir de les decisions de la direcció, per no parlar del blanqueig de capitals, del tràfic d'armes... No només es

Andorra s'ha compromès a adoptar més càrregues impositives, a més de permetre que ciutadans no andorrans puguin crear empreses sense necessitat d'usar prestanoms

produeix un cost fiscal: es facilita la comissió de tota mena de delictes. És més greu del que sembla”.

Entre un 20% i un 25% de la riquesa mundial s'allotja en paradisos fiscals com Andorra. Segons l'OCDE, l'*offshoring* facilita la corrupció a gran escala i els règims totalitaris

Abans de la reducció de la llista grisa de l'OCDE, diversos estudis miraven de quantificar el capital situat en paradisos fiscals, i s'especula que entre un 20% i un 25% de la riquesa mundial s'allotja en aquests territoris. A banda d'afectar la viabilitat econòmica dels estats del benestar, i de facilitar l'organització de trames de delinqüència internacional, l'*offshoring* facilita, com denuncien organitzacions com Intermón-Oxfam, la corrupció a gran escala i els règims sàtrapes. Segons un estudi de James Henry, economista membre d'Oxfam, la desviació de riquesa generada en països en desenvolupament a paradisos fiscals podria arribar als 124.000 milions de dòlars anuals, quantitat que supera tota l'ajuda al desenvolupament destinada a les economies del primer món.

Pronòstics de futur

A la IHE es considera molt complicat fer pronòstics de quin pot ser el futur de les relacions econòmiques entre l'Estat espanyol i Andorra, i de quins són actualment els fluxos monetaris entre ambdues economies. “Jo sospito que ara mateix estan tornant diners”, s'aventura De la Torre, “però sobretot per la crisi i perquè el capital està més segur a l'Estat espanyol. En el futur... diria que si no hi ha mesures afegides, si no es detecta gaire frau, la por anirà passant i potser ens trobem amb una situació semblant a l'actual. Amb l'agreujant de la possibilitat de planificar fiscalment en societats andorranes.” El secretari també aprofita per carregar contra la temptació de les amnisties fiscals perquè diu que són “fracassos absoluts de l'estat de dret”. “A més, a mig termini són un desastre: s'incentiva a ocultar capitals perquè es confia en una nova amnistia. I es dóna un exemple pèssim a la ciutadania.”

Anàlisi del tractament mediàtic

En la cobertura dels moviments d'Andorra per escapar de l'estigmatització internacional, s'ha produït de nou la pràctica de reproduir en els elements de titulació, sense distanciament, el punt de vista d'una de les parts. "Andorra deixarà de ser un paradís fiscal", titulava el 12 de març de 2009 Avui.cat, basant-se en una declaració d'intencions del que en aquell moment era president del principat, Albert Pintat, emmarcada dins els moviments de les economies *offshore* per ser excloses de la llista grisa de l'OCDE de cara a una reunió del G-20. Més raonable semblava el resum d'EFE un mes abans, del qual es feien ressò *La Vanguardia* i *Expansión* entre moltes altres publicacions: "Andorra anuncia la seva intenció de deixar de ser un paradís fiscal". Però la problemàtica ve de lluny: el 6 de març de 2008, 3cat24.cat emprava el mateix titular que un any després usaria el diari Avui ("Andorra deixarà de ser paradís fiscal")... quan la notícia parava esment precisament en l'incompliment d'acords per part de les autoritats del principat, i en un vague propòsit d'esmena.

En bona mesura, la reproducció sense modificacions (o amb petits afegits) de les notes d'agències ha afavorit que la cobertura informativa d'esdeveniments complexos resulti més aviat superficial i acrítica. L'entrada en vigor del conveni hispanoandorrà d'intercanvi d'informació fiscal n'ha estat un exemple més. La majoria de mitjans, entre els quals *Ara* i *El País*, van reproduir una nota d'agències que, a diferència d'informacions anteriors, es presentava amb un titular adequat, "Andorra deixarà de ser un paradís fiscal per a Espanya", que connotava la bilateralitat de l'acord i no un canvi total de model de l'economia andorrana. El text sí que advertia sobre alguna limitació del pacte ("permetrà obtenir informació dels comptes bancaris quan hi hagi oberta una investigació judicial fiscal oberta") però no sobre altres (com la cabdal absència de retroactivitat), ni sobre les contrapartides del Govern espanyol (com la impossibilitat d'aplicar mesures antiparadís atès que Andorra ja no es considerarà *offshore*). Tampoc no es contextualitzava aquest conveni dins l'essencial, i també artificial, buidat de la llista grisa de paradisos fiscals de l'OCDE, ni s'enunciava al lector la importància d'aquestes economies opaques en el blanqueig de diners, en la delinqüència internacional i en el frau fiscal a gran escala. Sí que es parava esment a la vaguetat d'una entrada en vigor que "es fa efectiva sense que s'hagi tancat encara el reglament que acompanya l'acord i que ha d'especificar la manera de procedir en aquesta mena de casos".

Hemeroteca, bibliografía i recursos

<p>Hemeroteca: <i>"Andorra es imbatible como refugio del dinero"</i>. Entrevista a Juan Hernández Viguera. Noticias.com, 1/07/2006</p>	<p><i>El capitalismo clandestino.</i> Thierry Godefroy, Pierres Lascoumes. Paidós (2005)</p>
<p><i>"Nos alejamos del paraíso fiscal, pero no hemos acabado"</i>. Entrevista a Jaume Bartomeu, en aquell moment president del Govern d'Andorra. El País, 20/06/2010</p>	<p><i>Los paraísos fiscales.</i> C. Chavagneux, R. Palan. El Viejo Topo (2007)</p>
<p><i>¿Por qué no se persigue el gran fraude en los paraísos fiscales?</i> El Mundo, 14/02/2001</p>	<p><i>Las instituciones de Andorra en el nuevo marco constitucional.</i> Pere Figuereda i Cairol. Civitas Ediciones (1996)</p>
<p><i>Paraísos fiscales en la cuerda floja.</i> Diario de Sevilla, 12/03/2010</p>	<p><i>La Europa opaca de las finanzas.</i> Juan Hernández Viguera. Icària (2006)</p>
<p><i>Apuntes para avanzar hacia la justicia fiscal global.</i> Attac.es, 6/09/2010</p>	<p><i>Al rescate de los paraísos fiscales.</i> Juan Hernández Viguera. Icària (2009)</p>
<p><i>Sigue el secreto bancario.</i> Attac.es, 4/04/2010</p>	<p><i>La responsabilidad social corporativa en las memorias anuales de las empresas del IBEX 35.</i> Observatorio de Responsabilidad Social Corporativa [www.observatoriorisc.org/images/stories/audio/Proyectos/Informe_MemoriasRSC_2009_completo.pdf]</p>
<p><i>El control de los paraísos fiscales podría liberar 120.000 millones de dólares para la lucha contra la pobreza.</i> Oxfam.org, 13/03/2009</p>	<p><i>¿Paraísos fiscales, ofensiva nacional o internacional?</i> Organización Profesional de Inspectores de Hacienda del Estado [www.inspectoresdehacienda.org/images/stories/pdf/documentos/documento29.pdf]</p>
<p>Bibliografía <i>La hora de los paraísos fiscales.</i> Rafael Calvo Ortega, Revista de Nueva Fiscalidad, núm. 2 (març-abril 2009)</p>	

Recursos

Attac Catalunya

Mallorca, 330

(Local ECOCENTRE)

Barcelona

932 075 785

Organización Profesional de
Inspectores de Hacienda
Paseo de la Castellana, 106,
entreplanta

Madrid

915 908 139

info@inspectoresdehacienda.org

www.inspectoresdehacienda.org

El primer estat d'alarma de la democràcia

Juristes i sindicats qüestionen l'aplicació d'una mesura d'excepció per posar fi al conflicte dels controladors aeris

Bel Zaballa

M

ai abans en democràcia no s'havia recorregut a una mesura excepcional com la de l'estat d'alarma, malgrat les diverses situacions molt més extremes esdevingudes en els últims trenta anys i escaig a l'Estat espanyol. Però un conflicte laboral amb els controladors aeris que s'arrossega de fa mesos ha dut l'executiu del PSOE a recórrer-hi: el 4 de desembre de 2010, el vice-

president primer espanyol, Alfredo Pérez Rubalcaba, anuncia que el Consell de Ministres ha aprovat, en reunió extraordinària, un decret en què es declara l'estat d'alarma. Els controladors passen a estar mobilitzats, de manera que si no van a treballar, concorren en un delictes de desobediència tipificat en el Codi Penal Militar. Amb la declaració d'estat d'alarma, el govern pretén que els controladors que han deixat els seus llocs de treball de manera massiva es vegin forçats a tornar-hi per tal de recuperar la normalitat als aeroports i reobrir l'espai aeri, tancat per la manca de controladors. Però què vol dir estar militaritzats i què suposa passar a jurisdicció militar? Com s'arriba a aquesta situació extrema? Què diuen, els qui consideren que l'estat d'alarma no està justificat?

El 3 de desembre de 2010, el primer d'un pont llarg de sis dies, el Consell de ministres espanyol aprovava un reial decret que preveia la creació de la societat Aena Aeroports i que, entre altres mesures, estableix que l'activitat aeronàtica no superarà les 1.670 hores anuals, sense comptar les 80 hores extraordinàries anuals com a màxim. Aquella mateixa tarda, una bona part dels controladors no van personar-se al seu lloc de treball. Molts diuen que ja han complert el màxim d'hores establert, altres al·leguen baixes mèdiques. Tots ells coincideixen a afirmar que fa molts mesos que treballen sota pressió i estrès i en responsabilitzen el Ministeri de Foment.

La resposta del Govern espanyol davant el que l'executiu va anomenar una "vaga encoberta" és l'aplicació, per primer cop en democràcia, de l'estat d'alarma. L'estat d'alarma es troba recollit a l'article

162 de la Constitució espanyola i desenvolupat a la Llei orgànica 4/1981, aprovada quatre mesos després de l'intent de cop d'estat del 23-F, la qual preveu (article 4) que es declari l'estat d'alarma en cas de catàstrofes (com ara terratrèmols o inundacions), crisis sanitàries (com ara epidèmies), situacions de desabastiment de productes de primera necessitat o en cas d'aturada de serveis públics essencials.

El Govern espanyol considera que el tancament de l'espai aeri arran de la manca de controladors impedeix l'exercici d'un dret fonamental, el de la lliure circulació, i suposa la paralització d'un servei essencial.

És amb aquesta justificació que decreta l'estat d'alarma, el qual permet, entre més, imposar prestacions personals a ciutadans, limitar la circulació, ocupar locals, donar les ordres que consideri convenientes per assegurar el funcionament dels serveis afectats, intervenir empreses i obligar el seu personal a mobilitzar-se. En virtut d'aquestes facultats atorgades, a més, el Govern espanyol opta per 'mobilitzar' els controladors aeris. Això vol dir que mentre es mantingui l'estat d'alarma, a tots aquells que no vagin a treballar se'ls acusarà d'un delictes de desobediència tipificat en el Codi Penal Militar (article 112) i que preveu penes de presó de tres mesos a dos anys.

Les arrels del conflicte

Durant molts anys, els controladors han estat un col·lectiu protegit i especialitzat: no hi havia controladors lliures per contractar i tots havien de passar pel procés de selecció d'Aena. Tot canvia quan, en el context de crisi i davant el gran deute d'Aena, el Ministeri de Foment decideix reduir despeses. El primer pas és l'abatiment de costos, anunciat el desembre de 2009, davant del deute de més de 12.000

L'estat d'alarma, recollit a l'article 162 de la Constitució espanyola, és una mesura que el Govern pot aplicar en cas de catàstrofes, crisis sanitàries i epidèmies o aturades dels serveis públics essencials

milions d'euros d'Aena. El gener de 2010 comencen les negociacions del segon conveni col·lectiu del sector, que acaben sense acord i amb acusacions creuades de trencament de les converses. Pocs dies després, a principi de febrer, el Consell de Ministres aprova un reial decret que modifica el conveni de controladors i que preveu reduir despeses salarials i retallar les hores extres, que passen de 600 hores anuals a 80.

Ja al juny Aena denuncia absentisme laboral per part dels controladors aeris com a mesura de pressió, fet que nega el sindicat de controladors, que diu que les baixes són certificades pels serveis mèdics de la Seguretat Social. El mateix mes, el ministre José Blanco anuncia que s'habilitaran controladors aeris militars perquè ocupin llocs de treball en aeroports civils. Els militars, però, diuen que no estan preparats, ni per formació ni per experiència.

El juliol de 2010, Foment posa en marxa, mitjançant un altre decret, l'externalització del servei en algunes torres de control de l'Estat. La mesura estava prevista en la Llei de navegació aèria aprovada a l'abril. A l'agost ressona la possibilitat d'una vaga de controladors aeris que, finalment, no és convocada, i les dues parts arriben a un acord de mínims: es pacten quatre dies de feina i dos de descans, s'acorda que les hores extraordinàries siguin voluntàries i que el salari s'ajustarà en funció de les hores treballades en cada centre de control. Al setembre es reprenen les negociacions per acordar el segon conveni col·lectiu del sector, però al cap d'unes setmanes, els controladors trenquen les converses en considerar que s'han incomplert els compromisos. La corda, tensada durant mesos, es trenca el 3 de desembre de 2010, amb l'aprovació del Reial Decret de privatització d'Aena, la posterior vaga encoberta i la declaració de l'estat d'alarma.

Militarització no necessària

"No era necessària la militarització ni l'aplicació del Codi Penal Militar", diu l'advocat Jaume Asens, vocal de la Comissió de Defensa del Col·legi d'Advocats de Barcelona. Asens explica que si bé hi ha hagut força consens entre els juristes pel que fa a la declaració d'estat d'alarma, no n'hi ha hagut tant respecte a la militarització. En tot cas, la finalitat del Govern espanyol és obligar els controladors a tornar als seus llocs de treball, i considera que l'única manera d'aconseguir-ho és enviant militars a les torres de control. Per fer-ho, calia abans decretar un estat d'alarma que atorgués la facultat de poder mobilitzar els controladors i posar-los sota jurisdicció militar. Era l'única

Jaume Asens, vocal de la Comissió de Defensa del Col·legi d'Advocats, considera que "no era necessària la militarització dels controladors ni l'aplicació del codi penal militar"

sortida al conflicte? Jaume Asens analitza: “Tot i que és una qüestió controvertida, trobo que no calia arribar a aquest extrem. Primer de tot, cal tenir en compte que l’estat d’alarma no és pas un instrument per resoldre conflictes laborals, i aquí és on rau el perill principal”. Durant l’any 2010, el Govern espanyol ha aprovat diverses mesures que empitjoren les condicions laborals dels controladors aeris i ja plantegen la privatització d’Aena, l’empresa pública que gestiona els aeroports a l’Estat espanyol, feta efectiva el febrer de 2011. El divendres 3 de desembre, just abans d’un pont llarg per a moltes persones, el Consell de Ministres ratifica les mesures: “Va ser qualsevol cosa excepte una invitació al diàleg, i va precipitar les reaccions més extremes”, diu Asens.

La Coordinadora Europea de Controladors Aeris, que representa 13.000 professionals, ha qualificat l’actitud del Govern espanyol d’“indigna d’un estat democràtic”

L’advocat afirma que els controladors són “una casta privilegiada que no desperta cap simpatia”, i que “és fàcil generar consensos segons qui sigui l’enemic”. Potser per això és difícil trobar veus que critiquin la mesura decretada per l’executiu espanyol. Entre els primers a reaccionar hi ha els mateixos controladors, que presenten un recurs contra el decret del govern en considerar “dubtosos” els arguments jurídics esgrimits per aprovar l’estat d’alarma. Uns dies més tard, el Tribunal Suprem refusa el recurs en considerar que no té competències al respecte perquè es tracta d’una

declaració dictada pel Govern en exercici de les facultats atribuïdes per la Constitució i, per tant, que el recurs no pot ser revisat per la jurisdicció contenciosa-administrativa sinó, i en tot cas, pel Tribunal Constitucional.

Els controladors europeus, en contra

També s’hi pronuncia la Coordinadora Europea de Controladors Aeris, que en un comunicat qualifica l’actitud del Govern espanyol d’“indigna d’un estat democràtic”. L’entitat, que representa 13.000 controladors aplegats en 28 unions de controladors aeris europeus, considera que “res no justifica el nivell de violència i els mètodes vergonyants que fa servir el govern de Zapatero” i afirma que la situació “era previsible i, per tant, evitable”.

Paral·lelament, el bufet d’advocats penalistes Luis Romero i Associats elabora un dictamen per encàrrec d’un grup de controladors i planteja la possibilitat que el Govern hagi comès delictes de prevariació, amenaça i coaccions en decretar l’estat d’alarma. Aquests advocats sostenen que la decisió de l’executiu podria vulnerar la Constitució espanyola per haver intentat resoldre un conflicte laboral amb una mesura d’excepció com l’estat d’alarma, i recorden que en

casos encara més greus, com la vaga de transportistes o la dels treballadors del metro de Madrid, no es va prendre cap mesura similar.

La secció sindical de la CGT a Aena és l'única que es pronuncia dràsticament contra el decret de l'estat d'alarma i acusa de la situació esdevinguda el Govern espanyol, i el ministre José Blanco en particular, per "aprovar, just el divendres previ al pont més llarg de l'any, un reial decret que privatitza els aeroports i modifica les hores de descans del personal controlador". El sindicat qualifica el govern d'irresponsable per "sotmetre treballadors a una situació d'angoixa i estrès, fins i tot utilitzant l'entrada a mà armada en els centres del treball" i l'acusa de voler tapar, amb una "premeditada cortina de fum", la venda d'Aena al sector privat. Per la seva banda, CCOO i UGT també consideren que l'actuació del Govern ha estat del tot irresponsable tot i que també responsabilitzen de la situació creada els controladors, els quals "han rebuttat qualsevol possibilitat d'establir vincles de solidaritat amb la resta de treballadors", en paraules del secretari general de CCOO de Catalunya, Joan Carles Gallego.

Un servei públic essencial

Entre els juristes hi ha divisió sobre la justificació de l'aplicació de l'estat d'alarma. El catedràtic de Dret Constitucional Marc Carrillo considera que "la paralització d'un servei públic essencial i la calamitat pública ocasionada són motius més que suficients per justificar l'adopció de la mesura constitucional d'excepció". Carrillo explica: "És important destacar que, a diferència dels altres estats excepcionals, el d'alarma no comporta la suspensió de cap dret fonamental". Sí que pot suposar, lògicament, la limitació d'exercici d'algun d'aquests drets. "Per exemple, pel que fa al cas concret dels controladors que van abandonar el lloc de treball (i, no s'ha d'oblidar, sense exercir legalment el dret de vaga), l'autoritat competent designada pel Govern pot imposar prestacions personals, com és l'obligació de treballar a uns treballadors civils que amb la seva actitud de gravíssima pertorbació del servei aeri per abandonament col·lectiu d'aquest servei poden resultar implicats en accions que podrien ser tipificades, entre altres, com a delictes de sedició".

Així mateix, Carrillo recorda que el Govern, tal com estableix la llei orgànica 1/1981, pot "acordar la intervenció d'empreses i serveis i també la mobilització del seu personal per tal d'assegurar-ne el funcionament". Segons el catedràtic de Dret Constitucional, "això és el que raonablement ha fet el govern per afrontar la infame ofensa

El catedràtic de Dret Constitucional Marc Carrillo considera la mesura justificada: "L'estat d'alarma no comporta la suspensió de cap dret fonamental, si bé pot suposar la limitació de l'exercici d'algun dret"

comesa pels controladors contra l'interès general de la ciutadania, i reparar els quantiosos mals causats”.

En canvi, l'advocat Jaume Asens és del parer que, per moltes pertorbacions que pugui causar la decisió dels controladors de no anar a treballar, és discutible que la privació del dret de volar pugui assimilar-se a una “calamitat pública”. A més, encara troba menys justificada la intervenció militar. “Amb aquest precedent, moltes protestes socials podrien ser considerades també delictes de sedició”, un risc que encara es fa més evident quan el Congrés espanyol decideix aprovar una pròrroga de l'estat d'alarma apel·lant al “temor” que puguin reproduir-se fets similars.

Una pròrroga preventiva

El Congrés espanyol aprova el 16 de desembre, amb els vots del PSOE, CiU, PNB i CC, que es prorrogui l'estat d'alarma un mes més per assegurar que no es repeteixi la situació del 3 de desembre durant les vacances de Nadal. Una pròrroga d'una mesura excepcional, doncs, preventiva, que desperta més crítiques que no pas les generades arran de la declaració d'estat d'alarma. Un exemple clar és el de l'advocat Gonzalo Boye, que afirma que va defensar la mesura de-

cretada en un principi pel Govern espanyol “en funció del desafiament que un grup de controladors aeris realitzava al Govern i a tota la societat”, però que ara planteja interrogants davant una decisió “que ja no pot basar-se en l'excepcionalitat”.

Boye argumenta que la pròrroga de l'estat d'alarma se sostindria “en una potencial situació encara no sorgida, i això resta qualsevol base constitucional per ser adoptada”. En aquest sentit, també alerta que abusar d'un instrument com aquest comporta la deslegitimació de la seva necessitat i, sobretot, “la temptació de fer-lo servir davant altres conflictes, merament

laborals, cosa que ens conduiria per camins que s'allunyen dels paràmetres democràtics”.

En el mateix sentit es pronuncia Jaume Asens, que avisa: “L'agitació del temor abans esmentat i l'atribució d'aquest a la societat en el seu conjunt constitueixen perilloses operacions retòriques que obren la porta al dimoni de l'excepció normalitzada, permanent i justificada a partir de la construcció parcial d'un ‘perill públic’ contra el qual tot seria permès”. Per a l'advocat, aquesta és la qüestió més preocupant. “Si la privació temporal del dret a volar és considerada una afectació tan greu d'un servei públic essencial, què no es podria fer davant una vaga de benzineres o de qualsevol sector estratègic?”,

Segons Asens, “amb aquest precedent, moltes protestes socials podrien ser considerades delictes de sedició”. La privació del dret a volar, per molts perjudicis que causi, no és una “calamitat pública”

es demana Asens, que recorda que a l'Estat francès, Nicolas Sarkozy ja va recórrer a l'exèrcit per obligar els vaguistes de refineries de gas i petroli a tornar a la feina.

Acord i fins al 2013

Encara sota l'estat d'alarma, el sindicat de controladors USCA i Aena reprenen les negociacions i tanquen un preacord. El 31 de gener de 2011 ja han acordat prop del 70% del nou conveni col·lectiu i sotmeten la resta a un laude arbitral. El 25 de febrer de 2011 el Govern espanyol crea la societat mercantil Aena Aeroports, amb un 49% de capital privat. I a principi de març, l'exministre de Treball del PP Manuel Pimentel entrega a USCA i Aena el laude arbitral amb què se signa el segon conveni col·lectiu dels controladors. El laude fixa la jornada màxima d'un controlador en 1.670 hores anuals, una jornada que té caràcter aeronàutic i que pot ser ampliada per motius de formació en 40 hores addicionals el 2011, 25 més el 2012, i unes altres 20 hores el 2013, data en què expira el laude. L'acceptació del laude per les dues parts fa pensar que s'ha posat fi al conflicte entre controladors i Aena, si més no, fins al 2013.

Anàlisi del tractament mediàtic

Tots els mitjans van fer-se ressò de l'estat d'alarma decretat el dissabte 4 de desembre de 2010 pel Govern espanyol. Però la gran majoria presenta l'estat d'alarma com l'única opció a què pot recórrer el govern espanyol davant l'actitud dels controladors aeris. Un dels primers articles que apareixen alertant del perill del gest de l'executiu espanyol és el del director de VilaWeb, Vicent Partal, que el mateix dia 4 publica al diari un editorial d'urgència en què sentència: "No es pot posar un civil sota jurisdicció militar sense posar en perill la democràcia". Partal qualifica d'intolerable la reacció del govern espanyol a la vaga encoberta dels controladors aeris, posa en dubte que l'estat d'alarma s'apliqui només als controladors, demanant-se on són els límits jurídics, i insisteix que la distinció entre estat d'alarma i d'excepció no justifica l'actuació del govern. Per tot plegat, conclou que "decretar l'estat d'alarma és d'una gravetat històrica que pesarà sempre sobre la consciència de Zapatero".

Aquell mateix dia, la Coordinadora Europea de Controladors Aeris emet un comunicat en què considera l'actitud del Govern espanyol d'indigna d'un estat democràtic. Les agències EFE i Europa Press es fan ressò del comunicat, que apareix en alguns mitjans, com ara *El Periódico*, IB3 o VilaWeb.

Durant el cap de setmana del 4 i 5 de desembre, poques oportunitats hi ha d'escoltar la versió dels controladors i d'entendre com s'ha arribat a aquesta situació. Cal fer menció, però, de l'extens article sobre les *50 claus per entendre el conflicte dels aeroports* publicat pel diari *Ara* l'endemà d'aquest fet històric. El diari ofereix cinquanta preguntes i cinquanta respostes per entendre les causes i conseqüències de les baixes massives a les torres de control, el decret de l'estat d'alarma i la militarització dels aeroports.

La declaració d'estat d'alarma, vigent en un principi durant quinze dies, cueja durant tota la setmana següent, quan comença a aparèixer als mitjans la veu dels controladors en primera persona. El dimarts 7 de desembre, el portaveu del sindicat de controladors USCA, César Cabo, diu en una entrevista telefònica a *Els Matins* de TV3 que la situació als aeroports se'ls en ha anat de les mans, però que el Govern espanyol n'és corresponsable. L'actualitat immediata del cap de setmana dóna pas a una setmana per aprofundir en els fets i reflexionar-hi, tot i que continuen essent escasses les veus en contra del decret.

El 16 de desembre, el Congrés aprova la pròrroga de l'estat d'alarma gràcies als vots de PSOE, CiU, PNB i CC. Les repercussions, però, encara passen més desapercbudes. En un article a *El País*, el periodista i filòsof Josep Ramoneda alerta que amb el precedent de la pròrroga "es podria declarar l'estat d'alarma cada cop que la conflictivitat social comporti una paralització del transport", i afirma: "Aquest país pagarà car el recurs a l'estat d'alarma. Perquè ha establert un precedent: a qualsevol altre govern li serà molt més fàcil fer el pas. Normalitzar l'excepció és incompatible amb la idea de democràcia. Convertir-la en arma preventiva és directament una violació de la pròpia idea constitucional d'excepció". Amb motiu de la pròrroga de l'estat d'alarma, el director de VilaWeb torna a publicar un editorial al respecte, titulat "Calia?", on insisteix en la gravetat de la declaració de l'estat d'alarma "malgrat que sembla evident que la majoria de la gent no ho veu així".

Hemeroteca i recursos

Hemeroteca

No es pot posar un civil sota jurisdicció militar sense posar en perill la democràcia. Vilaweb, 4/12/2010 (editorial)

50 claus per entendre el conflicte dels aeroports. Ara, 5/12/2010

La coordinadora europea de controladors diu que l'actitud del govern és indigna d'un estat democràtic. Vilaweb, 6/12/2010

L'estat d'alarma: un risc calculat? Enfocant, 8/12/2010

Calia? Vilaweb, 15/12/2010 (editorial)

Normalizar la excepción. Josep Ramoneda. El País, 16/12/2011

Alarmante estado de alarma. Gonzalo Boye. Público, 17/12/2010

Per qui sonen les alarmes? Jaume Asens i Gerardo Pisarello. Público, 8/01/2011

Zapatero militariza los aeropuertos mientras estudia decretar el estado de alarma. Salvador López Arnal, Rebelión, 4/12/2010

Recursos i fonts

La web de Controladors Aeris [www.controladoresaereos.org] conté un ampli recull de premsa i articles d'opinió sobre l'estat d'alarma i les seves implicacions. A més, ofereix una cronologia sobre els estira-i-arrosses amb Aena des del 2009 [www.controladoresaereos.org/?page_id=4627]

Jaume Asens, advocat, vocal de la Comissió de Defensa del Col·legi d'Advocats de Barcelona asens@icab.es

Maite Merino, premsa, Unió Sindical de Controladors Aeris (USCA)
934 780 985
687 437 453
www.usca.es

Volker Dick, president de la Coordinadora Europea de Controladors Aeris
+32 473 949 389
www.atceuc.org

Consulta a les aules valencianes

La Plataforma per l'Ensenyament Públic mobilitza 47.000 persones en el marc d'una consulta popular sobre la política educativa del Govern valencià

Enric Rimbau

L

a gestió del conseller d'Educació de la Generalitat Valenciana, Alejandro Font de Mora, ja fa temps que està essent molt criticada per amplis sectors de la comunitat educativa del País Valencià. Aquest descontentament amb la política en matèria d'ensenyament de l'executiu popular de Francisco Camps ha dut la Platafor-

ma per l'Ensenyament Públic a convocar una consulta popular amb l'objectiu de preguntar sobre la necessitat d'"un canvi en la política educativa" del Govern valencià i per demanar el relleu "dels actuals responsables de la Conselleria d'Educació", tal com plantejava la pregunta que es va formular en la consulta, el 6 de maig de 2010. Prop de 47.000 persones van participar de la convocatòria. Tot un èxit, pels organitzadors de la consulta, que segons els seus càlculs es dirigien a un cens de 73.000 persones de la comunitat educativa.

Amb aquestes xifres l'organització va situar la participació en un 63%. 342 centres educatius van organitzar consultes durant la jornada (239 escoles i 103 instituts) de 81 municipis d'arreu del País Valencià. Un 96% dels vots emesos, prop de 45.000, van donar suport al canvi en la política educativa, mentre que el 2,7%, prop de 1.300, van votar contra del canvi, i un 1,3%, poc més de 600 butlletes, van ser declarades nul·les.

342 centres educatius van organitzar consultes durant la jornada arreu de 81 municipis del País Valencià. Un 96% dels vots emesos van donar suport al canvi en la política educativa

La consulta, tal com expressa la portaveu de la Plataforma, María José Navarro, va ser "un gran èxit de participació de la comunitat educativa, malgrat alguns intents de la Conselleria per impedir-ho". Així, per exemple, un correu electrònic enviat per la secretària autonòmica de la Conselleria d'Educació, Concha Gómez, als directors de centres, just el dia abans dels comicis, recordava i advertia que sense permís no es podien organitzar les consultes a las instal·lacions d'ensenyament, titllades d'"activitats extraescolars". Malgrat les pressions de la conselleria, i tot i que bona

part de centres van optar per posar la mesa de votació a les portes dels centres, alguns van preferir situar-les al pati de l'escola.

La consulta del 6 de maig és de fet, tal com explica Marc Candela, portaveu del sindicat STPV, un dels principals actes de mobilització a l'ensenyament públic del País Valencià, la continuació de la campanya encetada l'any anterior arran de la decisió de la Conselleria d'Educació d'impartir d'Educació per a la Ciutadania en anglès, i de permetre la possibilitat de presentar objecció de consciència a l'assignatura. Cal recordar que el PP s'havia oposat frontalment a la implementació d'aquesta assignatura, proposada per l'executiu espanyol del PSOE.

Pressions de la Conselleria

La reacció a aquelles propostes de Font de Mora "van ser el detonant que va acabar convertint les protestes en un moviment per a la millora de l'ensenyament públic", explica Candela. La reacció es va concretar amb la publicació d'un manifest amb 13 punts que reivindicaven canvis i millores en el sistema educatiu públic valencià, i la dimissió de Font de Mora. La plataforma va intentar negociar les reivindicacions amb la conselleria, que no va accedir, segons els membres de l'entitat, en cap dels punts més importants. El fracàs de les negociacions amb Educació van desembocar en una jornada de vaga, el 28 d'abril de 2009, que va aconseguir un ampli suport en el sector.

La tensió entre la comunitat educativa i la conselleria va anar augmentant des de llavors. N'és un exemple l'expedient obert al director

de l'IES Las Norias, de Monfort (Vinalopó Mitjà), per haver permès que al centre que dirigia es col·loqués una fotografia del conseller Font de Mora de cap per avall. Per aquella acció el director va ser suspès de sou i separat del servei durant vint dies. La plataforma va dedicar bona part de les seves mobilitzacions a lluitar per a la retirada d'aquell expedient. A banda d'aquesta sanció i d'altres pressions contra professors mobilitzats, els integrants de la plataforma també critiquen "l'intent de reduir les crítiques en el Consell Escolar Valencià, en reduir el nombre de membres representants de la comunitat educativa i incrementar el de l'administració".

Els arguments de la consulta

La consulta popular va ser un dels elements que més van mobilitzar la comunitat educativa valenciana. Els impulsors pretenien conscienciar la societat valenciana de la delicada situació en la qual, al seu parer, es troba el sistema d'ensenyament públic. Per això la consulta es va dirigir a tota la comunitat educativa, professorat, alumnat i pares i mares.

A l'extensa pregunta amb la qual s'interpel·lava el món de l'educació pública del País Valencià s'hi reflectien les reivindicacions de la Plataforma. A la butlleta, doncs, s'inclouïen les tretze reivindicacions principals, com a prèvia de la pregunta. Així s'afirmava l'aposta de "la Plataforma per l'Ensenyament Públic per la màxima qualitat a l'ensenyament públic". I a continuació s'afegien les reivindicacions: per exemple, que "tot l'alumnat estudeie en instal·lacions dignes", que "s'oferiren places públiques de 0-3 anys", que "s'impulsi l'ensenyament en valencià i s'introduisca amb eficàcia una tercera llengua" i que "tots els centres docents tinguen plantilles de professorat adequades", entre moltes altres: més personal d'administració i serveis, menys sobrecàrrega de treball per al professorat, o programes "coherents i eficaços" contra el fracàs escolar. També es reivindicava "una gestió democràtica dels centres i l'aturada del control polític sobre la inspecció i la persecució de càrrecs directius". Finalment, la pregunta estricta era: "Perquè tot això siga possible [en referència a les reivindicacions anteriorment citades], creu necessari un canvi de la política educativa del Govern Valencià i dels actuals responsables de la Conselleria d'Educació?".

La consulta popular sobre la gestió del conseller valencià d'Educació, Alejandro Font de Mora, ha mobilitzat la comunitat educativa valenciana: professorat, alumnes, pares i mares

Suport de la Plataforma

La Plataforma per l'Ensenyament Públic ha rebut el suport d'ampli i diversos sectors de món educatiu. De fet, està integrada per

Els organitzadors reclamen canvis en les infraestructures, les plantilles de professorat, la normalització lingüística i la lluita contra el fracàs escolar

la pràctica totalitat de sectors, a través de la presència dels principals sindicats de l'ensenyament, com Escola Valenciana – Federació d'Associacions per la Llengua (una de les entitats més importants en la defensa de l'ensenyament en valencià), STEPV – Intersindical Va-

lenciana i les federacions d'ensenyament d'UGT i CCOO, la Confederació AMPAs Gonçal Anaya (que agrupa les associacions de pares i mares de València, Alacant i Castelló), les associacions de directores i directores de primària i de secundària, moviments de renovació pedagògica, el SEPC (Sindicat d'Estudiants dels Països Catalans) i l'associació d'estudiants FAVAEM.

Amb aquest suport de diverses associacions de mestres, pares i mares i alumnes, la Plataforma es va plantejar la consulta com una nova mobilització, que s'afegia a les fetes des de feia mesos, per fer evident al conseller d'Educació la necessitat que té l'ensenyament valencià de fer canvis importants per a millorar la seva qualitat; uns canvis que segons els impulsors de la consulta s'havien de produir en àmbits com "infraestructures, plantilles de professorat, normalització lingüística, lluita contra el fracàs escolar, gratuïtat de l'ensenyament, distribució equilibrada d'alumnat amb necessitats especials, fi de l'ús partidista del sistema educatiu i del control de la inspecció educativa, plurilingüisme, ampliació de l'ensenyament públic a infantil, llibertat d'expressió, etc."

En l'àmbit polític gairebé la totalitat dels partits valencians, excepte el PP, van donar suport a la consulta. De fet, tant el PSPV com el Bloc, EUPV i ERPV han anat donant suport a les diverses mobilitzacions impulsades per la Plataforma; uns suports que des de l'executiu de Francisco Camps han servit per acusar l'associació de ser un "instrument polític" del PSOE.

Anàlisi del tractament mediàtic

El seguiment mediàtic de la consulta organitzada per la Plataforma per l'Ensenyament Públic, el 6 de maig de 2010, evidencia el trencament informatiu que es produeix entre els territoris de parla catalana. Així com les mobilitzacions de magnituds similars a Catalunya tenen un seguiment en els mitjans distribuïts al País Valencià, en aquesta ocasió, la mobilització de la consulta popular a més de tres-cents centres educatius públics valencians contra la política de la Conselleria d'Educació de Font de Mora no va tenir gaire repercussió entre els mitjans del Principat. Cal posar com a excepció els diaris *Avui* i *El Punt*, que sí que van informar sobre la iniciativa impulsada per la Plataforma, especialment quan es va fer pública la convocatòria, tot i que la jornada en si va passar més desapercebuda.

Així, la premsa valenciana va recollir tant la convocatòria com la informació de la jornada estricta. Els diaris *Levante-EMV* i les edicions valencianes d'*El País* i *El Mundo* van recollir la mobilització de la Plataforma. També *Las Províncias* en cobria la informació, tot i que amb un to més crític. Aquest darrer, per exemple, explicava la consulta com un "calc" de les consultes independentistes catalanes.

Pel que fa a l'àmbit digital, a banda de les informacions publicades en webs de les entitats implicades en l'organització de la consulta, l'esdeveniment no va ser especialment seguit pels mitjans, amb l'excepció de Vilaweb, que sí que va informar tant del procés de convocatòria de la consulta com de la jornada i dels resultats.

Hemeroteca i recursos

Hemeroteca

*Consulta popular sobre la gestió
de Font de Mora.*
El País, 23/03/2010

*Una consulta popular valorarà el
paper de Font de Mora i la seua
política educativa.*
L'Informatiu, 3/05/2010

*El 96% de los participantes en el
referéndum sobre la gestió de
Font de Mora quiere un cambio.*
El Mundo, 6/05/2010

*Más de 44.000 votos respaldan
un cambio de política educativa.*
Levante-EMV, 7/05/2010

*La consulta sobre la política
educativa, calco de la catalana.*
Las Provincias, 14/05/2010

*Camps rebutja rebre la
plataforma per l'ensenyament
que culpa Font de Mora del
«fracàs» educatiu valencià. Avui
+ El Punt, 24/06/2010*

Recursos i fonts

Escola Valenciana – Federació
d'Associacions per la Llengua
Seu de València – Administració
general

Josep Grollo, 9, baix
46025 València
Tel. 963 472 783
Fax 963 472 660
escola.v@fev.org
www.escolavalenciana.com

Confederació Gonçal Anaya
Passatge de la Sang, 5, 2a, desp.
11 46002 València
Tel. 963 529 607
Fax 963 943 797
prensa@gonzaloanaia.com
www.gonzaloanaya.com

STEPV – Intersindical
Valenciana
Juan de Mena, 18
46008 València
Tel. 963 919 147